

Co by było gdyby...?

Opowiadanie z alternatywnej historii
Górnego Śląska.

Czasami historycy puszczają wodze fantazji (mówię teraz o przypadkach, kiedy przyznają się do tego otwarcie, ponieważ znaczna ilość materiałów źródłowych, a także ich dostępność, nie pozwala na formułowanie wniosków wyspanych z palca). Tak będzie i tym razem.

Ostatnio wpadła mi w ręce książka wydawnictwa Bellona z 1998 pt. „Co by było, gdyby... Historie alternatywne”, gdzie dwaj dziennikarze, Janusz Osica i Andrzej Sowa prowadzą wywiad z kilkoma uznanymi autorytetami polskiej historiografii, jak Henryk Samsonowicz, Janusz Tazbir, Jerzy Skowronek i Andrzej Ajnenkiel, o tym, w jaki możliwy sposób potoczyłyby się losy Polski, gdyby kilka kluczowych wydarzeń w tej historii (chrzest, zjednoczenie Polski przez Łokietka, bitwa pod Grunwaldem, bitwa pod Wiedniem, Powstanie Kościuszkowskie, Wojny Napoleońskie, Powstanie Listopadowe, Wojna Polsko – Rosyjska 1920, II Wojna Światowa – akurat te są tam wymienione), miało zupełnie inny przebieg.

(c.d. na str. 3)

Henryk Kroll denunziert „Unser Oberschlesien“

Seit einigen Tagen werden wir in der Redaktion unserer Zeitung mit Anfragen polnischer Journalisten geradezu überrollt. Wie stehen sie zur deutsch-polnischen Nachbarschaft? Wie stehen Sie zu dem „Zentrum gegen Vertreibungen“ in Berlin? Wie stehen Sie zu Herbert Hupka? Wie stehen Sie zur EU-Integration Polens? Sogar aus der Görlitzer Stadtverwaltung wurden wir über entsprechende Aktivitäten aufgebraucher polnischer Journalisten informiert. Fragten wir nach dem Grund dieses plötzlichen Interesses an „Unser Oberschlesien“, so lautete die Antwort: Führende Vertreter der deutschen Organisationen in Oberschlesien nennen ihre Zeitung rechtsradikal und gefährlich, sodaß sie eigentlich verboten gehöre. Empört und erstaunt zugleich fragten wir bei unseren polnischen Kollegen nach: Welche „Vertreter der Deutschen“ reden solchen Unsinn über diese an christlichen und freiheitlich-demokratischen Werten orientierte Heimatzeitung, und das zu einer Zeit, in der ohnehin im deutsch-polnischen Verhältnis die Wogen hochschlagen. Die Antwort lautete einhellig: Der Sejmabgeordnete Henryk Kroll hält ihre Zeitung für so extrem und gefährlich, daß ihr Erscheinen eigentlich untersagt werden müßte. Und die, die uns das sagten, waren nicht irgendwelche polnische Journalisten, sondern Redakteure angesehener Medienorgane, wie z. B. vom Fernsender TVN oder von der Tageszeitung „Rzeczpospolita“.

Wir können nur ahnen, auf welche Weise der Denunziant Henryk Kroll, der immerhin auch Bezirksvorsitzender der „Sozial-Kulturellen Gesellschaft der Deutschen im Opperler Schlesien“ ist, diese unwahren, böswilligen und beleidigenden Unterstellungen verbreitet. Dieser Vorgang ist unbeschreiblich und wirft einmal mehr ein Licht auf die an alte Zeiten erinnernden politischen Umgangsformen des Herrn Kroll & Co. Nach dem Motto „Wer nicht für mich ist, ist gegen mich“ soll alles niedergemacht werden, was nicht in den Kram passt. Als Joachim Czernek in der Frage einer Koalition der Minderheit mit der SLD eine auch von unsere Zeitung vertretene, am Subsidiaritätsprinzip orientierte, Position vertrat, gab es keine an demokratischen oder europäischen Werten orientierte Diskussion. Sofort wurde die Machtfrage gestellt, und der honorige Joachim Czernek verlor nicht nur seine Position als Landrat, sondern wurde sogar aus der „Sozial-Kulturellen Gesellschaft der Deutschen im Opperler Schlesien“ ausgeschlossen. Ähnlich erging es zuvor Professor Gerhard Bartodziej. Viele Jahre war er angesehener Präsident des „Verbandes der deutschen Gesellschaften in Polen“. Als er Ende der neunziger Jahre laut darüber nachdachte, die deutschen Fördermittel mehr für Maßnahmen zur Erhaltung der deutschen Identitäts- und Kulturarbeit einzusetzen, wurde eine unredliche Stasi-Kampagne gegen ihn aufgebaut, ähnlich brutal und verletzend, wie sich die jetzt gegen diese Zeitung inszenierte Hetzkampagne gestaltet.

Unser Oberschlesien

Tak sie rzóndzi po ślónsku...
Poradnik jynzykowy

Roztomili Ślónzocy, przocie ślónskijj mowy,

Moc za niyskoro - ale jednak - ukazuje sie sam do kupy złónczone drugie a trzecie wydanie "Poradnika...". Życza Wóm mocka radości przy czytaniu a badaniu godki naszych uojców. Eżli mocie jakieś kómyntorze, wskozania, pochwoły abo krytyki, to niy niechejcie sie nimi sy mnóm podzielić. A eżli znocie jeszcze kogoś, co by go "Poradnik..." móg zainteresować, to dejcie mu skozać abo pošlijcie mu te nowinki "Poradnika" na jego ymlkowo adresa.

Chówcie sie,
Grzegorz Wieczorek
gregor.wieczorek@t-online.de

P.S.: Jes jakieś zjawisko w ślónskij gwarze, co ś nim mosz utropa? Rod byś sie czegoś dowiedzioł, coś już dycki chcioł uobadać? Dej skozać, a drugie wydanie "Poradnika" bydzie uofiarowane Twoji uopresyjil!

(c.d. na str. 2)

Echo Śląska
na portalu
ProSilesia.net

Ślónski krajobraz stron internetowych ostatnio poszerzony został o nowy portal. W zrozumieniu jego inicjatorów ProSilesia.net ma stać się barwną platformą informacyjną, punktem wymiany informacji, międzyredakcyjnej dyskusji o tym co ślónske (schlesische czy śląskie), bez względu na reprezentowaną opcję narodową. Projekt ProSilesia.net oferuje współpracę innym aktywnym grupom działającym na rzecz Śląska.

(c.d. na str. 6)

(c.d. ze str. 1)

Pyńdziałek, 8.9.2003 r.
Wydanie 2/3 złączóno

Tak sie rżóndzi po ślónsku...
Poradnik jynzykowy

uObjyńcie:

1. ować abo -ywać?
2. Ślónskie formy zaimków wzglynnych 'który', 'która', 'które'
3. Czasownik 'mówić' w gwarach ślónskich.
4. Rzeczowniki cudzygo pochodzynio z kóncówkami -yja, -ija. uOdmiana w liczbie mnogi.
5. Ślónskô örtografijô, cz. I.

ować abo -ywać (-iwać)* ?

* W tym przyczynku używómij polskij fachowij terminologije gramatycznij. Jeszcze nóm sie to zdo za wczas, coby tukej tworzyć ślónskie fachowe słowa. Internacjonalizmów tyż niechómij, coby niy zabałamónić w głowach niyfachowców, jako że prawie dlo nich my tyn tekst wyrzchtowali.

W tymto wydaniu „Poradnika...” zabierómij sie za ślónskie czasowniki z kóncówkami **-ować**. Przyczyna takigo wyboru leży w tym, iże Ślónzoki młodego a postrzedniygo pokolynio majóm ś nimi kupa kłopotów. Nónkani wpływem polszczyzny coroz czynsici używómij zamiast ślónskich formów na **-ować** jejich polskie uodpowiedniki z kóncówkóm **-ywać**, co w gwarach ślónskich je naprowda niymożne!!! Iże sie tak dzieje, niech dokoże gorztką przykładów na czysto polskie formy we „ślónskich” tekstach internetowych. Takie dziwolóngi niy majóm nic do szukania w ślónskich „kónskach” a jednak sie tam dostowajóm: **obs(ł)ugiwać, zapisywać, obiecywać, podszczypywać, przelatywać** atd. Niyroz sie je potym uodmiynio w czasie pominiómij (=w czasie przeszłym) „po ślónsku”, po czym powstowajóm iste krojczoki, co sie w nich miyszajóm polskie cechy (kóncówka **-ywać (-iwać)**) ze ślónskimi (**-oł**): **obsługiwoł, opisywoł, podszczypywoł, przelatowoł** atd.

Jag już jes spómniómij, kiej pozornie (= z pozorem, tzn. *uważnie*) glóndómij do ślónskich tekstów, mogomy wartko badnóńć, iże ślónsko bezokolicznikowo kóncówka **-ować** je zastómpowano bez polsko **-ywać**. Polskie formy typu **obsługiwać, przelatywać, zapisywać** atd. nastały w polszczyźnie dziepiyro niydowno, przewziynte z dialektu mazowieckiygo. Wyżdugały uóne wcześniejsze **obsługować, przelatować, zapisować**, co sie uostoły w ślónskich gwarach niyzmiyniómij do dziś. I tukej możno by zakónczyć uóna uozprowka pouczyniom: po ślónsku niy śmie sie używać kóncówka **-ywać**, zamiast niyj używejcie **-ować**. Ale...

Sytuacyjjo je ale barzi skómplikowano, bo sóm tyż roztołiczne ślónskie czasowniki z przirodżónym **-ywać**, jako na przykład: **nazywać, zakrywać, uodbywać** atd. Jejich uozpoznanie możo uokozać sie cijnżkie, tymu podómij tukej pora regułków, ftóre bydóm w tym pómocne. uOprócz tego zajmijmy sie sam dogłymbnij kóncówkóm **-ować**, ftóro służy u nos, we moc wiynkszym stopniu jako w nowoczesnyj polszczyźnie, tworzyniu czasowników wielokrotnych a inkszych, co niymajóm uodpowiedników w polskim. W spodnim zestawiyniu dzielymy uóne czasowniki na roztomajte grupy a naświeltómij jejich swojskie cechy, znaczynie dlo ślónszczyzny a jejich różnice do polskiygo.

1. grupa: Czasowniki z kóncówkóm **-ować**, bez polskiygo uodpowiednika na **-ywać**.

Czasowniki w tyj grupie abo majóm inksze znaczynie jak jejich polskie uodpowiedniki fónetyczne, abo jejich polskie uodpowiedniki znaczyniowe majóm inkszo kóncówka jak **-ywać** abo **-ować**. Gorztką przykładów:

spować = *sypiać*; forma wielokrotno uod **spać** (por. zwrot: **uón tam czynsto ku nij chodzowoł a tam spowoł**), czynsto uo „niydozwolonych”, przedmażyńskich stosunkach **szaców z lipstami**. uOdmiana: **jo spuja, ty spujesz, uón spuje** atd.

chodzować = *często, regularnie chodzić*; forma wielokrotno uod **chodzić**, n.p. zwrot: **my tam hneda hned chodzowali** (na grziby, do kościoła, do roboty)

straszować = *często, regularnie straszyć (o duchach)*; forma wielokrotno uod **straszyć**.

(**ś-, wy-, prze-, za-, w-**) **-lazować** = *-łazić*; forma wielokrotno a niydokonano uod **łyżć**. Łazić w ślónskij mowie wystympuje ino bez przedrostka, do kupy z przedrostkiym ino **-lazować**. Pado sie np.: **uón już ślazuje z galynzi**.

swalować = *zwalać*

rómbować = *rąbać*

wychwolować = *wychwalać*

popożyczować = *pożyczyć*; *nie od razu ale na raty, kilku osobom itd.*

przewalować = *przewalać*

opatrować = *opiekować się, pielęgnować* (np. starsze osoby)

pościepować = *pozrzucać*

opytować sie = *wypytywać się, zasięgać informacji ustnych*

skazować = 1. *zamawiać (towary, usługi)*, 2. *przekazywać (o pozdrowieniach, wiadomościach)*, 3. *skazywać (na karę śmierci itd.)*

podpolować = *podpalać*

dopolować = *dokuczać*

młócić = *często młócić*

świycować = *regularnie, co jakiś czas świecić*, na przykład: *świycować karbidówkóm na grubie...*

podszukować = *badać, kontrolować*; z niemieckiygo *untersuchen*.

zważować = *zważać na kogoś lub coś, respektować kogoś*

(c.d. na str. 7)

Aktualia – Aktuell – PRL 2003?

*Studując przeszłość, poznajesz teraźniejszość (6. przykaz. Japóńskie)
Z twojej przeszłości wyczytam tobie przyszłość – Konfucjusz*

Katowice: Grundmann – Holtz'e, ostatecznie przegrali w Warszawie. **Założyciele miasta Katowice (j.w.) po wyburzeniu ich willi w Katowicach na początku lat 70 ub. wieku przez władze Katowic i PRL – Gierek, Grudzeń, Ziętek – ostatecznie pogrążeni.** Groby rozjechane a na parceli Grundmann'a sekretarze PZPR – żyjący i zza grobu – podali sobie ręce. Na miejscu willi (kuknij www.slonsk.de) stanie gmach Narodowego Banku Polskiego. Leszek Balcewicz wmurował kamień, a A-biskup pokropił. Nie będzie żadnej rekonstrukcji willi a la zamek królewski w W-wie. Parking dla NBP powstanie po wyburzeniu sąsiedniego zabytkowego kościoła ewangelickiego??

Władze Katowic zdecydowały, że być może postawią jednak pomniki Holtze'go i Grundmanna przed rektoratem Śląskiej Akademii Medycznej przy ul. Warszawskiej (d. Grundmanna) - kuknij: www.gazeta.pl/katowice - środa 16. Lipiec 2003 i 6 sierpnia 2003. Prof. Friedrich Grundmann praprawnuk F. Grundmanna mieszko dzisiaj w Hamburgu.

Wrocław (Grüssau/Krzeszów) Zagrodno / Złotoryja – Kraków, Niewodniczański – Bitburg/Auckland, von Fahrenheit'owie (Rudno, Rutka)?

Prof. Tomasz Niewodniczański chce zwrotu do Berlina – ultimatum do końca 2003 roku – Biblioteki Pruskiej (m.in. rękopisy Beethovena i listy Goethego) ewakuowanej z Berlina do Grüssau – obok Kamiennej Góry (Dolny Śląsk) - przed bombardowaniem, a podstępnie i w tajemnicy po wojnie przewiezionej do Krakowa – Biblioteki Jagiellońskiej. W zamian proponuje nawet swoje ogromne zbiory poloników zebrane na Zachodzie – kuknij: www.wprost.pl "Nie można wykluczyć kataklizmów czy wojen w Europie" – słowa T.N. – więc po tym terenie swoje zbiory zdeponuje w Auckland w Nowej Zelandii.

Klejnot kultury niemieckiej nadal w obodzie – więzieniu polskich profesorów szowinistów krakowskich. 100 skrzyń zbiorów w Krakowie – czy możliwe, że w ten sposób prof. Koj i inni chcą przyłączyć Kraków do nowej Rzeszy?, lub; bez "Berlinki" – w Krakowie pozostanie tylko leichtkonik... laitkonik... lajkonik? i "litwo ojczyzuo moja" – na rynku, z "(P) naród ława, wielka, zimna i p ...", oraz übermensch Piłsudski na Wawelu z wyciętym mózgiem na własne polecenie celem stwierdzenia tegoż w Wilnie!

"Berlinka a polskie "Ossolineum" – założone z pomocą Austriaków we Lwowie. W 1946/47 w Krakowie / Wrocławiu reaktywowano / rozpoczęło działalność wydawnictwo Ossolineum. **To, że zakład ten posiada kolekcję specjalną, zbior najcenniejszych eksponatów – choć jest to paradoks – ale prawda! Polska zawięzda ... Niemcom!** W 1944 roku podczas wycofywania się armii niemieckiej z ZSRR, to ich służby specjalne wywoziły ze Lwowa **60 skrzyń najcenniejszych kolekcji do Zagrodna koło Złotoryji. Polacy przejęli te cymelia – skarby polskiej kultury w 1945 roku ukryte bezpiecznie w stodole.** Dzisiaj nie jest do pomyślenia by strona ukraińska zechciała zwrócić nawet resztki tegoż "Ossolineum".

Co jeszcze przechowują inne muzea, biblioteki polskie – np. muzeum narodowe w Warszawie? Gdzie są np. czaszki von Fahrenheit'ów? Zmumifikowane zwłoki Familii naukowca z Gdańska – Fahrenheit Gabriel Daniel (1686-1736) w piramidzie – grobowcu na Pomorzu (Rundo czy Rutki)? Pokazała telewizja Polsat – Informacje 15.45 – piątek/sobota 8/9? Sierpień '03. Zwłoki pozbawiono czaszek, resztę rozdrapano a wcześniej mumie w charakterze polskich demonów eksponowano na miejscowych zabawach ludu polskiego.

Oto kultowa subkultura! Książd i wójt bezradni?!

Co by było ... (c.d. ze str. 1)

Nie będę polemizował z możliwościami przedstawionymi w przemyśleniach tych autorów, ponieważ jak było (albo jak wydaje się polskim historykom że było), wszyscy doskonale wiemy, a jeśli ktoś zapomniał to może sięgnąć po dowolny podręcznik do historii. Ja mam zamiar zastanowić się nad jednym zagadnieniem – możliwością zaistnienia na światowej scenie politycznej tworu zwanego „Freistaat Oberschlesien”.

Większość historyków jest zgodna do tego, że gdyby nie działalność Wojciecha Korfantego, Polska nigdy nie rozszerzyłaby swych granic o jeden z najbardziej uprzemysłowionych rejonów Europy. W jaki sposób Piłsudski opłacił się Korfantemu także powszechnie wiadomo. Ale co by było, gdyby ambicje tego człowieka były znacznie większe i nie wystarczała mu godność premiera Rządu Polskiego (którą i tak sprawował tylko kilka dni), a zachciałoby mu się zostać prezydentem Freistaatu? (z propozycją taką zwrócili się do Korfantego „powstańcy”, a także niektórzy przedstawiciele społeczności międzynarodowej).

Wiadomo, że dla największej ówczesnej siły politycznej na Górnym Śląsku – dla Bund der Oberschlesier – Korfanty nie był osobą odpowiednią na to stanowisko, chyba że dopiero w czasie III Powstania, kiedy jako Dyktator sprawował faktyczną władzę wojskową. BdO na tym stanowisku widziało by raczej kogoś z osób już związanych z polityką (Centrum) lub rodów książęcych. Kto by to mógł być raczej dziś trudno stwierdzić.

Idea Freistaatu była popierana przez przemysłowców górnośląskich, i choć w tym przypadku chodziło o zmniejszenie obciążeń fiskalnych po przegranej przez Niemcy wojnie (w celu spłacenia reparacji Niemcy zostały zmuszone do podniesienia podatków), to raczej mnie bardziej przekonuje takie podejście do polityki (pieniądze zawsze grają w polityce ważne miejsce) niż próby wmówienia ludziom, że robi się pewne rzeczy dla idei. Układ taki byłby również bardziej przejrzysty.

Planowane było (przez BdO) oparcie siły Freistaatu na gospodarce, a bezpieczeństwo granic miały zapewnić układy międzypaństwowe. Patrząc jednak na politykę międzynarodową w ówczesnym czasie, należy stwierdzić, że Freistaat wpłatałby się w miarę szybko w spory graniczne z Czechami i Polską (terenem spornym okazałby się Śląsk Cieszyński i Opawski). *(c.d. na str. 5)*

(c.d. na str. 4)

Aktualia ... (c.d. ze str. 3)

Wikingowie a sprawa polska.

Już na początku ub. wieku niemiecki archeolog Schwartz odkrył w Grzybowie (Września-Gniezna) liczne ślady zamieszkiwania tamże Wikingów. Teraz (Nasz Dziennik - Piątek 1 sierpnia 2003) okryto dalsze dowody – grodziska, cmentarzysko Wikingów. Znaleziano np. okazały osobisty pierścień Wikinga. Więc cóż, historia Polski do napisania od nowa. Mieszo (Mieszko)-Dagome index, Wiking-Wandal ze swojimi Licicavikami trybutariuszem Ottona I.

Jeźdźcy stepowi Palanie (Gotowie?) dodatkiem do historii, grabieży-rozbioru państwa Wielkomorawskiego wspólnie z Madziarami. Wikingowie panują nad basenem Morza Bałtyckiego (i nie tylko) – wspaniale opanowane budownictwo łodzi, obróbka metali, budownictwo mieszkalne itp. W czasie gdy u Rzymian zaczyna się schyłek panowania nad Morzem Śródziemnym m.in. z powodu ekspansji Wikingów też Germanów na północy tworzą się nowe układy państwotwórcze – przez np. przyjmowanie chrześcijaństwa, zmienne ekstremalnie warunki klimatyczne – wędrówki ludów – zresztą, trwające do dzisiaj!

Szukajcie: Kronika Thietmana, Dzieje Saksonii Widukind'a, w Polsce nie znajdziecie bo nie pasuje do obowiązującej historii Polski. Może znajdziecie?; **Wczesne dzieje Polan – J.B.Siwiński 1990, Mare Balticum – J. Żylińska – Odra, Lipiec 2000. Szukaj pełnej treści nagrobka Bolesława Chrobrego – EPITAPHIUM CHABRI BOLESLAI** (Pomniki dziejowej kultury polskiej t.I). **Kronik Eugeniusz – Śląsk starożytny a imperium rzymskie (1959)** – tam w przypisach jest prawdziwe bogactwo wiadomości o dawnym Śląsku – Silesii.

Wypędzenia – Vertreibung – Centrum przeciwko Wypędzeniom

Prof. Bartoszewski – kawaler Orderu Orła Białego (Oh! kto tego „Orła” w przeszłości nie dostawał...) najwyższe odznaczenie w Polsce, oraz w 2001 odznaczony Wielkim Krzyżem Orderu Zasługi RFN, „za pracę na rzecz pojednania między Polakami, Niemcami i Żydami”, chce dopasowywać przeszłość do „wymogów” XXI wieku(?)

„My (Polacy) ... możemy... Mamy nawet ... do tego instytucje naukowe np. Instytut Zachodni w Poznaniu ... Kto sieje wiatr, ten ... boleje ale nie nad cierpieniami Niemców... nie znaleźli lepszego rozwiązania Churrchil, ... Roosevelt” (Stalina – brak. EB) itd, itp. Dokładana kaska przemówień śliniącego się Gomułki na temat Odry i Nysy – to było jakieś 40 lat temu. Po co wam – Niemcom pełna Prawda o XX wieku? - zdaje się pytać profesor. **Po co wam Centrum przeciw Wypędzeniom?** Jeśli już to Zgorzelec – Görlitz, na Bałkanach, w Strasburgu..., tam my (Polacy) będziemy to mieć pod kontrolą, a wasza młodzież zaglądać nie będzie. Ale w Berlinie –no, nie! W Berlinie? – parady miłości z udziałem Polaków to tak! (to już moje) – kuknij www.rzeczpospolita.pl 15.Lipiec 2003. **A dlaczego nie "Centrum"?** Czy Niemcy też Polakom dyktują gdzie ma stać budynek NBP w Katowicach, pomnik Korfanteo czy Mickiewicza, Fredry, Panorama Kościuszkowska, czy w.w. Instytut Zachodni w Poznaniu? Czy nie było "wzorca" dla Hitlera w postaci zamachowca Piłsudskiego z Berezą Kartuską i wieloma innymi obozami (też Mussolini). Hitler bał się realnie Polaków z ich ponad 600tys! armią i stałymi pogroźkami wojennymi. A rok 1920 i 1921 na Śląsku? A potem Polska kolaboracja w "Jedwabnem". Niektórym w Polsce wydaje się jakby już Otton III w Gnieźnie za swoim orszakiem w 1000 roku to protoplasta hitlerowca z orszakiem Hakaty, chociaż były to odwiedziny prawie jakby kuzynów. Hitlera trzeba jednoznacznie postępić szczególnie od 1938 roku i zapewne znajdzie to też miejsce w „Centrum”.

Profesor sugeruje też jakby to Niemcy mieli „teraz” odebrać Ukrainie, Białorusi terytoria (i dać Polakom?) znad Odry i Nysy. Nie było to napewno święto jednoznacznej radości i satysfakcja dla Polaków, jeżeli w zamian za osiem wojówództw, w których żyli przez wieśset lat, oddanych ówczesnemu Związkowi Sowieckiemu, otrzymali ziemię nad Odrą i Nysą.

Dlaczego p.Bartoszewski tak nie lubi Berlina? Już nagły fakt jednoczenia Niemiec (główne dzięki Madziarom i Gorbaczowowi) był bardzo niechętnie przyjmowany w Polsce – i nie tylko – patrz Margaret T. - a decyzja o powrocie stolicy Niemiec do Berlina wyraźnie denerwowała co poniektórych w Warszawie – doprowadzając do jakieś płaśawicy. Może by tak z Bonn do jakiegoś „Müll, oder Scheissdorfu” daleko na zachód od Łaby (Elby)!, takie głosy nie tylko między wierszami, publicystyczno-polityczne można było odczuć (znaleźć) na początku lat '90tych.

Zdrowa Europa to muszą być zdrowe Niemcy bez stałego boczowania i samobiczowania często płynące z ekranu telewizji niemieckich, a serwowane niekiedy przez narkomanów itp. nauczycieli-mentorów. **Niemcy mają prawo do swojego „Centrum” tam gdzie sami zechcą - niech będą i dwa – Berlin i München. Polacy niech urządzają swoje we Wrocławiu.** Profesor ma prawo zgłaszać propozycje to mogę i Ja. Może Prawdy XX wieku są niewygodne dla niektórych nacjonalistów czy wręcz szowinistów, to trudno. Myślę, że młode pokolenie które zaczyna poznawać języki obce zachodnie stopniowo łatwej pozna fakty rozdzielające fałszywe od Prawdy.

Embargo na Prawdę się skończyło. Jałta, Poczdam z oporami ale jednak pada.

Jednym pozytywem Świata jest to, że starsze pokolenie "zasłużonych demagogów" chce czy nie chce, musi pożegnać się z tym Światem.

Nadzieja w Młodych!

August 2003

Ewald Bienia

Co by było ... (c.d. ze str. 3)

O ile Masaryk nieoficjalnie zapewnił przedstawicieli BdO o swej przychylności o czym poinformowała górnośląska prasa, oraz zrzekł się praw do Śląska, o ile Freistaat powstanie (nic go to nie kosztowało, ponieważ nie wierzył aby Liga Narodów dopuściła do tego), o tyle w przypadku zajętej w 1919 roku północnej części Śląska Cieszyńskiego przez Polskę wywiązałyby się walka zbrojna. Nawet, gdyby w mediacje włączyła się Liga, to jest mało prawdopodobne, aby Polska dobrowolnie zrzekła się wywalzonego terytorium (wystarczy przypomnieć sobie w jaki sposób do Polski przyłączono Wileńszczyznę, mimo protestów Ligi Narodów).

Do ochrony własnych granic byłaby potrzebna dobrze wyszkolona i uzbrojona armia (na bazie Reichsheery), a ponieważ na żaden inny kraj nie nałożono przymusu ograniczenia sił wojskowych, można przypuszczać, że całe oddziały Reichsheery znajdą się na terenie Freistaatu, teraz już pod zmienioną nazwą, aby uniknąć demobilizacji (zwłaszcza kadra, której groziłoby bezrobocie). Tak więc dla poparcia traktatów o dobrym sąsiedztwie doszedłby poważny argument w postaci możliwości szybkiego reagowania (bliskość nowoczesnego przemysłu pozwalałaby lepiej uzbroić i wyposażać tę armię).

Samo istnienie Freistaatu doprowadziłoby prędzej czy później (lepsze jest to pierwsze rozwiązanie) do konfliktu z Polską. W czasie największego kryzysu Polski, kiedy wojska rosyjskie stały prawie pod Warszawą, wojskowi i politycy Górnośląscy mogliby się pokusić o odzyskanie Śląska Cieszyńskiego.

Granicząc z Czechami, Polską i Niemcami (osłabionymi po wojnie) mając na swoim terenie ludność zarówno niemiecką, morawską, polską, czeską jak i śląską, musiano by zrezygnować z narzuconego przez Ligę Narodów programu ochrony mniejszości narodowych i zrównać wszystkich obywateli względem prawa wprowadzając do urzędów jako równorzędne języki niemiecki i polski (później zapewne także czeski, morawski i śląski). Ponieważ Freistaat miał być wzorowany na Szwajcarii, przeto wydaje się takie rozwiązanie najlepszym z możliwych. Nadawanie większych przywilejów jakiegokolwiek grupie etnicznej mieszkającej w granicach Freistaatu mogłoby się skończyć destabilizacją państwa. Tyle teorii konstytucyjnej, praktycznie uprzywilejowanym językiem (przynajmniej w początkowym okresie) byłby niemiecki (wojsko, przemysł i administracja).

Polska prasa plebiscytowa podnosiła wrzawę, że po kilku latach istnienia Freistaat „na własne żądanie” zostanie przyłączony z powrotem do Rzeszy. Praktycznie w przypadku lepszych warunków życia na Górnym Śląsku niż w Rzeszy (spowodowane nie spłacaniem reparacji wojennych Niemiec), oraz znacznej sile militarnej (przy demilitaryzacji części Niemiec i znacznym ograniczeniu w możliwości posiadania rodzajów wojska nowoczesnego, jak lotnictwo czy wojska pancerne) nie wydaje się możliwy Anschluss Freistaatu (kto chce przyłączać się do słabszego organizmu państwowego?) przynajmniej do czasu dojścia Hitlera do władzy w Niemczech.

Kryzys gospodarczy z lat 30 dotknął całego świata, tak więc również we Freistaacie nie można go uniknąć, ale miałby łagodniejszy przebieg. Co do późniejszych wydarzeń, to w momencie dojścia do władzy Hitlera los Freistaatu, tak jak i los Austrii wydaje się przesądzony. Ale ten Anschluss również na Rzeszy wymusiłby inną politykę. O ile w przypadku Austrii Hitler powoływał się na prawo do samostanowienia, którego w 1919 odmówiono austriackim Niemcom (były znaczne wysiłki na przyłączenie Austrii i Sudetenlandu do Rzeszy) o tyle w przypadku

Freistaatu, który wybrał zupełnie inną drogę możliwe by było jedynie przeprowadzenie plebiscytu lub rozbiór tego kraju wraz z Polską (jak stało się w przypadku Czechosłowacji w 1938). Przy poprawnie przeprowadzonym plebiscycie niewielka część społeczeństwa górnośląskiego opowiedziałaby się za przyłączeniem do Rzeszy, a nawet gdyby tak się stało to warunki Anschlussu byłyby znacznie korzystniejsze. Bardziej realnym wydaje mi się pójście Freistaatu tą samą drogą jaką poszły Węgry, Rumunia, Bułgaria czy Słowacja, a więc sojusz militarny z Niemcami.

Przebieg i wynik II Wojny są znane wszystkim. W jej wyniku Freistaat na pewno znalazłby się w obrębie wpływów rosyjskich, a czy równocześnie polskich? O ile polscy politycy chcieliby przeprowadzić Anschluss do Polski, o tyle (jak było w przypadku wymienionych państw) zmiana sojusznika po przegranej kampanii rosyjskiej i jednoczesne powstanie ludności (komunistyczne) pozwoliłoby zachować swą tożsamość państwową. Możliwe, że okupację na Górnym Śląsku prowadziliby Polacy (ale każdy wiedziałby o co chodzi, a nie uczono by dzieci w szkołach o „wyzwoleniu”), jednak analizując sposób oddawania władzy na Górnym Śląsku przez rosyjskich wojskowych, to preferowali oni miejscowych komunistów (często Niemców, co było powodem do znacznych nieporozumień). Linia graniczna Polski (w interesie Stalina byłaby bezpośrednia okupacja Górnego Śląska przez Armię Czerwoną) wyglądała by również inaczej niż obecnie. Nie doszłoby także do wypędzenia miejscowej ludności (potrzebni fachowcy do pracy).

Nie sugeruję wcale, że dziś na Górnym Śląsku żyłoby się lepiej, ale traktowanie go przez Rosjan jako kolonię nie doprowadziłoby do aż tak wielkich zmian ludnościowych oraz takiego zagęszczenia przemysłu. Owszem, jest jeszcze jedna możliwość, że z Polski i Śląska Stalin uczyniłby Republiki Radzieckie, jak to stało się z państwami Północnej Afryki, i dziś mielibyśmy takie same problemy jak Łotysze, gdzie około 40% ludności nie posiada obywatelstwa łotewskiego (jest to ludność rosyjskojęzyczna, która w zasadzie nie ma gdzie wracać).

Po rozpadzie Imperium Rosyjskiego politycy nasi zaczęliby starania o przyjęcie do struktur Zjednoczonej Europy, co widzimy we wszystkich krajach byłego bloku wschodniego. Tak że w tej alternatywnej historii również czekalibyśmy na 4 maja 2004 roku, aby stać się pełnoprawnym członkiem UE.

Jeśli ktoś jednak widzi inną możliwość rozwoju naszej alternatywnej historii to zapraszam do dyskusji, a także zastanowienia się nad powyższym wywodem.

Piotr Kalinowski

Echo Ślonska na portalu ...

(c.d. ze str. 1)

Bazę techniczną platformy ProSilesia tworzy zainstalowany na niej system CMS (content management system), którego przedstawiamy poniżej. Projekt ProSilesia pozyskał już jedną ze slonskich inicjatyw - redakcję Echa Slonka. Tym samym to Echo jest ostatnim wydaniem ukazującym się w jego „tradycyjnej” formie.

Co się zmieni?

Redakcja Echa chce w pełni wykorzystać zalety techniczne, oferowane przez system CMS. Przez to kolejne wydania internetowe (w formacie HTML) tego slonskiego czasopisma ukażą się pod kategorią „Echo Slonska” projektu ProSilesia-net. Na dotychczasowym adresie dalej ukazywać będzie się wydania Echa do druku (w formacie PDF), oraz odpowiednie linki na materiały wydań w "HTML".

Drugim pożądanym efektem ubocznym tej zmiany jest zachęcenie i innych proslonskich grup do nawiązania współpracy z inicjatywą ProSilesia-net i założenia na niej dalszych autonomicznych redakcji.

Na stronie internetowej pracuje system automatycznego formatowania tekstów, który umożliwi dalekoidącą automatyzację procesu publikacji materiału. Łatwość obsługi systemu pozwala i redaktorom ze słabym stanem wiedzy technicznej na samoczynną obsługę systemu ...

Das auf vorinstalliertes Content Management System (CMS) arbeitet auf der Basis von Artikeln (publizierte Texte) und ist für Redakteure leicht verständlich. Aufgrund der verwendeten formularbasierenden Artikelerstellung brauchen die Redakteure keine HTML-Kenntnisse vorzuweisen. Das CMS unterstützt auch parallele Bearbeitung von Inhalten.

Redakteure finden sich schnell in der Artikelerstellung zu recht. So wird jeder Redakteur in die Lage versetzt, Informationen eigenständig und ohne die technische Hilfe weiterer Personen im Internet zu veröffentlichen – und das vollständig ohne weitere Programmierkenntnisse, wann und wo er will.

Die umfangreiche automatische Artikelverwaltung und -archivierung, sowie ein ausgereifter Freigabemechanismus unterstützen Redakteure und die Redaktionen bei der Erstellung und der Pflege von Inhalten.

Jeder Artikel wird einer Kategorie zugeordnet. Durch die Zuweisung jeder redaktionellen Gruppe von (auch mehreren) Kategorien wird die redaktionelle Unabhängigkeit und die Eigenständigkeit der teilnehmenden Gruppe gesichert.

Die Vorteile des CMS in der kurzen Fassung :

- Das auf ProSilesia installierte CMS ist intuitiv zu bedienen und erfordert nur eine kurze Einarbeitungszeit.
- Redakteure pflegen alle Internetseiten ohne HTML-Kenntnisse.
- Inhalte können aus anderen Programmen (z.B. Word, etc.) per „Cut & Paste“ übernommen werden.
- Das CMS-System ermöglicht eine dezentrale Content-Pflege, so können auch weltweit verteilte Redakteure gleichzeitig an einem multiredaktionellen Internet-Projekt arbeiten.
- Integriertes Bild- und Dateiarchiv in das Bilder und Dateien einfach geladen werden können.

Redakcja Echa Slonska**Gwara górnośląska**

oprac. *Szczepan Catek*,
Chennevières-sur-Marne Cedex —
ASSiMiL Polska Sp. z o.o.,
Kraków 2002, 95 s.

Najciekawsze wydaje się to, że książeczka *Gwara górnośląska* ukazała się w serii „Języki Obce w Podróży”. Zapisano wszak tony papieru i poświęcono wiele godzin na uczone konferencje i rozmowy przy rodzinnych stołach na temat: Czym jest mowa Ślązaków? Dialekt to, konglomerat gwar czy język mniejszości narodowej itd., a tu polski oddział francuskiego wydawnictwa książek do nauki języków metodą intuicyjnego przyswajania jakby nigdy nic wydaje *Gwarę górnośląską* po książkach o językach angielskim, francuskim, greckim, szwedzkim..., a przed dotyczącymi chińskiego, japońskiego, tajskiego...

Co czytelnik znajdzie w omawianej książeczce? Na początku w kilku krótkich rozdziałach opisano historię Śląska. Potem idą sprawy językowo-gramatyczne (m.in. o odpowiadającym polskiemu końcowemu --ę śląskiemu -a, tj. *widza ta baba*, o odmianie czasownika *być* i o „magicznym słówku *łónaczyć*”). Rozdział „Kto to je Ślązak” prezentuje podziały mieszkańców (czy tradycyjne?) na *pnioków*, *krzoków* i *ptoków*, daje podstawowe informacje o rodzinie, świętach rodzinnych i o pracy na „*grubie* czyli kopalni”, o ogrodzie, o domu i jego tradycyjnym wyposażeniu, ubraniach, imionach, wreszcie o „*piwie – śląskim napoju*” (nie bez znaczenia jest fakt sponsorowania książki przez pewną firmę z Tychów), jest i parę wiców. Wyodrębnia się spory dział „*Kuchnia śląska*”, gdzie są nie tylko opisy *łobiadu* i *kołocza*, ale też przepisy – po śląsku! Pod każdym przepisem jest słowniczek. Całość zamyka słowniczek z ponad 700 wyrazami i kilkadziesiąt wyrażen typy: *bo go gańba*, *już mom nieskoro*, *prziść do kościoła księdza seblekać*.

Dziwi informacja, że „obecnie region śląski jest podzielony na dwa województwa: Dolnośląskie i Górnośląskie”. Przydałby się też spis źródeł, z których czerpano informacje, choćby odnośnik do *Małego słownika gwary Górnośląska*. Na s. 20 jest reguła: „Wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego w bierniku liczby pojedynczej mają końcówkę -a”, a na s. 44 „Rodzina idzie rano do kościoła *na* [kogo? co? – AC] *mszo*”. A rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na spółgłoskę, takie jak *noc*? One też nie mają w bierniku -a! Takich niedopracowanych drobiazgów jest więcej – część wynika z trudności opisywania nieskodyfikowanego języka, a część pewnie z pośpiechu. Pisownia polska *bieże* i śląska *nojlyprzy* 'najlepszy' nie jest godna polecenia. Wątpliwe też mogą być niektóre hasła i ich definicje. A co badacze śląskiej tożsamości sądzą o teorii, że przezwisko *hanys* pochodzi „prawdopodobnie od popularnych kiedyś wśród górników cukierków zwanych *kopalniokami*. Miały one anyżkowy smak, a anyż z kolei to po śląsku *hanys*”?

>>>

>>> Wygląd książki i tytuł serii może sugerować, że znajdziemy w niej także elementy „rozmówkowe”, podstawowe frazy: powitania pytanie o drogę, pytanie o cenę, liczebniaki, dni tygodnia itd. Brak takiego działu jest po części zrozumiałe, bo przecież można się wszędzie porozumieć po polsku, ale czyż nie cieszyłyby nieuprzedzonych mieszkańców i takichże turystów frazy: *Dejcie mi uozym żymlów?* Wydanie rozmówek górnośląskich wydaje się wielce pożądane.

Ciągle trwają spory o status mowy Ślązaków i ciągle można usłyszeć rozbijające i trochę porażające „oni mówili po śląsku, nic nie mogłam/-em zrozumieć”. Zatem skoro dla niektórych – mimo szeroko znanych opinii fachowców – język i świat Ślązaków są obce, niech mają pomoc w podróży, czy to będzie zwiedzanie (oby modne i dochodowe) przez prawdziwych turystów dzielnic z familokami i architekturą przemysłową, czy poznawanie własnego miasta przez tych jego mieszkańców, którzy dopiero niedawno „zauważyli” specyfikę regionu.

Wydawcy omawianej książki nie wdają się w spory polityczne ani politycznojęzykowe. Piszą: „Książka [...] ma ułatwić poznanie nie tylko gwary śląskiej, ale i regionu, z którego się ona wywodzi”, a to jest bardzo dobry cel, bo zawsze lepiej jest wiedzieć coś niż nic. Może zwłaszcza o Górnym Śląsku.

Artur Czesak

[ur. 1973, asystent w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie]

Poradnik jynzykowy (c.d. ze str. 3)

2. grupa: Czasowniki z końcówkóm -ować, co jich polskie uodpowiedniki mająm końcówka -ywać (-wać).

Skirz braku różnicy znaczynio pomianujemy je ino po koleji:

podkopować, czytować, siadować, odpisować, oblizować, popłakować, przesiadować, powypytać, przesłuchować, poślatować sie (=pozlatywać się, zbiec się), **obskakować, pobolować** (= *pobolewać* ! „Nogi pobolowały od cesty, stracił żech pod nimi grónt” – śpiywka zespołu BLAF z Jabłonkowa) atd.

Iżby uszporować miejsca, niy podowómy czasowników uo tych samych rdźniah a inkszych przedrostkach jak np.: (**za-, wy-, prze-, o-, s-**)**-pisować** atd. Wiadómo, iże można je zestowiać z roztomajnymi przedrostkami a końcówka **-ować** uostanie bez zmiany.

Wyrchnie zestawienie niy uobejmuje wszystkich czasowników na **-ować**, jakie mómy w ślónskich gwarach. Je to ino mało gorztka przykładów, co mo Wóm, roztomili prziecie ślónski mowy, umožnić wglónd i Vos uczulić na jedno z typowych a mimo to poleku tracóncych sie ślónskich zjawisk jynzykowych.

Pozór !!! Polskim czasownikóm jak *wychowywać, przechowywać* atd. musiało by uodpowiadać wele zasady podanyj na wyrchu ślónskie **wychowować** a **przechowować** z podwójnym **-owow-**. Tyż po ślónsku brzni to trocha dziwnie, tymu należy se dycki przemyśleć, eli niy idzie w danym przypadku użyć form dokónanych **wychować, przechować** abo nawet ino **chować**, co w ślónskim znaczy już m.in. *wychowywać* (por. ślónski **chowaniec** = *wychowanek*). W każdym razie nawet formy z **-owow-**, eli już niy idzie jich uniknóć, sóm barzi poprawne jak polskie uodpowiedniki z końcówkóm **-ywać**. Tych uostatnich niechejmy, kiej piszemy abo godómy po ślónsku.

Kiedy używómy końcówki -ować a kiedy -ywać (-iwać) ?

Kóńcówka **-ować** używo sie dycki wtedy (bez wyjóntku !!!), eżli dany czasownik uodmiynio sie bez uosoby wele wzoru:

Liczba pojedynczo		Liczba mnogo	
1.	-uja	1.	-ujemy
2.	-ujesz	2.	-ujecie
3.	-uje	3.	-ujóm

Przykłady: **uobsługować** (jo uobsługują, ty uobsługujesz, uón uobsługuje atd.), **zapisować** (jo zapisują atd.), **wylatować** (jo wylatują atd.), **podśluchować** (jo podśluchują atd.), **przeczekować** (jo przeczekują atd.), **uopytować sie** (jo sie uopytują atd.) a mocka inkszych.

W niyftórczych gwarach Ślónska (Ziymia Raciborsko, Kozielsko, czyńściowo Gliwicko) czasownikowo kóńcówka **-ować** zrównuje sie z formami uodmiynionymi, co w nich durch wystympuje **-u-**, skirz tego dochodzi tam do przejścio **-ować** > **-uwać**, n.p. **chodzuwać, przelazuwać** atd. Tyn wariant wymowy tyż winien być dopuszczóny w piśmie.

Kóńcówka **-ywać** (-iwać) używo sie wtedy, eżli czasownik uodmiynio sie wele wzoru:

Liczba pojedynczo		Liczba mnogo	
1.	-yw-óm	1.	-yw-ómy
2.	-yw-osz	2.	-yw-ocie
3.	-yw-o	3.	-yw-ajóm

Przykłady: **przezywać** (jo przezywóm, ty przezywosz, uón przezywo atd.), **bywać** (jo bywóm atd.), **uodrywać** (jo uodrywóm) a mocka inkszych.

Pozór !!! W czasownikach typu *przelywać, rozsiywać* kóńcówkowe **-y-** niy je pierwotne, ale rozwinyło sie ze staropolskiygo dugiogo **e** ($\bar{e} > \acute{e} > y$). Poznómy to po tym, iże uodpowiada mu polskie **e** (*przelewać, rozsiewać* atd.) a nawet w ślónskij mowie może sie uóno wypowiadać jako głoska postrzednio pomiyndzy **e** a **y** (=é). Tukej nima możności pomylnio z kóńcówkóm **-ować**; każdy Ślónzok może sie sam spuścić na swoje wyczucie jynzykowe, bo chyba nikómu by niy prziszło do gowy padać: **przelować, rozsiować**.

Pozór !!! Niytypowy je czasownik **nagrować** (=nagrywać), co na piyrsze podziwanie tyż należy do grupy czasowników na **-ować**. Dyć uón sie ale uodmiynio: jo **nagrowóm**, ty **nagrowosz** (zamiast uoczekowanego jo *nagruja*, ty *nagrujesz*) atd. i niby zaprzeczo podanyj na wierchu regule. uOdpowiało uón jednak polskiemu starszemu **nagrawać**. Uóne **-o-** w kóńcówce **-ować** zastympuje polskie **-a-**, tak samo jak śl. **czorny** = pol. **czarny**. Po tymu je to kóńcówka **-ôwać** a niy **-ować**. Literkóm **ô** uoznaczómy tukej dźwiynk, co na wschodzie Górnego Ślónska wymowio sie jak **o**, na zachodzie ale jak **ou** - a uodpowiało uón dycki polskiemu **a**. I naprowda tak jes: na zachodzie G. Śl. pado sie: **nagrouwać**, jou **nagrouwóm** (= staropolskie *ja nagrawam* => dzisiejsze *ja nagrywam*). Typowe czasowniki na **-ować** takiygo czegoś niy znająm!

Na kóńcu godzi sie powtórzyć, iże czasowniki na **-ować** to je blank ważno czyńść naszymy ślónski erbizny, ślónszczyzny prowdziwyj, „staryj”, tzn. bez wpływów polszczyzny standardowyj. Jeszcze niy tak downo używało sie jich pospolicie. Niech uo tym poświadczmó roztołiczne, na wierchu spómniane przykłady, z wyjóntkiyj dwóch wyjynte **ino** z jednego jedzinego zdrzódlą: **Pamiętnik górnika**, E. Jeleń, Kraków 2002. Je to autentyczny przekaz, spisany w latach trzidziestych uod starogo górnika, co sie wychowoł i wyrós na Ślónsku w czasach, kiej polsko szkoła i polski jynzyk literacki małowiela niy miały wpływu na mowa Ślónzoków. Dziś polskie formy z **-ywać** zamiast **-ować** uczyniajóm coraz wiynkszo czyńść tekstów młodych Ślónzoków. Tóž biermy se to do serca a używejmy dali do kna ślónskiyj kóńcówki **-ować**. Niy dejmy ji wymrzeć. Bez ni jes nasza mowa, nasza rzecz biydniyjszo a chudszo.

Ślónskie formy zaimków wzglynnych *który, która, które*

Polskim *który, która, które* uodpowiadajóm na Górnym Ślónsku roztomajte regiólnalne formy. Nojbarzi typowe sóm można **kiery, kiero, kiere**, używane w postrzodkowyj czyńści Górnego Ślónska. Prócz nich sóm w użytkowaniu **ftóry, ftóro, ftóre** a na małym kónsku ślónskiyj zymie (na połedniu) **chtóri, chtóro, chtóre**. W tymto artykuliku bydymy prawić uo uónych zaimkach w roli wzglynnyj a niy pytajnyj; porównej polskie zdanie jak:

Zepsuł się autobus, którym jedziemy do Ustronia.

Czynsto widzi a słyszy sie, iże młodzi używajóm po ślónsku tego samygo wzoru i padajóm np.:

Popsuł sie (auto)bus, kierym (ftórym; chtórym) jedziemy (jadymy) do Ustrónia.

Po prowdzie niy idzie powiedzieć, iże jes to źle. Niyuokludność tyj kónstrukcyjne wylazuje na wiyrch dziepiyro wtedy, kiej se podziwómý na to, iże wyparła uóna małowiela do kna w godce a w tekstach młodych Ślónzoków inkszo, blank ślónsko możność:

Popsuł sie (auto)bus, co nim jedziemy (jadymy) do Ustrónia.

Bo ślónsko mowa dycki używała radziyj swojskiygo zaimka **co** w roli wzglynnyj, jak drzewianego, sztywnego **kiery, kiero, kiere** (chođby po niymiecku: *welcher, welche, welches* a po polsku *który, która, które*). Mimo, iże - jag już je spómnióno - niy śmiymy uznać **kiery, kiero, kiere** za złe, gańbi nos to, iże wyđdugały uóne w mowie i piśmie młodych Ślónzoków swojski zaimek **co**, co tyż je isto wpływem polszczyzny, jako że w ni używo sie ino *który, która, które* używo sie tam małowiela dycki.

Tóž przypómnimy w tabelce jeszcze roz prawo uodmiana zaimków wzglynnych *który, która, które* po ślónsku, a pocisnymy ku tymu jeszcze przykładami.

Przykłady podowómý ino z **kiery, kiero, kiere**. Coby niy zaciymniać tabelki, niy używómý pobocznych formów z **ftóry, ftóro, ftóre** a **chtóry, chtóro, chtóre**, co tyż sóm pełnoprawne.

Przypadek	z użyciyj zaimka wzglynnygo co	z użyciyj zaimka wzglynnygo kiery, kiero, kiere (ftóry..., chtóry...)
Liczba pojedynczo		
Mianownik (fto? co?)	co Sómsiod, co sie wczora naproł... Kołkastla, co stoi w pywnicy... Ciela, co sie pasie na wygónie...	kiery, kiero, kiere Sómsiod, kiery sie wczora naproł... Kołkastla, kiero stoi w pywnicy... Ciela, kiere sie pasie na wygónie...
Biernik (kogo? co?)	co go (co na niego*), co jóm, (co na nióm), co je (co na kiery (kierego*), kiero (-óm), kiere nie)... Las, coch go latoś przedoł... Mazelónka, co jóm starka nosiyli... Znamia, co je z wojny prziniós...	kiery, kiero, kiere Las, kierych latoś przedoł... Ale: Synek, kierego... Mazelónka, kiero (-óm) starka nosiyli... Znamia, kiere z wojny prziniós...
	* kiej prziiemek. Przykłady z prziiemkami: Las, co sie na niego dziwóm... Mazelónka, coch na nióm nadep... Znamia, co na nie koždy patroł...	* osoby Las, na kiery sie dziwóm... atd.

Dopełniocz **co go (co do niego*), co ji (co do ni), co go (co do kogo? czego?) niygo)...**

Dóm, co go niy widać...
Trowa, co ji niy poradzili skosić...
Piwo, co sie go napili...

* z przimkami (np. do, uod, z atd.)
Dóm, co my ś niygo wyszli...
Wieś, co my do ni wandrowali...
Piwo, co nos uod niego gowy bolały...

co jego, co jeji, co jego**

Farorz, co jego ministrancio poszli na pónć...
Kiecka, co jeji farba puściła...
Pila, co jego dzióbek je taki piykny...

**uodpowiada na pytanie: czyj? czyja? czyje? Zastympuje zaimek dzierzawczy.

Celownik **co mu (co ku niymu*), co ji (co ku ni), co mu (co ku kómu?) niymu)**

czy mu?)
Znajómek, co mu auto skradli...
Grusza, co sie ji prziglóndóm...
Szczyńście, coś mu uciyk...

* z przimkami (np. ku):
Dochtór, co ku niymu wszyscy chodzowali...
Bożomynka, co ku ni ludzie sie modlić szli...
ždrzybia, co sie ku niymu dziecka garli...

Miejscownik **co uo nim, co uo ni, co uo nim***

(uo kim?)
Geszefciorz, co my uo nim wiedzieli...
Wojna, co my uo ni słyszeli...
Jodło, co my uo nim czytali...

*Miejscownik je ino po przimkach.

Narzyndnik **co nim, co nióm, co nim***

(kim ? czym ?)
Motek, co my nim gwoździe wbijali...
Widełka, co nióm buchty jod...
Mleko, co by my sie nim uotruli...
*Po przimkach (np. z [ś]) to samo...
uOszkliwiec, co my sie ś nim wadziyli... atd.

kierego, kieryj, kierego

Dóm, kierego niy widać...
Trowa, kieryj niy poradzili skosić...
Piwo, kierego sie napili...
Dóm, z kierego my wyszli...
atd.

Farorz, kierego ministrancio poszli na pónć...

Kiecka, kieryj farba puściła...
Pila, kierego dzióbek je taki piykny...

kierymu, kieryj, kierymu

Znajómek, kierymu auto skradli...
Grusza, kieryj sie prziglóndóm...
Szczyńście, kierymuś uciyk...

Dochtór, ku kierymu...atd.

uo kierym, uo kieryj, uo kierym

Geszefciorz, uo kierym my wiedzieli...
Wojna, uo kieryj my słyszeli...
Jodło, uo kierym my czytali...

co nim, co nióm, co nim*

Motek, co my nim gwoździe wbijali...
Widełka, co nióm buchty jod...
Mleko, co by my sie nim uotruli...
*Po przimkach (np. z [ś]) to samo...
uOszkliwiec, co my sie ś nim wadziyli...
atd.

Niech tukej styknie liczba pojedynczo. Fto zasada zrozumioł, bydzie móg tyż tworzyć formy zaimków wzglynnych w liczbie mnogi.

Czasownik „mówić” w ślónskich gwarach

Niyjednymu sie dzisiej zdo, iże słowa „mówić” w naszym dialektie nima. Toć, używomy go rzadzi niż w polszczyźnie, ale niy zapóminejmy uo tym, iże do kupy ze ślónskimi „rzóndzić” a „godać” czasownik „mówić” tyż jes ślónski i w godce naszych uojców dycki sie pojawiało. Czyńści sie go używało w zestawieniu z roztomajnymi przedrostkami, np.:

smówić sie, smowiać sie (1. np. na kogoś = *zmawiać się*; 2. uo młodych, co sie smowiajóm na ślub = *zaręczać się*)

wymówić sie, wymowiać sie = *znaleźć wymówkę*;

namówić kogoś = to samo, co po polsku; czynsto sie godo uo młodych synkach, iże se namowiajóm dziolchy (= *namówić do chodzenia ze sobą, do pójścia na zabawę* atd.)

Prócz tego mómy i inksze słowa uo tym samym rdzynie:

mowa, mołwa = *język, mowa*. Tyż blank ślónskie słowo. Na połedniu Górnego Ślónska wystympuje w tym znaczeniu słowo **rzecz**. Rzeczownikowi **godka** uodpowiadajóm w polskim zaś 3 znaczenia: 1. *opowiadanie*, np.: **Jo rod suchóm starych godków**, 2. *sposób mówienia, gadanie*, np. **Tyż gupi godki niy poradza dłużyj słuchać**. 3. *mowa, język*, np. **ślónsko godka**.

niymowa, niymołwa = to samo, co po polsku.

smówiny = *zaręczyny*;

Rzeczowniki z kóńcówkóm -yjo, -ijo, mnogo liczba

W zeszyłym wydaniu poradnika przerobiyli chmy uodmiana rzeczowników cudzygo pochodzynio z kóńcówkóm -yjo, -ijo, ale ino w liczbie pojedynczyj. Tukej podowómuy uodmiana (deklinacyjo) w liczbie mnogi na przykładzie rzeczowników **uo-presyjo, mankulije** (ino w liczbie mnogi; =*melancholia*):

Liczba mnogo:

Przypadek	kóńcówka	przykłady
Mianownik (fto? co?)	-yje, -ije	uopresyje, mankulije
Dopełniocz (kogo? czego?)	-yjów, -ijów	opresyjów, mankulijów
Celownik (kómu? czemu?)	-yjóm, -ijóm	uopresyjóm, mankulijóm
Biernik (kogo? co?)	-yje, -ije	uopresyje, mankulije
Miejscownik (uo kim? uo czym?)	-yjach, -ijach	uopresyjach, mankulijach
Narzynnik (s kim? s czym?)	-yjami, -ijami abo -yjóma, -ijóma (Ziymia uOpolsko)	z uopresyjami, z mankulijami abo z uopresyjóma, z mankulijóma

Roztomili przociele ślónski mowy!

Już dugo sie uozprowio uo potrzebie „kodyfikacyje” ślónszczyzny. Do tyj pory koždy písoł i pisze po swojemu w swojij gwarze, tak jak autor tego artykułika. Nawet, kiej niyftórzi próbujóm używać jakiś inkszych, wymyślnych literków, niy zmiynio sie na tym nic. Hned a hned zdo sie, iże „uortograficznym aktywistóm” idzie przy tym ino uo to, coby sie uodróżniać w piśmie uod polszczyzny. Zapómino sie ale, iże niy wystarczy uoblyc gwary w roztoliczne hoczyki, piski a apostrofy, coby zrobić ś ni nowy jynzyk.

W prziszyłych czyńsiach seryje „**Ślónskô òrtografijô**” bydymy głosić „propozycyje” (forszlagi) na ślónsko pisownia. Bydymy ale postympować inakszi, jak nasi poprzednicy: bydymy używać moc nowych znaczków, ale ino tam, kandy uóne wyrażajóm ślónskie zjawiska, tzn. takie, co jich ni ma w polskim. Spróbujomy tam, kandy mo to syns, ujednolicić w zapisie roztomajte uodmiany ślónski wymowy, uo co sie wcześni żodyn niy staroł. Bydymy tuplikować zasady a podować jynzykowe argumynty, co przemowiajóm za takim a niy inakszym rozwióznaniem. uOd Wos, tzn. uod ślónskiego ludu zoleży, eżli sie to przyjmie, abo ta cołko szkryflanina wylónduje na hasioku niywydarzonych wynolozków. Podwiela niy wyświelimy całości naszego pómysłu, bydymy – jak do terazki – pisać „po naszymu” tzn. po katowicko-pszczyńsku, ino sóm tytuł „**Ślónskô òrtografijô**” niech zwiastuje kierónek, do ftórego kroczymy. Sóm artykuł bydzie pisany **po polsku**, coby niy miyszać moji dotychczasowyj uortografije z tóim ślónskóm nowóm, co jóm proponuja.

Ślónskô òrtografijô, cz. I

Literka „ô”

Zarys problemu:

Na śląskim obszarze dialektalnym zaznaczają się różnice w wymowie dawnego **a** długiego (ā), por. mapkę. Wynikiem tego jest regionalna rozbieżność w wymowie tych samych słów. Oto garść przykładów opisywanego zjawiska:

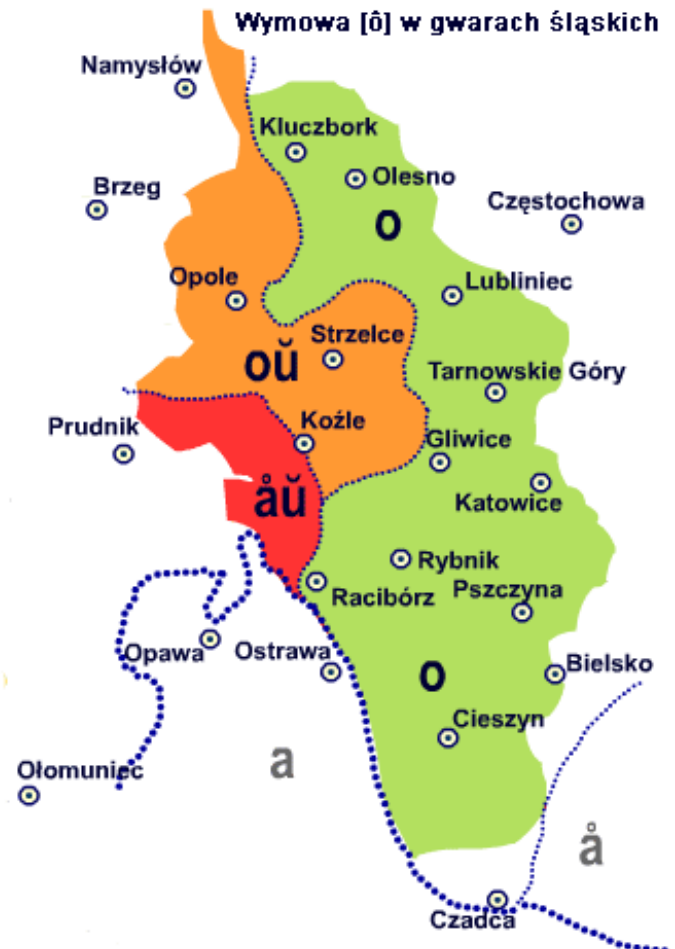
- ptok – ptouk – ptauk (=ptak)
- czorno – czournou – czaurnau (=czarna)
- jo – jou – jau (=ja)
- bestyjo – bestyjou – bestyjau (=bestia)

Aby zachować tak istotne cechy wymowy a mimo to ujednolicić zapis, postulujemy wprowadzenie literki **ô**.

Przykłady: ptôk, czôrnô, jô, bestyjô, nagrôwać, dôwać, czytôsz, mô, miôł, gôdôł, Zôbrze, do Zôbrzô, zôpaska, do czytaniô atd.

Kłopoty może sprawiać Ślązakom ze wschodniej części Górnego Śląska (obszar zielony na mapce) odróżnienie **ô** od **o**, gdyż tam nie ma żadnej różnicy w wymowie obu głosek.

Pomocna regułka: literka **ô** (prawie) zawsze odpowiada polskiemu **a**, natomiast śląskie **o** zawsze odpowiada polskiemu **o**. Przykłady: **jô** = ja, **dobrô** = dobra, **trôwa** = trawa, **do Zôbrzô** = do Zabrze itd., ale **krowa**, **kosz**, **piwo**, **wojna**, **Polska**, **woda**.

Ślązakom z obszaru pomarańczowo-czerwonego (patrz mapka) problemy może stwarzać odróżnianie **ô** od **oł** oraz **ôł**, ponieważ te 3 grupy głosek wymawiają się tam jednakowo, np. wymowa [**czytoł**] = czyta lub czyta! I tutaj pomoże porównanie z polszczyzną:

wymowa zachodnio-górno śląska:	1. oł (ou)	2. oł (ou)	3. oł (ou)
wymowa polska:	a	ał	oł
proponowany zapis 1 ski:	ô	ôł	oł
przykłady:	gôdô (=mówi)	gôdôł (=mówił)	kołek, stoły
	trôwa	stôły (=stały)	połowa, woła
	stôli (=stali)	czytôł (=czytał)	woły, goły,
	czytô (=czyta)	padôł (padał)	smoła, itd.
	stôw, gôd (=w)	lub powiadał	
	itd.		

Proponujemy również używać litery **ô** w słowach **môwa**, **niymôwa**, **wymôwa**; ponieważ tutaj również istnieje oboczność wschodnio – zachodniogórnośląska: [**mowa**] – [**mouwa**], [**niymowa**] – [**niymouwa**], [**wymowa**] – [**wymouwa**]. Słowa te stanowiłyby jednak wyjątek, gdyż jest to pisownia nieetymologiczna: owemu **ô** nie odpowiada polskie **a**, **ô** w tym przypadku nie jest kontynuantem „długiego **a**” a oboczność **o** : **ou** ma tutaj zupełnie inne przyczyny.

Znak „ô” należy zarówno do komputerowego alfabetu zachodnio- jak i środkowo-europejskiego. Kombinacja klawiszy: Alt+0244. Używany również w pisowni kaszubskiej.

Uwaga! **ô** przechodzi przed **m**, **n** oraz **ń** w **ó** (patrz następny akapit), np. **wstóń!**

Literka „ó”

Zarys problemu:

Dzisiejszy standardowy język polski nie odróżnia w wymowie tzw. „**u** otwartego” od „**ó** zamkniętego (kreskowanego)”. Obie literki wyraża się ten sam dźwięk: [u]. W gwarach śląskich natomiast, tak samo jak w dawnym języku polskim, istnieje dosyć wyraźna różnica w wymowie obu głosek: [**ó**] wymawia się konsekwentnie jako głoska pośrednia pomiędzy **o** a **u**. Dlatego opowiadamy się za zachowaniem znaku **ó**, przy którego użyciu należy jednak pamiętać, żeby go wymawiać jak [**ó**] a nie jak [u].

Propozycje oznaczenia głoski [**ó**] jakimś innym znakiem, aby nie wymawiać jej jak polskie [**ó=u**], odrzucamy stanowczo. Znaki jak „**ö**”, „**o**” lub co gorsza „**oo**” są zupełnie zbyt ciężką egzotyką (jeśli ortografia nie stosuje dwuznaków na oznaczenie samogłosek, to taki jedyny wyjątek byłby gafą, która klóciłaby się z resztą systemu). Całkiem naturalny i historycznie poświadczony na oznaczenie tejże głoski znak **ó** pozostałby ponadto niewykorzystany.

Uwaga! Głoska [**ó**] (a tym samym znak **ó**) w śląskim nie ogranicza się do tych pozycji, w których w polskiej ortografii używamy znaku **ó**. Jej zasięg jest o wiele szerszy: każde [**o**] przechodzi przed spółgłoskami nosowymi [**m**], [**n**] i [**ń**] w [**ó**], np. **kóń**, **koróna**, **stróm** (=drzewo). Zasadzie tej podlega też rozłożona samogłoska głosowa **ą** à **ón** lub **óm**, np. **wzión** (=wziął), **sjón** (=zdjął), **dómb**, **ś nióm** itd. Tak samo przechodzi każde **ô** w pozycjach przed **m**, **n** i **ń** w **ó**: np.:

przóciel gôdô ale **jô gôdóm** (wymowa zach.-górnośląska: **jou goudóm** lub **jou goudą** a nie *jou goudoum*), **Pónbóczek**, **ustóńcie** itd.

Wyjątek od tej reguły stanowi **o** lub **ô** na granicy przedrostek – nagłos, gdzie w pozycjach przed **m**, **n** głoski te pozostają bez zmiany, np. **ponieść** (**po-nieść** a nie *pónieść*).

Uwaga! **ó** występuje w gwarach śląskich również w rzeczowniku **dróga** (=droga), jak również w formach czasu przeszłego czasownika **móc**: **móg**, **mógła**, **mógło**, **mógli**, **mógły**. Brak go natomiast w słowie **nożka** (=nóżka). W odróżnieniu od polszczyzny literackiej **ó** występuje zamiast **u** w wyrazach niemieckiego pochodzenia typu: **grónt** (=grunt), **fónt** (=funt, pół kilo), i w końcówce **-ónek** (=unek): **kierónek**, **uobsztalónek** (=obstalunek, zamówienie), **felezónek** (=rozdział pracy przed szycią na kopalni), **rachónek** itd.

Literka „ò”

Zarys problemu:

„**o**” w nagłosie (tzn. na początku wyrazu nie licząc przedrostka) wymawia się na we większej części śląskiego obszaru dialektalnego jak [**uo**] np.: **uobrozek**, **uoroz**, **uozprowiać**, **uo mie** itd. Jest to bardzo wyrazista cecha tamtejszych gwar. Na południu Górnego Śląska (Ziemia Cieszyńska, Raciborska, Rybnicka, Prudnicka, część Kozielskiego) labializacja (uwargowienie) nagłosowego „**o**” nie występuje. W związku z tym proponujemy wprowadzenie literki „**ò**”, którą oznaczamy „**o**” nagłosowe, co znaczy, iż literka **ò** będzie się wymawiać w zależności od regionu jako [**uo**] lub po prostu [**o**]. Piszemy więc: **òbrózek**, **òròz**, **òzprówiać** (obok równie poprawnego **rozprówiać**), **òkno**, **ò mie**, **òstuda**, **Òpole**, **òpytować się** itd.

Uwaga! **ò** nie traci swojego nagłosowego charakteru po przedrostkach, czyli piszemy dalej **poòzprówiać**, **wyòbrazic** itd.

W ten sposób unikniemy takich rażących oboczności, często występujących w tekstach śląskich jak **łoroz** : **oroz**, **łónaczyć** : **ónaczyć**, **łOpole** : **Opole** itd.

Trudności w zapisie pojawiają się wtedy, gdy nagłosowe „**o**” pojawia się przed nosowymi **m**, **n** lub **ń**, z powodu przejścia [**o**] à [**ó**] (patrz **literka „ó”**). Wówczas nagłos taki wymawia się w zależności od regionu jako [**uó**] lub po prostu [**ó**],

co jednak trudno wyrazić ujednoliconym zapisem. Proponujemy w takich przypadkach następującą zasadę: w pisowni pozostawmy **ó**, wiedząc jednak, że w wymowie jest ono labializowane (uwargowione), czyta się więc jak [uó] lub [ó]. Piszmy więc **ón, ónaczyć, wyónaczyć** itd.

Ciąg dalszy nastąpi...

Mómy nadzieja, że po piątej lekcji naszej pisowni idzie terazki lepsi zrozumieć tytuł: „**Ślónskô örtografijô**”.

Pozór!!! Szukómy jeszcze trzech albo czterech członków, coby móc założyć towarzystwo ku ochronie ślónski godki w Niemczech. Fto by chciół nóm pomóc albo – eżli mo wónty albo ino pytania – dostać gorzc informacyjów, niech się zgłosi na moja adresa. To samo sie tyczy siostrzanego towarzystwa w Polsce. Tóž fto mo te zazucie, iże mómy te same poglóndy, podobnie widzi i czuje potrzeba działanio a podobo mu sie, co sam sie tworzi, niech sie wartko zgłosi.

Mocka pozdrowiyń

Grzegorz Wieczorek

gregor.wieczorek@t-online.de

Kombinujący historycy

Kiedy ludzie piszą opowiadania o przeszłości, nazywa się to historią. Historii uczy się w szkołach i dobrze jest ją znać, bo ludzie, którzy nie nauczyli się historii, są skazani na powtarzanie rzeczy spisanych w podręcznikach do historii, ale które nigdy się nie zdarzyły.

Często można zauważyć, że najlepszą rzeczą w wygrywaniu wojen jest to, że zabiło się mnóstwo ludzi, którzy nie zgadzają się z twoją interpretacją wydarzeń. Potem możesz pisać podręczniki do historii jak chcesz, bez obawy, że ktoś będzie się uskarżał. Zakładam, że wszystko, o czym czytamy w książkach historycznych, jest wymyślone, bo mniemane szlachetne motywy bohaterów nigdy nie przechodzą testu na logikę. (...)

Nie obwiniam historyków, że fałszują historię. Nikt przecież nie wie, co się zdarzyło ponad sto lat temu. W dawnych czasach ludzi spisujących wydarzenia chłostano, kiedy obrazili kogoś ważnego, a przecież to ważni ludzie tworzą historię. Byłbym zdumiony, gdyby się okazało, że tak zwani historycy kiedykolwiek napisali coś prawdziwego, zwłaszcza jeśli chodzi o szczegóły. (...)

Scot Adams „Dilbert i (nie tylko biurowi) kombinatory”.

Przywołałem te słowa nie bez powodu.

Ostatnio wiele czasu spędziłem przeglądając fora różnych internetowych wydań gazet codziennych, poświęcając głównie swą uwagę problemom śląskim – wywołanym przez ponowne pojawienie się sprawy rejestracji Związku Ludności Narodowości Śląskiej w Strassbourgu.

Pomijam już wypowiedzi obraźliwe i pełne wulgaryzmów (administratorzy tych serwerów jednak nie spełniają swego zadania, obiecując, że obraźliwe wypowiedzi zostaną usunięte), wywoływane przez „prawdziwych Polaków” (celowo piszę z małej litery, ponieważ na żaden szacunek nie zasługują, nie szanując innych ludzi, którzy mają trochę odmienne widzenie na pewne sprawy). Nie brałem udziału w tych dyskusjach, ponieważ nie są to w zasadzie dyskusje a pyskówki (niektórzy „Ślązacy” również prezentują taki sam poziom kidersztuby), jednak niektóre z wyważonych wypowiedzi osób różnych nacji (przynajmniej jako takie się deklarujących na forum) wykazują bezgraniczne zaufanie do autorytetów, jak również brak krytycyzmu wobec ich wypowiedzi.

Rozumiem, że w dzisiejszych czasach „droga na skróty” nie wymagająca myślenia jest bardzo komfortowa, ale dobrze by było przed wzięciem udziału w jakiejś dyskusji zapoznać się z kilkoma, czasem nawet sprzecznymi wersjami historii, a najlepszym rozwiązaniem byłoby samodzielne studiowanie materiałów źródłowych. Każdy zdaje sobie sprawę, że podręczniki historii, z których uczy się młodzież w szkołach wymagają przepisania od nowa (większość była pisana przez ludzi, którym partia wyznaczyła „jedyną słuszną drogę”), a w szczególności dotyczy to dawnych ziem austriackich i pruskich (celowo nie piszę o zaborach, ponieważ większa część ziem obecnej Polski **nigdy nie znajdowała się pod zaborami**).

O ile większość dyskutantów na forach (tych, którzy używają zwykłego tonu rozmowy) zdaje sobie sprawę z odmienności losów ludu Kaszebe, czy Pomorza (od oficjalnej wersji losów Kongresówki), a nawet Prus Wschodnich, o tyle sprawa historii Śląska i Ślązaków jest nadal przedstawiana z „jedynie słusznego punktu widzenia” czyli według polskiej historiografii opracowanej w większości w latach 1950 – 1980.

Pozwolę sobie w tym miejscu zacytować pismo Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Lublińcu do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Woźnikach z 15.04.1970:

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej nie wnosi zastrzeżeń do istoty i treści uchwały. (Nr VIII/21/70 w sprawie wydania monografii miasta Woźniki – PK)

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej zwraca jednak uwagę na przepisy odnośnie wydawania monografii miast uregulowanych zarządzeniem Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 13 września 1968 roku.

W myśl wytycznych cytowanego zarządzenia obowiązują następujące przepisy:

1/ Prace nad monografiami, niezależnie od tego, kto je firmuje i finansuj mogą być podejmowane wyłącznie po uzyskaniu aprobaty Komisji ds. monografii przy Śląskim Instytucie Naukowym w Katowicach.

*2/ Publikowanie monografii miast może nastąpić tylko wtedy, gdy będą one na odpowiednim poziomie naukowym i **politycznym** oraz równie dobrze wydane.*

3/ Poza stroną merytoryczną należy zwrócić baczną uwagę na sprawy finansowe. Wydanie monografii jest przedsięwzięciem kosztownym i nie powinno w zasadzie obciążać budżetów rad narodowych. Dlatego też rozpoczynając prace nad wydaniem monografii należy zapewnić sobie zbyt takiej liczby egzemplarzy, która by pokryła koszt publikacji.

Otóż tak się składa, że posiadam dwie wersje monografii mojego miasta. Jedna znajduje się w skserowanym maszynopisie (L. Musioł 1958), a druga jest to już wydanie książkowe z 1971 – firmowana również jako Musioła, ale poprawiona po jego śmierci przez profesorów Instytutu Śląskiego w Opolu. W tej drugiej okres pruski obejmujący lata 1746 – 1922, który jest najlepiej udokumentowany (do dnia dzisiejszego sam opracowałem około 150 broszur z materiałami źródłowymi z górnośląskiej prasy polsko jak i niemiecko języcznej) obejmuje jedynie trzy wydarzenia z historii miasta: pożar w 1798, pobyt Lompy w Woźnikach w latach 1856 – 1864 i okres wojny domowej w latach 1918 – 1921 (który jest najlepiej opracowany, a którego w maszynopisie nie uświadczysz). Brak natomiast najważniejszych dla miasta wydarzeń – odzyskania praw miejskich w 1858 czy spisania kroniki miejskiej około 1860, a także ogólnie dostępnych (w sprawozdaniach pruskich urzędów) danych statystycznych czy ludnościowych.

>>>

Jeśli takie różnice dotyczą książki jednego autora (fakt, że po odpowiedniej przeróbce, na którą już nie mógł zareagować) oraz jednego miasta (dziś wielkości 4500 mieszkańców), to co dopiero mówić o historii wszystkich krajów Śląskich.

Jak nasza młodzież może poznać obraz historii, jaki pragniemy jej przekazać? (celowo nie piszę „niezafałszowany” ponieważ sami również tę historię zafałszujemy – czyni to każdy historyk).

Najlepszym do tego sposobem byłoby przygotowanie podręcznika, do którego należałoby wybrać odpowiednie informacje. Ale odpowiednie – to znaczy jakie? Dane o wojnach, które toczyły się na Śląsku? Plany Śląskich książąt zagarnięcia Polski czy polskiego tronu? (a były i takie – np. Władysław Opolczyk). Historia Polski w szkole przedstawiana jest głównie jako historia wojen – czy naszą historię mamy przedstawiać tak samo?

A może przedstawić jedynie historię gospodarczą Śląska – jego rozwój w średniowieczu i pod rządami pruskimi. Działalność magnatów przemysłu górnośląskiego – równych swym bogactwem Kajzerowi, z którego dziś już nic nie pozostało?

Czy przedstawiać historię zwykłych ludzi, którzy nigdy nie mieli nic do powiedzenia w historii – ale co to znaczy zwykły człowiek? Parobek, gospodarz czy może robotnik, lub właściciel fabryki lub manufaktury?

I do tego nie powinna to być gruba cegła o kilkuset stronach, która pomimo swej wartości naukowej nie nadaje się do przekazywania wiedzy na siłę (a tym jest proces uczenia młodzieży w szkołach), a w miarę cienka i bogato ilustrowana, czyli zawierająca naprawdę minimum tekstu. Czyli co tam wybrać? Jakie tematy? I nie mamy co liczyć na pomoc kuratorium szkolnego – pomimo ich ustawowego obowiązku przygotowania tzw „ścieżki regionalnej”. Musimy to zrobić sami.

Jeszcze jedno pytanie. W jakim języku powinna być ta historia spisana? To również jest ważne ponieważ każdy język sam narzuca pewne rozwiązania gramatyczne. Próbować ją spisać po śląsku? – a nawet jeśli, to najpierw trzeba nasz język skodyfikować.

Pamiętajmy, że część młodzieży już nigdy nie sięgnie po żadne słowo drukowane (może prócz programu telewizyjnego). Ta część winna przynajmniej poznać zarys naszej historii. Ale którą część tej historii sfałszować na naszą korzyść i w jaki sposób?

Dla ludzi, którzy mogą sobie pozwolić na luksus samodzielnego myślenia (jest to jednak luksus w dzisiejszych czasach) pracujemy już od pewnego czasu, publikując materiały źródłowe, wspomnienia osób, które brały udział w wydarzeniach historycznych, lub w ich wyniku ucierpiały, czy też próby opracowanych fragmentów naszej historii.

Jednak nie każdy dziś rozumie łacinę, staroczeski, staroniemiecki, staropolski, czeski czy niemiecki (polski raczej wszyscy znamy ze szkół – co również nie znaczy, że go rozumiemy), w których są sporządzone te dokumenty, dlatego trzeba **zaufać** osobom dokonującym tłumaczenia tego dokumentu na współczesny język polski (zrozumiały – przynajmniej mam nadzieję – dla większości naszego społeczeństwa). Wiem jaki to problem, ponieważ sam dokonując tłumaczeń z niemieckiego czy czeskiego zakładam, że **nikomu nie będzie się chciało sięgać po oryginał dokumentu i tłumaczyć go ponownie**, jeśli ma już go-

towy tekst w języku polskim do wykorzystania. Dlatego zdarza mi się, że czasami nie przykładam się odpowiednio do tego, lub opuszczam fragmenty tekstu **moim zdaniem nic nie wnoszące do sprawy**. Jest to mój wkład w zafałszowywanie (może nawet niechcący) naszej historii.

Podobnie czyni każdy historyk (o tzw „zawodowych” historykach będących na usługach „jedynie słusznej drogi” nie piszę, ich zadaniem było wykazywać np. „walkę klas” w okresie średniowiecza – czasami totalny absurd).

Jednak życzyłbym sobie aby podręcznik do historii Śląska ukazał się na rynku (tylko kto go ma napisać?), gdzie znajdowałyby się „najpiękniejsze mity” naszej historii, oraz że taki podręcznik będzie wykorzystywany w naszych szkołach.

O ile na dyrekcje szkół można wpłynąć bez posiadania siły politycznej i przywilejów mniejszościowych (istnieje taki dziwny twór jak „Rada Szkoły”, której kompetencje nie są jasno określone, ale jednocześnie szkoły podlegają pod samorządy gminne czy powiatowe, gdzie również można próbować uzyskać zgodę radnych (najlepiej w formie uchwały – jako prawo miejscowe)), o tyle uzyskać jakiegokolwiek poparcie w kuratorium do opracowania (lub tylko akceptacji) takiego programu nauczania historii (**alternatywnego dla historii Polski**) wymagać będzie już znacznej siły przebicia.

Moim zdaniem najlepiej do tego nadawałby się Związek Ludności Narodowości Śląskiej.

Piotr Kalinowski

Poza kontrolą

Kto strzela musi się z także z tym liczyć, że „Schuss kann auch nach hinten losgehen”. Wagę tych słów można zrozumieć śledząc bieg rozpętanej w polskich mediach dyskusji na temat planu budowy w Berlinie centrum przeciwko wypędzeniom.

Wniosków z prowadzonych dyskusji społecznych nie można uogólniać. Pomimo tego, analiza tonu wypowiedzi i przytaczanych argumentów pozwala na dokonanie oceny aktualnego stanu wiedzy i świadomości społecznej co do poruszanych tematów. Wiedza i zrozumienie procesów historycznych koncentruje się w kręgach tzw. "elit narodowych". Stąd też wykołajenia tonu i ducha prowadzonej debaty należy kłaść prosto na barki tychże grup. A przebieg dyskusji upoważnia do formułowania ostrych słów krytyki wobec nieprzejednanych, wpływowych polskich kręgów władzy i pióra. Oferowane nam w mediach poglądy znacznej części przedstawicieli tych grup społeczno-politycznych dają wiele powodów do wyrażania troski z powodu panoszącego się nadal w Polsce ducha nacjonalistycznego zastoju.

Polska to kraj rozdwojonej jaźni, propagowanego publicznie selektywnego odbioru, podwójnego języka. Lata lecą, pomimo tego polski duch nieprzejednania nie pozwala ludziom na przewyciężenie polsko-centrycznego światopoglądu, na europeizację ich logiki dobra i zła. Nie warto nawet przytaczać przykładów potwierdzających anachroniczność rozpowszechnianych w dyskusji historycznych twierdzeń i moralnych tez.

Polska to kraj ludzi nieszczęśliwych, a najbardziej nieszczęśliwy jest zapewne sam Papież-Polak, który popierając idee wybudowania centrum przeciwko wygnaniom, >>>

widzi zapewne u schyłku własnego życia KONIECZNOŚĆ ponownej misjonizacji własnego kraju, kraju gdzie elity „intelektualne” przywykły kierować zarzut nacjonalizmu na Zachód, choć postawy nacjonalistyczne to otwarta rana i polskiego ducha.

Ale, ukazują się i pozytywne refleksje, jaką np. zawiera podtytuł tekstu Piotra Burasa „Smutna prawda o braku pojednania” (Rzeczpospolita, 26.9.03), który autor zaczyna słowami „Walcząc przeciw projektowi pani Steinbach, pokazaliśmy narodowe kompleksy i antyniemieckie fobie”. Widać niewątpliwie konstruktywny wpływ tej rozpętanej debaty, której siłą nośną jest zamiar wykluczenia po wszechczasy jakiegokolwiek kompromisowej regulacji strasznej w skutkach polityki powojennego ludobójstwa, kulturowej zagłady i wandalizmu, i to zrealizowanej do końca w latach panującego „pokoju”.

Polskie elity w minionych dziesięcioleciach nie zrobiły dużo, aby uświadomić społeczeństwo co do prawdziwego charakteru prowadzonej polityki odwetu i skutków blokowania pojednania. Jan Lipski kiedyś ostrożnie próbował – i jak widać po ostrych reakcjach – nie wskórał dużo. Ale czas zmienia ludzi. Może przez prowadzoną aktualnie debatę osiągnie się więcej, oby!

Poniżej podaję parę faktów co do form i skutków realizacji przesunięcia Polski na zachód, zebranych i opublikowanych jeszcze w roku 1995.

Bruno Nieszporek
27.9.2003

ziemiach zachodnich. Dodać trzeba, że w trakcie polsko-sowieckiej wymiany ludności Polskę musiało opuścić w kierunku wschodnim więcej niż 500 tys. Ukraińców, Białorusinów, Rosjan i Litwinów (inni autorzy podają liczbę do 800 tys.). Poza liczbą 8.5 milionów Niemców wygnanych z ziem "odzyskanych", wypędzono z terenów przedwojennej Polski ponad milion ludności narodowości niemieckiej. W tym świetle twierdzenie polskie, jakoby istniała potrzeba rekompensaty straconych ziem wschodnich (na których udział ludności polskiej wynosił wg starszych polskich danych 38%, wg nowszych polskich danych (z roku 1992) 36%, wg danych innych autorów 32% lub jedynie 25%, pomimo silnego napływu na te tereny od roku 1918 ludności polskiej, w tym urzędników państwowych i polskiego wojska) przez wschodnie tereny niemieckie, które od stuleci zamieszkałe były prawie całkowicie przez ludność niemiecką, (pomijając jej bezsensowność) nie jest wiarygodne.

Należy dalej postawić pytanie, czy udział 32-35% ludności polskiej na ziemiach białorusko-litewskich w granicach przedwojennej Polski, lub jedynie 22-23% Polaków zamieszkujących tereny ukraińskie należące wtedy do Polski (dane z *Atlasu Historycznego Polski, Warszawa-Wrocław 1993, s. 31*) upoważnia do nazywania tych ziem "polskimi" i uprawnia do wysuwania w obliczu ich straty roszczeń kompensacyjnych? Dodać należy, że polskie grupy narodowe już w latach międzywojennych formułowały pretensje do "historycznej granicy polsko-niemieckiej", która pozostawiała po stronie polskiej Ziemię Łużycką (na zachód od Nysy Łużyckiej, okolice Bautzen) i sięgała daleko na zachód poza miasto Szczecin. Z drugiej strony, czy nie należałoby dzisiaj uznać zagarnięcia ziem na wschód od Buga w roku 1920, w rezultacie wygranej wojny polsko-sowieckiej, za sprzeczne z zasadą samostanowienia narodów, a obecność polskiej władzy na tych terenach (do roku 1939) za formę zawładnięcia ziemi, których większość etnicznie niepolskiej ludności już od dawna walczyła o osiągnięcie własnej niezależności państwowej? W tym świetle nie można mówić o potrzebie jakiegokolwiek rekompensaty za "stracone ziemie polskie" na wschodzie, do których posiadania pod względem etnicznym Polska nie mogła żywić uzasadnionych pretensji. Powoływanie się na inne względy, jak np. historyczne, jest równoznaczne z nawoływaniem do jawnego zaprzeczenia prawa do demokratycznego samostanowienia i nie może być w XX wieku więcej akceptowane! Negując prawo do samostanowienia innych narodów, Polska podważa tą samą zasadę międzynarodową, która leżała u podstaw odrodzenia polskiej niezależności państwowej w roku 1918.

Dla oceny znaczenia gospodarczego ziem "straconych" na wschodzie i "odzyskanych" na zachodzie należy dokonać porównania nie tyle ich powierzchni, co ich wartości ekonomicznej. W tej sprawie zacytować można słowa Churchilla, wypowiedziane w czasie trwania konferencji w Teheranie w 1943 roku (*Churchill, "Der Zweite Weltkrieg", tom V*): "Chcę zwrócić uwagę na to, że tereny niemieckie są dużo wartościowsze od bagnistej prerii (na wschodzie). One są uprzemysłowione i podniosły by polski dobrobyt." Z tym zgadza się też strona polska. Juliusz Kolpiński wycenił w "Przeglądzie Zachodnim" (1946) wartość niemieckich terenów wschodnich - polskich "ziem odzyskanych" - na podstawie osiągniętego na nich dochodu narodowego na 18 miliardów zł, a wartość polskich ziem wschodnich (na wschód od Buga) przy zachowaniu tych samych podstaw rachunku tylko na wartość 3,4 miliardów zł.

>>>

Uwagi na temat rekompensaty ziem

Na Śląsku nadal rozpowszechnia się opinię, jakoby po 2-giej wojnie światowej alianci postawili Polskę przed faktem dokonanym. Za oderwane od Polski tereny wschodnie jakoby przyznano jej "ziemie odzyskane". Tym samym rząd polski nie miał innego wyjścia jak pogodzić się z tymi wymuszonymi korekturami granicznymi. Powyższe ma "uzasadniać konieczność" dokonanego przesunięcia polskiej granicy zachodniej w celu rekompensaty utraconych terenów wschodnich, to znaczy wymiany ukraińsko-polskiego Lwowa za darowany staropiastowski, prapolski choć etnicznie oczyszczony Wrocław. Przyjrzyjmy się bliżej historycznym faktom związanym z tą polską "wymianą" a niemiecką "utrata" ziemi rodzinnej.

W ramach polsko-sowieckiej akcji przesiedleńczej, przeprowadzonej w oparciu o polsko-radzieckie porozumienie państwowe, aż do jej zakończenia w roku 1948 zostało do

Polski przesiedlonych z terenów na wschód od Buga 1503263 Polaków (*Rocznik statystyczny 1949, Warszawa 1950*), w tym uwzględniona jest liczba 263413 Polaków z terenów wschodnich leżących poza zasięgiem przedwojennych granic Polski. Uwzględniając dane opublikowane w Polsce ocenia się, że ze wszystkich przesiedleńców zza Buga tylko 950 tys. osiedliło się na poniemieckich

Wskazywanie na stratę 180000 km² polskiego terytorium państwowego na wschodzie i na "konieczność" jego rekompensaty przez uzyskanie 114000 km² zachodnich "ziem odzyskanych" (wliczając teren Wolnego Miasta Gdańska), aby osiedlić na nich repatriantów wschodnich, jest przy uwzględnieniu wszystkich z tym związanych okoliczności twierdzeniem nieprawdziwym, wypowiedzianym tylko dla uzasadnienia polskich posunięć politycznych i lekceważące związaną nią ludzką krzywdę.

Dzisiejsza wschodnia granica Polski jest przecież prawie identyczna z linią Curzona, która została wyznaczona przez angielskiego ministra spraw zagranicznych w roku 1920, stosując przy tym kryteria etniczne. Tylko do niej sięgały tereny w większości zamieszkałe przez Polaków i tylko do mniej-więcej dzisiejszej granicy wschodniej Polska mogła formułować uzasadnione żądania graniczne. Według prywatnego szacunku jednego z przedwojennych mieszkańców Lwowa, nawet w tym mieście Polacy nie stanowili większości narodowej, a okolice Lwowa były zdominowane przez ludność ukraińską. Przy Polsce pozostawiono również znaczną część Bieszczad - terenów w większości zamieszkałych przez ludność niepolską. W tym świetle należy również dokonać zmian w ocenie walki narodowej ugrupowań ukraińskich (jak UPA), prowadzonej po wojnie na terenach południowo-wschodniej Polski i związanego z nią masowego "wywozu" 147 tys. Ukraińców w latach 1947/48 na etnicznie oczyszczone ziemie zachodnie i północne. Pomimo tego ziemie "odzyskane" przez kolejne dziesięciolecia charakteryzował słaby stopień zaludnienia.

Nadal praktykowane usprawiedliwianie przesunięć polsko-niemieckiej linii granicznej i z tym związanego, masowego wygnania Niemców także z Wrocławia, jest dowodem braku jakichkolwiek skrupułów moralnych i etycznych polskich elit politycznych, polskich historyków, polskiej klasy publicystycznej i przedstawicieli polskiego kościoła. W ten sposób skompromitowana przytłaczająca część polskich elit narodowych straciła wiarygodność, jak też moralne prawo do upominania się o zachowanie w pamięci wymiaru tragedii losu własnego narodu, zgotowanego mu przez hitlerowskiego agresora. Utrata Lwowa z niskim odsetkiem mieszkańców etnicznie polskich nie uprawniała, nie uprawnia i nigdy nie będzie uprawniać do zagarnięcia czystoniemieckiego Wrocławia, miasta, którego dzieje redukuje się dziś w Polsce do wygłaszania hasła: "byliśmy, jesteśmy, będziemy"; miasta, które nigdy z pamięci ludzkiej nie zdoła wymazać krzywdy roku 1945, wyrządzonej jego mieszkańcom przez polski, tradycyjnie zaborczy duch narodowy. Na terenach Zachodniej Ukrainy można dzisiaj dużo usłyszeć o sile polskiej energii, jaką stosowano przy zdławianiu oporów narodowych i forsowaniu polonizacji Ukrainy na przestrzeni minionych wieków i niedawnych lat międzywojennych. Zapal polonizacyjny w całym wymiarze związanym z nim ucisku doznała również w latach międzywojennych ludność rodzima Wschodniego Górnego Śląska (nie oszczędzając nawet osoby Korfantego), jak też w całym wymiarze gwałtu i terroru ludność Śląska począwszy od wiosny 1945, w tym również Ślązacy o deklarowanym polskim odczuciu narodowym. Czy można dzisiaj ten "trud" polonizacyjny uznać dziś za zakończony? W jakiej formie należało by dać odpowiedź na ten tradycyjny polski brak tolerancji i wrządzone przez niego na Śląsku skutki społeczne?

Bruno Nieszporek

1995, ze stron www.slonsk.de

I Wojna Światowa

28 czerwca 1914 podczas wizyty arcyksięcia Franciszka Ferdynanda w Sarajewie, doszło do zamachu terrorystycznego, w wyniku którego następcą tronu Austro – Węgier został zamordowany. Wydarzenie to stało się pretekstem do wywołania wojny, nazywanej później „Światową”, w której wzięło udział około 70 milionów żołnierzy z całego świata.

Czy musiało do tego dojść?

Jeśli patrzeć na sytuację polityczną na Bałkanach w tamtym czasie, to szansa na uniknięcie wojny Austro-Węgier z Serbią wydaje się niewielka, ale czy musiały w tej wojnie brać udział także inne kraje, mimo powiązań sojuszniczych?

Dla Niemiec pomoc Austrii nie była priorytetem. W Reichstagu przeważała opinia, aby nie angażować się w wojnę, na której nie można nic zyskać. Dla silnie rozwiniętych gospodarczo Niemiec ważniejsze było uzyskanie rynków zbytu na własne towary, które to rynki blokowała Wielka Brytania, czy Francja, zakazujące importu do swoich kolonii towarów niemieckich. Podobnie utrudniony był eksport do Rosji czy Japonii, nie mówiąc już o USA, które całkowicie odizolowały swoją gospodarkę. Dla rządu Rzeszy problemem więc była ekspansja ekonomiczna, a co za tym idzie także polityczna.

Rząd rosyjski potrzebował jakiegoś celu zastępczego, jakiegoś konfliktu, wokół którego mógłby scalić skłócone ze sobą narody zamieszkujące Imperium. Rosja była dopiero w fazie budowania przemysłu, głównie na niemieckich czy brytyjskich licencjach. Gospodarka Rosji była oparta na rolnictwie. Ludność była biedna, buntownicza i zmęczona świeżo zakończoną wojną z Japonią. Austro-Węgry wydawały się łatwym celem, wojna zresztą miała trwać krótko i być zwycięska.

Francja i Wielka Brytania pragnęły utrzymać status quo. Świat był odpowiednio do ich potrzeb podzielony. Ponadto zauważyły możliwość zajęcia części dawnego terytorium Imperium Osmańskiego, które chyliło się ku upadkowi.

Wojna wybuchła. Na każdym froncie wybuchała w innym czasie i toczyła się ze zmiennym szczęściem. Wojskom niemieckim udało się zająć Belgię i wkroczyć w sierpniu 1914 na terytorium Francji, gdzie pozostali nie posuwając się o krok do 1917, poczym wycofały się za własną linię graniczną. Inaczej było na terenie dzisiejszej Polski. Armia rosyjska wkroczyła VIII 1914 do Galicji zajmując Lwów, Przemyśl i Stanisławów, po czym w 1917 wycofała się poza własną linię graniczną. Równocześnie Rosja zaatakowała Niemcy w Prusach Wschodnich podchodząc pod Olsztyn i Königsberg. W wyniku ciężkich walk wojska rosyjskie zostały odparte za linię Ryga – Pińsk – Lwów. W Królestwie Polskim wojska rosyjskie szybko ustąpiły miejsca niemieckim, które opór napotkały dopiero na linii Warszawa – Kielce. W krótkim czasie całe terytorium Królestwa Polskiego znalazło się pod okupacją niemiecką. W wyniku odrzucenia przez Wielką Brytanię i Francję w grudniu 1916 roku propozycji rokowań pokojowych wojna trwała nadal. Wszystkie kraje biorące w niej udział zaczęły odczuwać brak żołnierzy. Dla tego też, aby pozyskać do siebie nową siłę, a także osłabić Rosję, niemiecko – austriackie władze okupacyjne Królestwa Polskiego proklamowały utworzenie niepodległego Państwa Polskiego, związanego sojuszem militarnym z Niemcami i Austro-Węgrami. Bez tego aktu z 6 XI 1916 roku nie byłoby możliwe uzyskanie przez Polskę niepodległości. Był to też jeden z powodów odrzucenia propozycji pokojowych przez Ententę. Utworzono Radę Regencyjną, która miała kompetencje rządu i została wybrana ze szlachty polskiej. Zamiar pozyskania nowych żołnierzy udał się, choć utworzono nowy twór polityczny pomiędzy Rosją a Niemcami. Dla Niemiec było to dobre rozwiązanie, nie przewidzieli jednak, że zależność od nich Polska zapragnie zrzucić z chwilą zakończenia wojny, co też się stało. >>>

Dla Górnego Śląska były to lata tragiczne w swych skutkach. Mimo początkowego strachu nie wkroczyła na Śląsk armia rosyjska. Ale na wszystkich frontach ginęli synowie tej ziemi. Ślężacy służyli głównie w pułkach Armii Pruskiej, choć zdarzali się również (zwłaszcza w późniejszym czasie) służyć w pułkach bawarskich czy wirtemburskich.

Z naszej gminy z wojny tej nie powrócili: **z Babienicy (25)**: Franz Daniel (18.10.1914 – Francja), Joseph Daniel (5.10.1915 – Francja), Joseph Gawel (1.07.1918 – Francja), Franz Goroll (9.11.1917 – Prusy Wschodnie), Ignaz Frantzük (3.09.1918 – Francja), Johann Hampel (21.05.1918 – Francja), Johann Hanulok (17.05.1915 – Francja), Johann Hointza (7.11.1915 – Galicja), Franz Kaldonek (26.11.1914 – Polska), Wictor Kitta (24.02.1915 – Polska), Johann Klabis (19.05.1918 – Tarnowskie Góry), Ignaz Kozuch (7.04.1918 – Francja), Franz Krzeminski (27.05.1915 – Francja), Ludwig Kurek (29.07.1918 – Francja), Paul Matuschik (16.08.1917 – Flandria), Johann Mrowietz (13.10.1915 – Galicja), Joseph Opielka (10.05.1918 – Francja), Johann Otrembnik (22.04.1916 – Francja), Karl Pietrzik (23.10.1916 – Francja), Ludwig Potempa (30.07.1918 – Francja), Wilhelm Reifland (7.10.1918 – Francja), Paul Schulz (11.11.1915 – Magdeburg), Peter Schulz (23.08.1915 – Polska), Michael Schittek (2.05.1917 – Francja), Josef Zander (4.09.1915 – Polska); **z Dąbrowy (1)**: Andreas Wysotki (29.09.1915 – Francja); **z Drogobyczy (2)**: Karl Klytta (7.03.1918 – Francja), Peter Pietzuch (16.05.1915 – Galicja); **z Dyrków (13)**: Josef Dziemballa (11.07.1915 – Francja), Wiktor Hetmainczyk (9.06.1918 – Francja), Johann Kalinowski (26.09.1915 – Rosja), Johann Lasay (10.10.1915 – Francja), podoficer Josef Morgalla (15.07.1916 – Francja), Bernhard Pietryga (22.08.1916 – Galicja), Julius Pietryga (14.06.1918 – Francja), Emanuel Ruppik (9.04.1918 – Francja), Josef Rupik (8.01.1915 – Francja), Ludwig Ruppik (13.06.1918 – Francja), Franz Schattan (20.06.1918 – Francja), Stephan Schattan (14.12.1914 – Galicja), porucznik Karl Strulik (30.03.1918 – Francja); **z Czarnego Lasu (1)**: Paul Siegmund (26.10.1916 – Galicja); **z Głazówki (2)**: Josef Janus (7.09.1914 – Prusy Wschodnie), Wilhelm Schrötter (29.03.1918 – Francja); **z Górali (2)**: Anton Goroll (28.07.1916 – Francja), Franz Skopp (10.03.1918 – Francja); **z Huty Karola (4)**: Joseph Goroll (20.05.1918 – Francja), Paul Klytta (27.09.1914 – Francja), Ludwig Lang (1.11.1915 – Francja), Wilhelm Swoboda (20.09.1916 – Rosja); **z Kamiennicy (13)**: Joseph Bartosch (8.03.1915 – Polska), Franz Biadatz (21.07.1916 – Francja), Andreas Goroll (10.08.1918 – Rosja), Franz Klonek (9.04.1917 – Francja), Johann Kott (16.04.1917 – Rosja), Johann Kotz (30.10.1918 – Francja), Lorenz Mrowietz (28.09.1915 – Francja), Anton Pauly (16.04.1918 – Rosja), Lorenz Plaszczymonka (3.08.1918 – Rosja), Andreas Rzepka (17.07.1916 – Rosja), Martin Rzepka (19.07.1917 – Galicja), Anton Sgoda (5.03.1918 – Francja), Johann Watzlawek (23.01.1917 – Francja); **z Kamiennych Młynów (1)**: Josef Modler (31.08.1914 – Francja); **z Kolonii Woźnickiej (2)**: Joseph Czolkos (17.09.1917 – Flandria), Karl Potempa (9.04.1916 – Francja); **z Ligoty Woźnickiej (18)**: Johannes Beyer (24.07.1916 – Francja), Eduard Bozek (13.09.1916 – Francja), Peter Gaidzik (7.10.1914 – Dortmund), Carl Goroll (10.02.1915 – Francja), Thomas Janus (21.10.1918 – Tarnowskie Góry), Johann Kott (30.05.1916 – Francja), Ludwig Kott (3.10.1918 – Francja), Ludwig Kupietz (21.01.1918 – Rosja), Wilhelm Michalski (21.03.1918 – Francja), Josef Muschik (7.11.1917 – Francja), Norbert Nokielski (145.03.1917 – Francja), Anton Nowak (16.06.1917 – Francja), Franz Nowak (11.03.1916 – Francja), Karl Ossadnik (17.03.1916 – Francja), Stefan Oßsadnik (4.08.1915 – Francja), Theodor Potempa (17.08.1918 – Francja), Wiktor Ruppik (15.08.1915 – Polska), Johann Soika (27.10.1918 – Francja); **z Lubczy (17)**: Georg Brisch (25.11.1915 – Francja), Thadäus Brzozowski (18.03.1916 – Francja), Peter Filipczyk

(3.12.1914 – Francja), Paul Filiptzyk (24.06.1915 – Francja), Thomas Gollasch (26.05.1917 – Francja), August Irrek (31.08.1914 – Francja), Joseph Lech (23.02.1915 – Polska), Karl Maichrzik (30.12.1916 – Rosja), Johann Meisner (5.08.1915 – Francja), Peter Meisner (5.06.1916 – Francja), Ludwig Opuchlik (21.07.1916 – Rosja), Julius Schudej (21.06.1918 – Francja), Emil Smordzowský (27.07.1915 – Rosja), Joseph Winkler (22.08.1918 – Francja), Ludwig Wostal (29.09.1918 – Francja), Peter Wurzel (3.08.1918 – Flandria), Wiktor Zock (2.04.1918 – Francja); **z Łanów (9)**: Felix Barczyk (20.09.1914 – Francja), Emanuel Bronzel (9.06.1917 – Francja), Peter Jendryschik (8.08.1918 – Francja), Wilhelm Jendrysik (3.04.1915 – Francja), Josef Kolodziejczyk (25.09.1915 – Francja), Paul Potempa (20.08.1915 – Rosja), Peter Scheffczyk (23.07.1918 – Francja), Josef Slotta (27.09.1914 – Francja), Felix Zoglowek (14.07.1916 – Francja); **z Mzyków (1)**: Peter Nokielski (6.11.1918 – Francja); **z Okraglika (2)**: Paul Brdonkalla (22.03.1916 – Francja), Theophil Thomalka (15.04.1916 – Francja); **z Paku (2)**: Theodor Bazan (9.05.1918 – Francja), Josef Olekik (15.03.1916 – Francja); **z Piasku (6)**: Karl Aulich (30.08.1917 – Prusy Wschodnie), Ernst Beth (6.10.1914 – Francja), Max Hanke (29.04.1919 – szpital wojskowy Sławęcice), Martin Hübner (18.06.1915 – Rosja), Adolf Maruszczük (30.06.1916 – Polska), Wiktor Sosnitza (1.12.1914 – Francja); **z Psar (15)**: Franz Czornik (23.08.1914 – Francja), Jakob Frantzik (30.06.1915 – Francja), Jakob Frantzük (30.06.1915 – Francja), Joseph Hadyk (12.10.1918 – Francja), Adolf Hointza (1.09.1918 – Francja), Joseph Lustyük (18.06.1915 – Włochy), Alois Maruszczük (4.10.1916 – Rosja), Johann Maruszczük (16.06.1915 – Rosja), Franz Plonka (16.10.1916 – Rosja), Winzent Plonka (20.10.1918 – Francja), Joseph Potempa (1.05.1918 – Francja), Theodor Schlenzok (3.09.1918 – Francja), Johann Sowa (30.01.1915 – Francja), August Winkler (28.09.1915 – Francja), August Woitzik (4.07.1916 – Francja); **ze Smolanej Budy (3)**: Franz Froch (1.07.1916 – Francja), August Hetmanczyk (1.10.1915 – Galicja), Wiktor Winkler (28.07.1915 – Rosja); **z Sońnicy (2)**: Paul Kandzia (8.01.1915 – Francja), Eduard Sosnitza (21.05.1916 – Francja); **z Woźnik (52)**: Josef Adamietz (21.04.1916 – Francja), Maximilian Adamietz (4.01.1917 – Francja), Peter Barczik (23.01.1915 – Francja), Paul Bazan (27.09.1918 – Francja), Jakob Bonk (24.07.1915 – Francja), Nikolaus Bulka (7.07.1918 – Francja), Paul Cichowski (8.10.1918 – Francja), Martin Czernetzki (17.11.1915 – Francja), Franz Dygatz (20.09.1916 – Rosja), Florian Janus (29.08.1918 – Francja), Johann Janus (31.08.1914 – Francja), Paul Ganschinietz (6.09.1918 – Rosja), Rudolf Gnatzy (5.04.1914 – Francja), Wiktor Gohlus (17.06.1918 – Francja), Hugo Graeser (7.01.1915 – Francja), Paul Henzinski (21.10.1918 – Francja), Josef Kawaletz (28.01.1918 – Francja), Josef Kazimierz (14.06.1915 – Galicja), Konrad Leichtmann (8.01.1918 – Francja), Josef Maxisch (13.07.1916 – Flandria), Wilhelm Meißner (13.04.1918 – Francja), Emanuel Mierzwa (16.07.1918 – Francja), Peter Mierzwa (20.07.1916 – Francja), Stefan Mierzwa (16.07.1918 – Francja), Franz Nawrottek (12.07.1916 – Galicja), Paul Otrembnik (17.06.1916 – Francja), Emil Pichen (1.03.1915 – Francja), Cornad Pichen (20.07.1915 – Rosja), Gabriel Planetorz (28.05.1918 – Francja), Ludwig Plaszczymonka (15.04.1917 – Francja), Paul Potrawa (23.10.1917 – Rosja), Eduard Rosanka (27.08.1915 – Polska), Michael Ruppik (9.06.1918 – Francja), Josef Schierowski (21.03.1918 – Francja), Emanuel Schittko (16.06.1916 – Galicja), Franz Schittko (6.11.1917 – Francja), Johannes Schittko odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy (20.09.1914 – Francja), porucznik Hermann Schöfer (29.06.1915 – Francja), Josef Scigalla (18.06.1915 – Francja), Wenzel Sczigalla (12.06.1918 – Francja), Josef Sławanski (18.04.1918 – Francja), August Slotta (26.05.1915 – Galicja), Franz Slotta (14.05.1916 – Francja), August Swoboda (5.01.1917 –

Łotwa), Johann Tyka (4.10.1918 – Francja), Erich Weinczok (9.08.1915 – Rosja), Franz Wienczok (27.08.1918 – Francja), Johann Wengierek (8.09.1914 – Francja), Eduard Wolczyk (2.03.1915 – Francja), Franz Wylesalek (18.10.1916 – Francja), Julius Wylezalek (27.08.1915 – Polska), Joseph Zoglowek (5.12.1915 – Francja).

Liczba 193 poległych z tak małej gminy jak Woźniki oddaje groź i ciężar tamtej wojny.

A jaki był jej skutek?

Każde z państw biorących w niej udział utraciło prócz własnych obywateli także główne cele swej polityki. Austro – Węgry przestały istnieć. Na propozycje węgierskie, aby utworzyć nowy kraj z dawnych Austro – Węgier (jeden – a nie cztery) nie zgodziły się Stany Zjednoczone. W Rosji, Turcji i Niemczech wybuchły rewolucje, które doprowadziły do zmiany ustrojów i całkowitej destabilizacji tych krajów. Wielka Brytania i Francja zaczęły tracić wpływy na świecie na korzyść USA. Same Stany wycofały się znów z tworzenia polityki światowej. Jeśli przyjąć, że zwycięstwem jest osiągnięcie celów postawionych sobie przed rozpoczęciem wojny, to tej wojny nikt nie wygrał. A mimo to, i mimo braku przewagi militarnej (USA wycofały już swe wojska z Europy) wymuszono na Rzeszy bezwarunkową kapitulację, której podpisanie zmiołło z areny politycznej kilka rządów i pozwoliło dojść w późniejszym czasie NSDAP do władzy.

Piotr Kalinowski

Rola autorytetów moralnych na Śląsku

Ostatnio przychodząc do kościoła, gdzie kiedyś ministrantowałem i do tego „ołberowałem” przez 10 lat, usłyszałem kazanie, którego treść wydała mi się od razu znana. Odważne kazanie pomyślałem, słowa nie pasujące za czasów katowickiej Sanacji u Michała Grażyńskiego, jak i w Polsce Ludowej, czasów socjalistycznych.

Były to mianowicie słowa polskiej pisarki, Zofii Kossak-Szczuckiej, przebywającej na Śląsku w latach trzydziestych XX w., bardzo trafnie odzwierciedlające cechy naszej śląskości:

*„Przede wszystkim, rzeczowość istotna,
nie dająca się ponieść nierealnym marzeniom.
Idealizm w czynach, nigdy w słowach.
Słowa są twarde, szorstkie i treściowe:
Oszczędność i pracowitość,
o jakiej w innych dzielnicach nie mają pojęcia.
Wytrwałość. Wytrwałość jest może cechą
najbardziej charakterystyczną w psychice śląskiej.
Głęboka szczerza religijność.
Jako zaś proste uzupełnienie tych zalet,
silne życie rodzinne, przywiązanie do starego obyczaju.
Brak Ślązakom gładkości, wdzięku,
umiejętnego prześlizgiwania się po powierzchni życia,
ale nie tymi zaletami buduje się państwa,
jeno tamtą twardzizną, w której czyny dźwięczą lepiej od słów”.*

Zofia Kossak-Szczucka

Z tekstem tym zetknąłem się w roku 1994 w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, pisząc moją pierwszą publikację „Oberschlesien – anders”, (1996), i wydaną dwa lata później w wersji polskiej pt. „Górny Śląsk w barwach czasu”. Sentencja ta, ze strony 46, jest do dzisiaj większości Górnoślązaków nieznana. Dlatego obecnie staram się ją przy każdej okazji prezentować, podkreślając w niej ukazaną identyfikację wielowiekowych mieszkańców w ich śląskim heimacie czy domowinie. Słowa Kossak-Szczuckiej spróbowałem przetłumaczyć na język niemiecki, by za Odrą mogli też doświadczyć o wartości człowieka ze Śląska, kształtowanego przez wieki

*Vor allen Dingen ein realistisches Selbstbewusstsein,
welches sich keinen unerfüllbaren Träumen hingibt.
Ein Idealismus im Handeln und nicht in Worten,
denn Worte sind hart, aber klug und sinnvoll:
Sparsamkeit und Arbeitsfreude
wie sie in anderen Provinzen des Landes nicht vorkommt.
Aushalten. Das Aushalten unter allen Umständen ist wohl
die größte Eigenschaft der ober-schlesischen Menschen.
Tiefer und reiner Glaube
als einfache Erfüllung aller Eigenschaften.
Stark geprägtes Familienleben und Anhänglichkeit an alten
Bräuchen der Oberschlesier weisen kein glattes Benehmen auf,
kein Charme und kein leichtfertiges Leben.
Aber mit diesen Eigenschaften baut man keinen Staat auf
sondern mit harter Tatkraft,
in welcher das Handeln einen höheren Wert hat als Worte.*

Zofia Kossak-Szczucka (tłum. Peter K. Szczepanek)

Die Rolle der moralischen Autoritäten in Schlesien

In den letzten Tagen nahm ich in meiner Heimatstadt Tichau O/S an einer heiligen Messe teil und hörte mir eine Predigt an, die mir sehr bekannt vorkam. Eine mutige Predigt, dachte ich mir, nicht auszudenken in der Vorkriegszeit während der Herrschaft des Wojewode Michał Grażyński in Kattowitz oder zur Zeit der Volksrepublik Polen nach dem Kriege.

Zum Thema dieser Predigt nahm der Kaplan die Worte einer bekannten polnischen Schriftstellerin der Vorkriegszeit, Zofia Kossak – Szczucka, die im Jahre 1931 im ober-schlesischen Industriegebiet einige Zeit verweilte und tief beeindruckt von dieser Region und den Menschen jene Worte niederschrieb.....

*„Vor allen Dingen ein realistisches Selbstbewusstsein,
welches sich keinen unerfüllbaren Träumen hingibt.
Ein Idealismus im Handeln und nicht in Worten,
denn Worte sind hart, aber klug und sinnvoll:
Sparsamkeit und Arbeitsfreude
wie sie in anderen Provinzen des Landes nicht vorkommt.
Aushalten. Das Aushalten unter allen Umständen ist wohl
die größte Eigenschaft der ober-schlesischen Menschen.
Tiefer und reiner Glaube
als einfache Erfüllung aller Eigenschaften.
Stark geprägtes Familienleben und Anhänglichkeit an alten
Bräuchen
der Oberschlesier weisen kein glattes Benehmen auf,
kein Charme und kein leichtfertiges Leben.
Aber mit diesen Eigenschaften baut man keinen Staat auf
sondern mit harter Tatkraft,
in welcher das Handeln einen höheren Wert hat als Worte”.*

Übersetzte: Peter Karl Szczepanek

Mit dem Inhalt dieser Worte machte ich mich im Jahre 1994 bekannt als ich in der Schlesischen Bibliothek in Kattowitz Material für mein 1996 herausgegebenes Buch „Oberschlesien – anders“ suchte. Dieses Buch wurde 2 Jahre später in polnischer Sprache unter dem Titel „Górny Śląsk w barwach czasu“ (Oberschlesien in den Farben der Zeit) herausgegeben und fand in Oberschlesien große Anerkennung. Deswegen bemühe ich mich weiterhin für dieses Buch zu werben, denn es birgt die eigentliche Identifikation jahrhundertelanger Kultur und Überlieferungen der einheimischen Bevölkerung in sich. Außerdem habe ich mich entschlossen, die Worte der polnischen Schriftstellerin ins Deutsche zu übersetzen, damit auch den Deutschen links der Oder der Sinn dieser Gedanken nicht vor enthalten bleibt. Stolz war ich auch, als der Priester mir die Quelle von Kossaks Worten nannte – er hat die Worte aus meinem Buch in der Messe während der Predigt gelesen!

Es ist zu bedauern, dass den verantwortlichen Politikern in der Bundesrepublik die wahren Eigenschaften eines Oberschlesiers unbekannt sind. Das schadet nichts – kann man wohl sagen. Noch trauriger ist aber der Umstand, dass auch polnische >>>

Niestety, obecni politycy niemieccy nie znają już takiego Górnoszlązaka, nie szkodzi – powiecie. Ale przykre jest i to, że obecni politycy polscy nie znają go również. Wiec kto, kto wstawi się za nami, kto nam pomoże, kto – jak nie my sami i nasi za ten fakt odpowieszalni!

Już w XIX wieku kapłani polscy na Śląsku bronili interesów nowo przybywających na tę ziemię ludzi głównie z Polski Kongresowej, biorąc ich w opiekę i zapoznając ich z inną rzeczywistością, podobnie jak Archanioł Michał torował drogę chrześcijanom. Ludzie ci przybywali na Śląsk z tobołkami na plecach i nadzieją na wyrwanie się z nędzy czy prześladowań. Jako nowo przybyli nie stanowili jednak w społeczności śląskiej większości a zarazem byli i potrzebni. Sto lat później sytuacja uległa zmianie. Tak oto wywędrowali i Górnoszlązacy z jednym kofrem w ręku, odchodząc z tej to „krajiny przychodzących i odchodzących”.

Ludzie dobrego słowa, w tym szczególnie duchowni XXI wieku na Śląsku i w Polsce powinni przededniu otwartych portali europejskich kierować swoją uwagę na problem obrony uciemzonego w dzisiejszej rzeczywistości, a także sprawdzić się jako krzewiciele ewentualnie źle interpretowanych starych mieszkańców przez „małych” ludzi o niskiej wartości duchowej. Rola ludzi dobrego słowa nabrała obecnie większego znaczenia niż kiedyś.

W śląskich warunkach może tę misję spełniać głównie kościół, uświadamiając lud przyzwyczajany do mniej czytania i mówienia, ale za to lud czynu, oczekujący przy tym dobrego słowa, do którego się w historii dostosowywał, by przetrwać!

W szalejącym w świecie globalizmu także na płaszczyźnie społecznej rolę tę należy spełniać, podając za przykład postawę człowieka z tej ziemi - Górnoszlązaka oraz jego tradycją i cech charakteru, kształtujących się kiedyś podczas pracy w fabryce, kopalni, hucie, jak i na roli.

Europa zbliżająca się do nas to Europa Regionów, pełna różnorodności, z którymi się zetkniemy. My ich i oni nas odwiedzą, właśnie w tej konfrontacji musimy zachować naszą tożsamość, nas identyfikujące cechy.

Człowiek był głównym tematem rozważań księdza Emila Szramka, ks. Konstantego Damrota, czy przykładowo Józefa von Eichendorfa, prezentującego w swojej twórczości postawy ludzkie w powiązaniu z otaczającą go przyrodą.

Dzisiaj wskazują Wam drogę śląscy arcybiskupi, ks. Damian Zimon i ks. Alfons Nossol. W przededniu wejścia do Europy stoją przed nami nowe zadania, zrealizujemy je w przymierzu wspólnoty w jednym duchu, „wszystkimi siłami, z rozważnym sercem i serdecznym rozumem”, podpowiadano nam na Górze św. Anny. Otwórzmy swoje serca tym, którzy nas odwiedzą lub po prostu przyjdą. Przejmijmy ponownie rolę pasterza prowadzącego swą trzodę, dla wszystkich. Zróbmy to wspólnie, bez wywyższania się a zarazem poniżania innych, bez nacjonalistycznych pobudek czy błędnie interpretowanego lub wykoślawionego patriotyzmu.

Ludzie dobrego słowa, Wasza rola jest teraz być może większa niż kiedyś, w kształtowaniu, wzajemnej tolerancji, akceptacji przy kontaktach międzyregionalnych. Pokazujcie też to, co wasze, czym się charakteryzujecie, co dobrego możecie wnieść do Europy, świećcie przykładem, stawiajcie za przykład dobre, sprawdzone cechy ludu górnośląskiego. Tego oczekuje zwykle małowówny człowiek tej ziemi, który pomimo odchodzących i przychodzących – przetrwał wszystkie nawałnice, zachowując godność swoją i regionu, regionu mogącego jeszcze dać im i innym w Europie wiele dobrego. W tym leży siła nas wszystkich, zarówno ludzi dobrego słowa i pozostałych mieszkańców tej ziemi. Jak to się stało, że w kościołach większych miast śląskich podczas śpiewania pieśni zaciąga się akcentem centralnej i wschodniej Polski, tu na Śląsku. Na oczach zmienia się oblicze tej właśnie ziemi. Czyja to wina tak szybko przeobrażającej >>

Politiker davon keine Ahnung haben. Wer soll unter diesen Umständen die Rechte jener Menschen verteidigen, wenn wir selber es nicht tun und die Verantwortung dafür nicht übernehmen wollen.

Schon am Anfang des 19. Jahrhunderts waren es polnische Würdenträger der Kirche, die für die polnischen Einwanderer aus Kongresspolen, die in Schlesien eine neue Heimat suchten, mit Wort und Tat eintraten und sie in ihre Obhut nahmen, damit sie unter den ihnen fremden und neuen Lebensumständen schneller Fuß fassen konnten, wie weiland einst der Erzengel Michael den ersten Christen den Weg bereitete. Jene Menschen besaßen so gut wie nichts hatte aber viel Hoffnung auf ein menschenwürdiges Leben auf schlesischer Erde. Unter ihnen befanden sich viele politisch Verfolgte und jene die einer Knechtschaft zu entkommen versuchten.

Im Gegensatz zur einheimischen Bevölkerung, waren es zwar nicht viele an der Zahl, aber dafür als fehlende Arbeitskräfte gesuchte Menschen. 100 Jahre später hatte sich die Situation geändert. Nun waren es Oberschlesier, die nur mit einem Koffer in der Hand, im Westen eine neue Heimat suchten.

Leute des guten Wortes, allen voran Geistliche des XXI Jahrhunderts in Schlesien und Polen, mögen am Vorabend des Eintritts Polen in die EU ihr Augenmerk auf die Probleme einiger Volksgruppen richten, die sich heute in einer sehr schwierigen Lage befinden. Ihre Aufgabe ist in dieser Hinsicht von großer Bedeutung. Diese Mission kann in Schlesien hauptsächlich von der Kirche geführt werden. Jene guten Worte sind an Menschen gerichtet, die im Grunde genommen keinen großen Wert aufs Lesen und Reden legen, aber von sich sagen können, dass sie die Menschen der Tat sind, und guten Worten Glauben schenken. Wobei sie sich im Verlauf der Jahrhunderte immer den herrschenden Umständen anpassten, um zu überleben.

Das Europa, welches auf uns zukommt ist ein Europa vieler Länder, Regionen und Provinzen, die ihre eigene Kultur und Tradition haben, die vielfältig sind. Wir werden sie besuchen und jene Bürger werden zu uns kommen, wobei wir immer danach trachten müssen, unsere eigene Identität zu bewahren.

Der Mensch und seine Eigenschaften waren immer der Mittelpunkt seelsorgerischer Tätigkeit solcher ober-schlesischen Priester wie Emil Szramek oder Konstantin Damrot. Der große schlesische Romantiker Joseph Freiherr von Eichendorff betrachtete den Menschen immer in Verbindung mit der ihn umgebenen Natur.

Heutzutage sind als derartige, geistige Wegweiser und Menschen des guten Wortes in Oberschlesien die Erzbischöfe Damian Zimon aus Kattowitz und Alfons Nossol aus Oppeln zu betrachten. Am Vorabend des Eintritts Polens in die EU stehen wir vor neuen Aufgaben, welche in einem Geist „mit allen Kräften, mit gläubigem Herzen und gesundem Verstand“ gelöst werden müssen, behauptete Erzbischof Alfons Nossol am Annaberg / Haltern NRW vor einigen Wochen. Öffnen wir unsere Herzen denen, die zu uns kommen werden und übernehmen wir die Rolle eines Hirten, der die gesamte Herde bewacht. Das müssen wir alle gemeinsam tun, ohne als was Besseres erscheinen zu wollen oder andere zu verachten, ohne nationalistische Hintergedanken oder falsch verstandenem Patriotismus.

An der Stelle muss ich sagen, wenn Ebf. Prof. A. Nossol als Schäfer der Bevölkerung Schlesien im trilateralen Prinzip – polnisch-mährisch und deutsch zu betrachten ist, so ist Ebf. Dr. Damian Zimon aus Kattowitz, mit seiner führenden Rolle in „Lux ex Silesia“, als Schäfer für Ostpolens Übersiedler in Süd-Ost Oberschlesien zuzuordnen könnte sein.

Menschen des guten Wortes! Eure Aufgaben sind heute größer als in der Vergangenheit, wobei gegenseitige Toleranz mit Menschen anderer Nation in den Vordergrund rücken muss. >>>

się kultury i zwyczajów, zapytamy – odpowiem innym pytaniem. A dlaczego wychodzicie od każdej mszy św., kiedy śpiewa jeszcze lud dwie zwrotki ostatniej pieśni pochwalnej, końcowej? Do czego się śpieszycie, gdy lud jeszcze śpiewa, czyli wasza asystowana msza trwa jeszcze dalej. Wierni oczekują waszego zaangażowania, jednakowego traktowania dla wszystkich, dla nas również. Spełnicie nową rolę, w imię u nas 1100 letniego chrześcijaństwa i z tym związaną kulturą, jak i ducha czasu dla tej ziemi, w nowych warunkach zbliżającej się wielkiej Europy.

W 1998 roku zacytowałem w mojej ww publikacji między innymi widniejący na ścianie w moim kościele w Monheim-Baumberg taki oto dla nas adekwatny, mały ale dla nas wymowny, napis:

***Pokój przybyszom,
radość tym, którzy zostaną
błogosławieństwo odchodzącym.***

*Św. Michał Archanioł symbol sprawiedliwości,
patron Chrześcijań i Kościoła.*

*Rzeźba stoi dzisiaj 5 km od rzeki Wisły w Ćwiklicach
przy drodze z Pszczyny do Oświęcimia,
patrząc na Górny Śląsk jakby go brał w opiekę.*

*Zdjęcie z publikacji internetowej w portalu
www.slonsk.com
pod tytułem „Hl. Michael 1849”
– w rozważaniach nad Augustem Kissem
(1802 - 1865)
rzeźbiarzem górnośląskim z ziemi plesskiej.*

Peter Karl Szczepanek

Monheim/Rh, den 28.8.2003
Eisenstädter Str. 6
40789 Monheim am Rhein
Tel/Fax 02173-66742
e-Mail: Silesia-Info: szczepanek@gmx.de

Zeigt was eurer eigen ist, was ihr Gutes für Europa tun könnt und geht immer mit gutem Beispiel voran. Das erwarten die wortkarigen Menschen Oberschlesiens, die alle Widerwärtigkeiten der Vergangenheit überstanden haben, ohne ihre eigene Identität zu verlieren. Hier ist unsere Kraft enthalten. Wie ist es möglich geworden, dass in den Kirchen größerer Städte Schlesiens Teilnehmer an der heiligen Messe Kirchenlieder mit stark ausgeprägten Ostpolnischen, statt Oberschlesischen Akzent singen? In unseren Augen verändert sich das Bild Schlesiens.

In meinem Buch zitierte ich, was in der Pfarrgemeinde Monheim-Baumberg der Dionysius Kirche geschrieben wurde, ein sehr passender Satz uns allen:

***Friede den Kommenden,
Freude den Bleibenden,
Segen den Scheidenden.***

Ich bin überzeugt, dass die Bevölkerung Schlesiens allen neuen Aufgaben gewachsen ist, und dass wir im Zusammenhang mit einer über 1000 Jahre alter Kultur und Tradition im neuen vereinigten Europa unseren Platz mit Würde behaupten werden.

*Wie einst bereitete der Erzengel Michael
den ersten Christen den Weg.*

*Das Denkmal steht in Cwiklitz bei Pless,
5 km von der Weichsel in Richtung Ausschwitz.*

*Das Foto - aus dem Büchlein
„Hl. Michael 1849” im Portal www.slonsk.com.
Artikel über August Kiss,
einen Bildhauer aus der Plessener Heimat.*

www.Slonsk.de
www.SilesiaSuperior.com
www.RegioPolis.net
www.Silesiana.gmxhome.de
www.EchoSlonska.com
www.Slonsk.org

FOTOS UND ZEICHNUNGEN AUS OBERSCHLESILIEN von Chris Miglius

<http://mitglied.lycos.de/silesiana/>

W MIEŚCIE ER

Grafika: Piotr Pilawa

ANONS

* * *

poeta nie musi się znać na stolarce
ani nawet na geografii
o fizyce współczesnej
czy robieniu pierogów nie wspomnę
nawet nie musi się znać
na ortografii - i czy jest lub nie
może ale nie musi
poeta nie musi się znać
na odpowiedziach
a tym bardziej
wbrew powszechnemu przekonaniu
na stawianiu pytań
obca może mu być
wiedza konstrukcyjna
czy teoria literatury
(a i lepiej że nie ma o niej
żadnego koloru pojęcia)
literat powinien
poeta nie
jedynie na czym musi
to na kamieniach i piasku
i na niczym więcej

DROGA DO ER

DROGA DO ER

moje ułomne miasto
wykarmiło mnie ułomnego
tak płakałem długo i pusto
garbaty wśród zdumionych
najgłupszy z głupich
z głową ukrytą w hałdzie
bez słuchu wzroku i smaku
ale z węchem – śmierdziało
i czuciem – bolało
i niech by tak już zostało
byłby spokój
ale nie
po węchu jak po nitce ariadny
wszedłem w labirynt
i wyszedłem z niego
nadal garbaty
ale ze skarbem w puklu
niedostrzegane imperium
skrywało się za ciągle
niedomkniętymi drzwiami
prawdziwe einfahrty do nieba
tkwiły na każdym rogu ulicy
i choć bolące miejsca miasta
jeszcze bardziej ropiały
(w końcu czas ma swoje prawa)
to nawet kłajster bandaży
ukazywał potęgę cesarstwa

moje piękne miasto
jak ciągle nie ukończona katedra
zakotwiczona w średniowieczu
smagana czasem
utraciła wiele kolorów i kształtów
jednak rozrzucone fragmenty witraży
pokazały mi serce grodu
dzwonu ukrytego w wysokiej komnacie
wydrążonej w górze z węgla
gdzie każdy nit i cegła
dźwigają konstrukcje wieków
pozbawione blichtru maestrii
ani piękne ani misterne
jednak prawdziwe i rzetelne
jak przeszła stalowych mostów
wykuwanych tu od dawna
schowane pod spękaliną tynku
butem menela nachalnie
machającego fetorem
klamką pomalowaną z drzwiami
na kolor odrapanego bzu
odkrywane nagle magiczne detale
budują w wyobraźni pałace
kościół hale dworce i parki
których tu być może nigdy nie było
i już nie będzie – choć kto wie
są jednak jak ta pieśń
śpiewana przez pokolenia
kobiet i mężczyzn
bez których mury świątyni
byłyby tylko stertą
poukładanych kamieni
a musiało przyjść
kilka niepotrzebnych katastrof
i ucieczek i powrotów
abym w końcu odzyskał
wzrok słuch i smak
abym niewidzialny garb
złożony mi w darze
przez ojca i ojców jego
polubił i zrozumiał
iż prawdziwy skarb
zawsze boli
abym dostrzegł cuda
minione i codzienne
świętego miasta er
abym w końcu poczuł
należy smak dawno wypitej
herbaty z cytryną
i kołocza z serem
zjadanego co roku
u babci na urodzinach

Most *

zaufaj sobie
nie rezygnuj
z realizacji swych marzeń
i zawsze ćwicz
szczególnie pismo
bo nigdy nie wiadomo
jakich umiejętności
oczekuje od ciebie los
zawsze dziękuj za pomyślność
i nie odwracaj się od niej
gdyż modlitwa

obojętnie czy wierzysz lub nie
kreuje twój świat
a w chwilach katastrof
pamiętaj o budowaniu
bo tylko to oprócz miłości
jest prawdziwą cnotą
i siłą niepohamowaną
wznoszącą do nieba
a innej drogi nie ma
i niech cię nie zwiedzie
tocząca się wojna
ona zawsze wykańcza
samą siebie
jednak o ile można
strzeż się jej
jak każdej innej rewolucji
która dla głupców przez głupców
trzymaj się strony środka
bowiem umiar wyprowadzi
cię z każdej czeluści
nie bądź nawiedzony
bowiem niezdrowa pasja zabija
najpierw wszystko dookoła
a później samą siebie
i nie bądź leniwy
strachy gór tylko na to czekają
ale nade wszystko
nie lękaj się
idź do swego celu
o ile nie zagraża innym ludziom
pełen wiary
nadziei
i miłości
bo jesteś mostem
stąd do wieczności
zatem nie bój się
być szczęśliwy
*patrz apendyks

Biblioteka

w mojej bibliotece
jest jak w niebie
błękitnie skandynawsko
z dodatkiem ochry uspokojonej
brązów zgniłych statecznych
i szczebiotliwej bieli
gdzie na różnych poziomach
wieki i przestrzeń przenikają
się symultanicznie
ocierając się o moja skórę
głaszcząc tak że zapiera dech
gdzie anioły przebrane
w swoich miękkich pantoflach
i powabnych sukienkach
wykrawają nowe sfery
w tajemnicy świata
ukrytej w szeleście kart
syjących piasek jak małe diamenty
przetaczane cierpliwie
przez maszynę klepsydr
o oczach - migoczących gwiazd
rozświetlających odwieczną drogę
od kobiety do mężczyzny

Krystian Gałuszka

<http://www.gall.terramail.pl>

Waldemann – „Tyski hrabia” – Dyl Sowizdrzał

Zebrane przez młodego dziennikarza D.D. epizody i anegdotki na temat „tyskiego grafa” ukazały się w jednym z lokalnych dzienników na Górnym Śląsku. Przedstawione epizody z życia Waldemanna są świetną ilustracją problemów socjalnych i kulturalnych w okresie międzywojennym na terenie wschodniej części Górnego Śląska – w czasach gdy wojeną był Michał Grażyński (28.8.1926 – 1.9.1939). Waldemann, żartowniś drwił z tych, którzy na Śląsk przyjeżdżali tylko po to, by zrobić tu wielkie interesy. Ten to śląski Dyl Sowizdrzał przydałby się i dziś dla takich jak „Avanti Dylettanti”, żerujących na znajdującym się zawsze między młotem a kowadłem Śląsku. Śmiech i humor Ślązaków był odpowiedzią na trudne losy tej krainy, a Waldemanna nie opuszczał nawet w obliczu nagorszej tragedii – w obozie oświęcimskim.

Waldemann – przedwojenny sowizdrzał

Nazywał się Waldemar N. Powszechnie zwany był jednak Waldemannem. Wywodził się z bogatej mieszczańskiej rodziny i jako jeden z nielicznych Ślązaków urodzonych jeszcze w ubiegłym wieku, rozpoczął studia prawnicze i to nie byle gdzie, bo w cesarskim Wiedniu. Niestety miasto to słynęło z licznych kafejek, których Waldemann był stałym bywalcem, toteż studiów nigdy nie skończył.

Żył sobie przy zamożnej rodzinie w Tychach, ale życie takie nudziło go ogromnie, a świat kusił uciechami. Był bowiem pan N. świata ulubieńcem. Tyszenie, którzy go jeszcze pamiętają opisują go jak następuje: wzrostu więcej niż średniego, o sympatycznych rysach twarzy, szpakowatej fryzurze i proporcjonalnej, choć mocnej posturze, wyglądał nie na mieszczanina, lecz hrabiowskiego syna, chętnie zresztą sam siebie grafem tytułował. Jego urodę uzupełniał elegancki strój. Nosił się Waldemann po pańsku, głowę ozdabiał latem hełmem korkowym a la Clark Gable, zaś zimą kapeluszem prosto z paryskich salonów. Żółte oficerki jak i cała reszta odzieży była wzorem dla tyskich urzędników, którzy patrzyli na Waldemanna z lekkim ubawieniem, ale starali się naśladować jego pański sposób bycia.

Rychło stał się Waldemann lwem salonowym. Nie w Tychach rzecz jasna lecz w miastach wspanialszych, po obu stronach przebiegającej niedaleko za Mikołowem granicy. Mówiąc po polsku jak Żeromski, po niemiecku jak Tomasz Mann i francusku grasejąc niczym Zola, mógł bez problemu wkręcać się w najlepsze towarzystwo i balować na jego koszt, rodzina niechętnie łożyła bowiem na syna marnotrawnego.

Nocne Waldemanna balangi odbywały się zazwyczaj w najlepszych katowickich lokalach. Problem stanowił jednak niemal zawsze powrót do Tych. Nasz bohater był bowiem jedynym bodaj człowiekiem mającym sądowy zakaz jeżdżenia państwowymi kolejami. A to z przyczyny nie kupowania biletu dla zasady, co nie było takie proste jak obecnie. By wejść na peron trzeba było mieć bilet. Nasz bohater takiego nigdy nie posiadał, miał natomiast pięknego wilczura, strasznie nie lubiącego konduktorów. Pies warczał, Waldemann go uspakajał, konduktor się trząsał i zawsze jakimś dziwnym trafem pan i pies przemycali się przez przejście na peron.

Akt kolejny dramatu rozgrywał się w samym pociągu, gdzie bezczelny gapowicz gniewnym, a nie znoszącym sprzeciwu głosem wykrzykiwał na domagającego się biletu konduktora, że wnet będzie wyrzucony z pracy za natarczywość w stosunku do dostojników państwowych (za jakiego Waldemann lubił się podawać). Parę razy sztuczka się udała, w końcu jednak uciążliwy pasażer trafił do sądu,

Waldemann - „der Tichauer Graf” - ein Eulenspiegel

Die vom jungen Journalisten D. D. gesammelten Anekdoten und Erzählungen über den „Grafen von Tichau, Waldemann (N)” der in der Vorkriegszeit lebte, sind ein Grund zur Überlegung und vielem Nachdenken über die sozialen und kulturellen Umstände im ostoberschlesischen Industriegebiet der 30-er Jahre unseres Jahrhunderts – die Zeit von M.Grazynski (28.8.1926 – 1.9.1939).

Er war eine Art von Eulenspiegel, der alles auf die leichte Schulter nahm und sich keine Sorgen machte über das, was der morgige Tag wohl bringen könnte. Er verlachte und verhöhnte vor allen Dingen jene Art von Menchen, die von außerhalb nach Oberschlesien kamen, um sich auf anderer Kosten zu bereichern. Seine humoristische und arglose Lebensweise geben auch eine Vorstellung der Mentalität einheimischer Oberschlesier wieder. Sogar im Angesicht des Todes, den er im Konzentrationslager Auschwitz erlitt, verlor er nicht seinen Humor und Mut, sondern verhöhnte öffentlich diejenigen, die nur für kurze Zeit in Oberschlesien verweilten. Umstände, die jenen „Grafen von Tichau” mit sich brachte, sind in Oberschlesien bis heute aktuell geblieben, in einem Lande, welches sich immer zwischen Hammer und Amboß befand und weiterhin befindet – Die heutigen „Avanti Dilettanti” fürchten sich nicht vor irgendeinem schlesischen „Eulenspiegel”.

Waldemann - als Eulenspiegel der Vorkriegszeit

Sein Name lautete Waldemar N. (Ich vermeide es den vollen Namen zu nennen, da viele seiner Verwandten noch leben).

Im allgemeinen aber wurde er Waldemann genannt. Er wurde am Ende des vergangenen Jahrhunderts in Tichau geboren und stammte aus einer reichen bürgerlichen Familie. Daher hatte er auch die Möglichkeit als einer der wenigen Schlesier in Wien Jura zu studieren. Im Studium aber konnte er keine Erfolge verzeichnen, da es im kaiserlichen Wien sehr viele Kaffee- und Musikhäuser gab in welchen er mehr Zeit verbrachte als im Hörsaal der Universität. Es ist auch daher kein Wunder, daß Waldemann sein Studium nie beendete. Er kehrte nach Tichau zurück und führte im Kreise der Familie ein sorgenfreies Leben. So ein Leben aber behagte ihm nicht, da die Außenwelt ihn mit viel Verführungen lockte. Waldemann war ein Sonntagskind und Liebling der ganzen Umgebung. Alte Tichauer, welche Waldemann persönlich kannten, beschrieben ihn so: Mehr als durchschnittliche Körpergröße, graumeliertes Haar anmutige Züge. In seinem Benehmen von guterzogener und vornehmer Art machte er eher den Eindruck eines Grafensohnes als eines ehrsamem Bürgers. Er hörte es auch gerne, wenn man ihn mit Herr Graf ansprach. Er legte auch viel Wert auf gute Kleidung und vornehme Redensart. Im Sommer trug er oft einen Korkhelm nach der Art und Weise von Clark Gable und in der Winterszeit einen modernen Hut welcher unmittelbar aus Paris stammte. Seine ganze Kleidung und vor allen Dingen gelbe Offiziersstiefel erweckten großen Eindruck in Tichauer Beamtenkreisen. Angestellte aus dem Magistrat blickten auch Waldemann mit einem geringschätzenden Lächeln an, was sie aber nicht hinderte ihn in seiner Kleidung nachzuahmen.

Es dauerte nicht lange, und Waldemann hatte den Ruf eines Salonlöwen, und zwar nicht nur in Tichau, sondern auch jenseits der Grenze, welche sich nicht weit hinter Nicolai befand, und dort fing schon Deutschland an. Die deutsche Sprache beherrschte er wie Thomas Mann, polnisch sprach er wie Stefan Żeromski, und französisch redete er wie ein gebürtiger Pariser. Diese Eigenschaften machten es ihm auch möglich in den besten Kreisen Fuß zu fassen und sich frei zu bewegen - aber auf Kosten der Gesellschaft. Von Seiten seiner Eltern aber wurde er als ungera-

gdzie orzeczono wobec niego zakaz korzystania z usług PKP. Nie oznacza to jednak, by zrezygnował on po tym fakcie z eskapad do Katowic. Wracał stamtąd do Tych przerożnymi samochodami. Życzliwych ich posiadaczy poznawał w katowickich lokalach. Pewnego razu w nocy zamierzał powrócić w domowe pielesze, a tu jak raz żaden z przygodnych kompanów nie miał samochodu. Waldemann zorientował się szybko, że przy sąsiednim stoliku baluje dyrektor śląskiego ZOO. Zaczął więc głośno opowiadać współbiednikom, że ma w domu dwie rzadkie małpy a nie będąc znawcą chętnie je tanio odstąpi. Dyrektor ZOO zainteresował się, ale dowiedział się, że jeśli chce kupić małpy, to musi się zdecydować niemal natychmiast, bo Waldemann rannym pociągiem jedzie do Berlina. Dyrektor zdecydował się, wsiadł za kierownicę swego DKW i pojechali razem do Tych. Tu jednak czekało dyrektora wielkie rozczarowanie, ponieważ żartowniś przedstawił zoologowi swoją siostrę i matkę mówiąc, że to o tych małpach mówił w restauracji.

Innym razem – rzecz działa się w ekskluzywnej podówczas restauracji „Monopol” – poznał się Waldemar z dyrektorami czołowego niemieckiego potentata przemysłowego, a jako że powrót do Tych znów stanowił problem, zaproponował sprzedaż im swego pakietu akcji tyskiego browaru. Wrażenie sprawiał takie, że panowie uwierzyli na słowo i wyruszyli w drogę, by w gabinecie dyrektora browaru książęcego sfinalizować umowę. Portier widząc elegancką maszynę wpuścił gości na teren zakładu. Pojazd podjechał pod dyrektorską willę. Waldemann wprowadził swoich gości do gabinetu, poinformował, że idzie wydać dyspozycje służbie i poszedł spać do swego domu. Gdy zjawił się prawdziwy dyrektor, długo nie mógł zrozumieć co intruzi robią w jego gabinecie.

Nawet gdy nikogo nie udało się naciągnąć na podwiezienie autem, a taki wypadek zdarzył się w roku 1937, żartowniś też dawał sobie radę. Wraz ze sławnym katowickim lekarzem nazwiskiem bodaj Niebuhr i pewnym adwokatem postanowili wybrać się na przejażdżkę. Ponieważ żaden z nich autem nie dysponował, Waldemann zdecydował, że zaraz samochód kupi, najlepiej mercedesa. Ruszyli więc do najbliższego autosalonu. Auto trzeba było przecież wypróbować. Panowie długo debatowali czy wybrać się w stronę Krakowa, czy też Tarnowskich Gór. Ostatecznie stanęło jednak na tym, że pojedą do Bielska. Oczywiście przez Tychy. Przejeżdżając koło browaru Waldemann proponował piwko na kaca, co przyjęte zostało z wielkim uznaniem. Wstąpiono do "Parkowej", która była wówczas elegancką piwiarnią. Kelner nie miał żadnych wątpliwości, że rachunek będzie uiszczal kto inny, niż stały bywalec, to też spokojnie przyglądał się, gdy ten zakomunikowawszy, że idzie do toalety, najzwyczajniej się ulotnił. Prawnik i lekarz nie dość, że musieli uregulować rachunek, to jeszcze wracali do Katowic pociągiem. Szofer z autosalonu nie miał bowiem najmniejszego zamiaru wieść z powrotem „oszustów”. Waldemann bynajmniej nie stracił swego tupetu wraz z nastaniem w Tychach Trzeciej Rzeszy. Niby wszyscy umieli po niemiecku, ale był to język prosty, proletariacki. On zaś mówił scenicznym. Zaczął rozpowiadać, że z czasów wiedeńskich zna się z samym Hitlerem – a rzeczywiście studiował w tym samym okresie – i w związku z tym proponował rodzinom pierwszych aresztowanych powstańców śląskich, że za łapówkę powyciąga ich z gestapo. I rzeczywiście, dzięki tupetowi choć bez układów raz czy drugi się udało. Waldemann wreszcie nie tylko żył

tener Sohn betrachtet und auch so behandelt.

Waldemann verbrachte ganze Nächte als fröhlicher Lebemann in den besten Restaurants und Nachtlokalen von Kattowitz.

In den Morgenstunden hatte er große Schwierigkeiten mit der Rückfahrt nach Tichau, denn nie besaß er Geld in der Tasche, um eine Fahrkarte der polnischen Eisenbahn zu lösen. Aus einem eigenartigen Grundsatz fuhr er immer als blinder Passagier. Um aber auf den Bahnsteig zu gelangen, brauchte man unbedingt eine Fahrkarte. Diese hatte er zwar nicht, aber in seiner Begleitung befand sich oft ein böser Wolfshund der Bahnbeamte nicht vertragen konnte und immer auf sie seine Zähne bleckte. So ein Anblick löste bei den Bahnbeamten immer Angst aus und die waren froh, diesen böartigen Hund mitsamt seinem Herrn los zu werden. Auf diese Weise gelangten beide auf den Bahnsteig.

Größere Unannehmlichkeiten aber warteten auf Waldemann im Abteil des nach Tichau fahrenden Zuges. Auf die Bitte des Kontrolleurs, die Fahrkarte zur Kontrolle vorzuzeigen, fauchte ihn Waldemann unangenehm an und drohte dem Beamten mit Arbeitsentlassung wegen Belästigung eines Staatsbeamten, denn als solcher gab er sich aus. Waldemann gelang es zwar oft den Kontrolleur hinters Licht zu führen, doch nicht immer. Als er einst auf einen pflichtgetreuen Bahnbeamten traf und sich auf die gleiche Weise benahm, wurde er als systematischer blinder Passagier vor ein Gericht gestellt, das ihm in Zukunft verbot die Staatseisenbahn zu benutzen.

Das heißt aber nicht, daß er auf seine Vergnügungen in den Nachtlokalen von Kattowitz verzichtete. Zu seiner Rückkehr nach Tichau aber benutzte er nun Automobile. Unter seinen Zechkameraden gab es oft Eigentümer dieser Fahrzeuge, die ihre Heimfahrt in Richtung Tichau antraten und Waldemann natürlich mitnahmen. Eines Tages hatte er Pech, denn keiner von seinen Zechkameraden war Autobesitzer und es war schon die höchste Zeit nach Hause zu fahren.

Am Nebentisch des Nachtlokals saß der ihm bekannte Direktor des Kattowitzer Zoologischen Gartens worauf Waldemann laut prahlte, daß er bei sich in Tichau zwei seltene Affen habe, die er zum Verkauf anbot. Der Zoologe hörte natürlich diese Worte und war gleich bereit jene Seltenheiten zu sehen und zu kaufen.

Waldemann aber stellte die Bedingung auf der Stelle nach Hause gefahren zu werden um den Verkauf der 2 seltenen Affen in die Wege zu leiten.

Der Direktor war natürlich gleich dazu bereit, bat ihn höflich in seinem Auto, Marke DKW Platz zu nehmen, und schon brausten sie nach Tichau. Hier aber wurde der Zoologe eines anderen belehrt, denn als sie das Elternhaus Waldemanns betraten, stellte er dem Direktor seine Mutter und seine Schwester vor und gab bekannt, daß jene die 2 Affen seien, welche er zum Verkauf angeboten habe.

Einige Tage darauf machte Waldemann im besten Lokal von Kattowitz, im „Monopol” die Bekanntschaft eines reichen deutschen Industriellen. In den Morgenstunden des nächsten Tages befand er sich erneut in Schwierigkeiten um nach Hause zu kommen, worauf er dem Deutschen anbot eine Reihe von Aktien der Tichauer Bierbrauerei zu verkaufen. Freilich müßten sie zu diesem Zweck nach Tichau zur Direktion der Brauerei fahren. Waldemann trat so selbstbewußt auf, daß der deutsche Industrielle ihm aufs

po pańsku, ale i miał gotówkę.

Ciężkie czasy nadeszły dla niego wraz z wydaniem rozporządzenia, że wszyscy obywatele Niemiec muszą pracować. Waldemann uznał, że jego to nie dotyczy – grafowie przecież pracą się nie hańbią. Burmistrz tyski, a raczej „Bürgermeister” był jednak odmiennego zdania i kazał żandarmerii doprowadzić mieszkańca, by osobiście wręczyć mu nakaz pracy. Waldemann zrewanżował się pismem do kancelarii Führera, w którym zapewnił Adolfa Hitlera, że jeżeli ma więcej takich burmistrzów jak ten tyski, wojnę ani chybi przegra. Z perspektywy czasu widać, że rzeczywiście burmistrzów takich było chyba wielu. Hitlerowska kancelaria zaleciła w odpowiedzi, nie jemu jednak lecz tuższemu oddziałowi NSDAP, by przyjrzało się dokładnie Waldemannowi N. Wnet w Tychach podjęto decyzję izolować natręta od społeczeństwa. Oznaczało to oczywiście Oświęcim. I tutaj droga życiowa naszego bohatera dobiega końca. Znacznie szybciej nawet niż innych więźniów obozu śmierci. Waldemann N. do końca swoich dni nie stracił jednak tupetu! Podczas obozowego apelu zrobił awanturę samemu Rudolfowi Hössowi, twierdząc, iż zaszła jakaś idiotyczna pomyłka i jeżeli komendant nie chce być przeniesiony na front wschodni, ma go natychmiast połączyć z Kancelarią Rzeszy. Takiej bezczelności w obozie zagłady nikt się nie spodziewał: szef obozowego kommando przerażony, rzeczywiście więc zatelefonował do Berlina. Nie wiadomo co usłyszał w słuchawce, pewnie jednak nic przyjemnego. Waldemann zaś wnet został stracony jako jedna z ofiar Oświęcimia. Jego styl życia i tragiczna śmierć przeszły do lokalnej legendy. Matki-Tyszanki jeszcze przez wiele lat po wojnie napominały swoich synów, gdy pierwszy raz przyszli do domu po „wygłupach”: „Żyj, żyj jak Waldemann, to i jak Waldemann skończysz”.

Wyjęto z książki autorstwa: *Peter Karl Szczepanek*

„Remniscencje śląskie”, Tychy, 1999,

w 14-tu rozdziałach, ilustracjach I. Batora.

Bohater rozdziału 10., Waldemar Nies.... (1882-1943), urodzony w Leschnitz, był bratem mojej babci Walerii Szczepanek (1887-1954)

Wort glaubte und sich sogleich anbot mit ihm nach Tichau zu fahren, denn das Auto mitsamt dem Chauffeur stand ja vor dem Lokal. In Tichau angekommen, begaben sich beide ungehindert in das Kabinet des Brauereidirektors, denn der Portier der Brauerei war von den beiden vornehmen Gestalten so tiefbeeindruckt, daß er sie ohne eine Frage zu stellen, vorbeiließ. Da der Brauereidirektor zufällig nicht anwesend war, bat Waldemann den Deutschen einen Augenblick zu warten, denn er habe etwas anderes schnell zu erledigen. Er begab sich aber nach Hause und legte sich sogleich ins Bett. Als der Brauereidirektor nach einiger Zeit sein Arbeitszimmer betrat, nahm er mit Verwunderung die Anwesenheit des Industriellen wahr und konnte sich nichts erklären. Das Rätsel aber war bald gelöst und beide Ehrenmänner nahmen die Sache mit Heiterkeit auf.

Es gab aber auch Situationen in denen unter keinen Umständen ein Auto aufzufinden war, um nach Tichau zu gelangen. In so einer Lage befand sich unser Held im Jahre 1937. Aber auch hier wußte er sich zu helfen. Mit zwei seiner Zechkameraden, und zwar einem bekannten Kattowitzer Arzt, dem Dr. Niebuhr und einem Rechtsanwalt beschlossen sie, gemeinsam einen Ausflug zu machen. Da ihnen aber kein Auto zu Verfügung stand, beschloß Waldemann ein Fahrzeug im Autosalon zu kaufen, und zwar einen „Mercedes” - obwohl er keinen einzigen Groschen in der Tasche hatte. Vor dem Kauf mußte das Auto ausprobiert werden. Die Freunde überlegten lange, ob die Richtung nach Krakau oder Tarnowitz eingeschlagen werden sollte. Endlich entschied man sich in Richtung Bielitz zu fahren, natürlich über Tichau. Als sie neben der Bierbrauerei vorbeifuhren, schlug Waldemann vor, im Parkrestaurant ein Bier zu sich zu nehmen, und dieser Vorschlag wurde von seinen Freunden mit Begeisterung aufgenommen. Der Kellner hegte keinen Zweifel darüber, daß Waldemann als ständiger Gast die Rechnung für das aufgetischte Bier bezahlen würde und hatte auch daher keinen Verdacht, als er sich erhob, um zur Toilette zu gehen. Natürlich begab er sich sofort nach Hause, um seinen Rausch auszuschlafen.

>>>

FOTOS UND ZEICHNUNGEN AUS OBERSCHLESISIEN von Chris Miglius

<http://mitglied.lycos.de/silesiana/>

Seine beiden zurückgebliebenen Freunde sahen sich gezwungen, die Rechnung zu bezahlen, denn zu allem Überfluß mußten sie mit der Eisenbahn nach Kattowitz zurückkehren, denn der Chauffeur des „Mercedes“ hatte keine Lust, die beiden „Schwindler“ nach Hause zu fahren.

Als 1939 der II. Weltkrieg ausbrach und Tichau sich unter der Herrschaft des Dritten Reiches befand, änderte Waldemann sein Verhalten nicht. In Tichau sprachen zwar alle deutsch, aber es war ein ganz einfaches „Arbeiterdeutsch“ doch für jedermann verständlich. Waldemann dagegen bediente sich eines vornehmen „Hochdeutsch“, das bei der neuen Herrschaft großen Eindruck erweckte. Zu seinem Unglück begann Waldemann zu verbreiten, daß er mit Adolf Hitler in Wien gemeinsam studiert habe und daher sei der Führer des III Reiches einer seiner Freunde. In der Tat befanden sich beide zu gleicher Zeit in Wien - hatten sich aber nie von Angesicht zu Angesicht gesehen. Da Waldemann auf so eine Bekanntschaft pochte, erbot er sich gegen anständige Bezahlung, einige schlesische Aufständische aus dem Gefängnis zu befreien in das sie von der Gestapo eingesperrt worden waren. Er begab sich zu den Familien der so hart Betroffenen, die ihm auch das Geld sogleich aushändigten. Dank seinem selbstbewußten Auftretens und seiner Unverfrorenheit bei der Gestapo gelang es ihm tatsächlich einige schlesische Aufständische von 1921 aus dem Kerker zu befreien. Nun lebte Waldemann erneut in Saus und Braus - aber nicht mehr lange.

Schwere Zeiten kamen für unseren Helden als die deutschen Behörden einen Erlaß in Kraft setzten auf Grund dessen jeder deutsche Staatsbürger verpflichtet war, einer Beschäftigung nachzugehen. Waldemann aber glaubte, daß jener Erlaß ihn nichts angehe, denn er war ja „Graf“ und Grafen arbeiten bekanntlich nicht. Der deutsche Tichauer Bürgermeister war anderer Meinung. Er befahl der hiesigen Polizei diesen sonderbaren „Heiligen“ ins Rathaus zu bringen, wo der Bürgemeister persönlich ihm eine Arbeitsstelle zuwies. Als Antwort darauf wandte sich Waldemann mit einem Schreiben an Adolf Hitler in dem er hervorhob, daß es, wenn es viele solcher Bürgermeister in Deutschland gäbe wie jener in Tichau, der Führer auf einen Sieg in diesem Kriege nicht zu rechnen brauche. Hier schien Waldemann das Ergebnis des Krieges richtig vorausgesehen zu haben. Daraufhin wandte sich die Reichskanzlei nicht an ihn sondern an die Kattowitzer Gestapo jenen Waldemann N. unter die Lupe zu nehmen. Das Ergebnis der Nachforschungen war, daß Waldemann als notorischer Arbeitsverweigerer in das Konzentrationslager Auschwitz gebracht wurde-und hier endete auch sein Lebensweg, eher als er selbst daran glaubte.

Bis an sein Lebensende, behielt Waldemann sein unverfrorenes Selbstbewußtsein. Während eines Appells schrie er den Lagerkommandanten Rudolf Höss an, daß mit seiner Verhaftung ein Irrtum begangen worden sei und wenn man Waldemann nicht auf der Stelle mit der Reichskanzlei verbinden würde, könne der Kommandant mit einer Strafversetzung an die Ostfront rechnen. Solch eine bodenlose Frechheit hatte in diesem Todeslager niemand erwartet. Auf alle Fälle aber wandte sich der Lagerkommandant in dieser Sache telefonisch nach Berlin und was er von dort zu hören bekam, war nicht angenehm. Fest aber steht, daß Waldemann einige Tage später in Auschwitz hingerichtet wurde.

Sein leichtsinniges Leben und tragischer Tod sind heute in Tichau zu einer Legende geworden. Noch lange nach dem Krieg wandten sich Tichauer Frauen an ihre Männer und Söhne wenn sie angeheitert nach Hause kamen mit den Worten: „ Lebe so wie Waldemann, so wirst Du auch wie Waldemann enden“.

Übersetzung – **Peter Karl Szczepanek** aus meinem Buch „Schlesische Reminiszenzen“ Tychy, 1999, mit 14 Kapiteln, mit Bildern von I. Botor.

Bemerkungen: *Der Waldemar Nies..., (1882-1943) mein Großonkel geboren in Leschnitz O/S, war Bruder meiner Großmutter Waleria Szczepanek (1887-1854)*

Trójkulturowość Śląska w latach 20-tych i 30-tych XX wieku prysnęła jak mydlana bańka. Po jednej stronie tylko w jednym, po drugiej, innym językiem.

A jak zachowuje się „Tyski hrabia”, Waldemar Nies.... „walcząc” żartobliwie o swój Heimat-Domowinę – przekonajmy się sami.

Das schlesische Trilaterale-Prinzip in den 20-30 Jahren des XX Jahrhunderts ist wie eine Seifenblase geplatzt.

Und was hat der „Tichauer Graf” getan – er „kämpfte” um seine Heimat. Überzeugen wir uns selbst, was der „Eulenspiegel” in Ostoberschlesien, in der Zeit gemacht hat.

Innym razem – rzecz działa się w ekskluzywnej podówczas katowickiej restauracji „Monopol” na ulicy Dworcowej – gdzie zapoznał się „tyski graf” z dyrektorami czołowego niemieckiego potentata przemysłowego.

Einige Tage darauf machte der „Tichauer Graf” im besten Lokal von Kattowitz, dem „Monopol”, die Bekanntschaft eines reichen deutschen Industriellen.

Peter Karl Szczepanek

Monheim/Rh, den 28.8.2003 / Eisenstädter Str.6, 40789 Monheim am Rhein, Tel/Fax 02173-66742 e-Mail: Silesia-Info: szczepanek@gmx.de

Europa-Konzert mit deutschem Komponisten

Gleiwitz:

*„Der erste Plan eines vereinigten Europas stammte aus der Feder vom Polenkönig Stanislaus I. Leszczyński!“
Zu einem „Treffen mit dem Komponisten, Publizisten und Musikkritiker Joachim Georg Görlich“
ins Gleiwitzer „Haus der Technik“...laden wir ein.*

Zu einem „Treffen mit dem Komponisten, Publizisten und Musikkritiker Joachim Georg Görlich“ ins Gleiwitzer „Haus der Technik“ hatte der Rat der oberschlesischen Industriegroßstadt, sowie Polens Ingenieurverband NOT und die „Föderation der wissenschaftlich-technischen Vereinigungen“ eingeladen. Im Programm ausschließlich Werke von Görlich nebst Liedern nach Texten rheinischer zeitgenössischer Dichter.

Interpreten waren allesamt junge Künstler: Prof. Katarzyna Rzeszutek (Klavier, Musikakademie Kattowitz), Agnieszka Sulicka (Sopran, Musikakademie Kattowitz) und Maciej Niedbał (Solokontrabassist der Philharmonie Zabrze – Hindenburg).

Ratspräsident Jerzy Kazimierz Lisiecki begrüßte den Gast aus dem Lande, „aus dem solche großen Europäer wie Adenauer und Kohl stammen.“

In einem Vortrag erinnerte Görlich daran, dass der erste Plan eines vereinigten Europas aus der Feder von Polenkönig Stanisław Leszczyński stammt, der später auch als französischer Statthalter im saarländischen Zweibrücken residierte. Hier in Gleiwitz sei mit dem fingierten Überfall auf den Sender von Hitler der II. Weltkrieg vom Zaune gebrochen worden. Hier hätten dann 1945 polnische Vertriebene aus Lemberg eine weltbekannte Technische Hochschule aufgebaut. Und die Gleiwitzer Staatsoperette habe bis weit in die 70ziger Jahre Musicals und Operetten des berühmten Michael Jary im Repertoire gehabt, der solche „Evergreens“ wie „man müsste Klavier spielen können“ oder „wir wollen niemals auseinandergehen“ schuf und im nahegelegenen Laurahütte zur Welt kam.

Görlich beglückwünschte abschließend die Polen, dass sie sich für die EU ausgesprochen haben. Darauf gab es für ihn und seine Gattin ein langes frenetisches „Standing Ovation“.

Adenauer-Kohl – Medaille für Görlich

Die Christlich – Demokratische Union Deutschland (CDU) hat den Publizisten und Komponisten Magister Joachim Georg Görlich (Haan/fr. – Oberglogau) „in Dankbarkeit und als Zeichen der Anerkennung“ mit der „Adenauer – Kohl – Medaille“ ausgezeichnet.

Zur gleichen Zeit bezeichnete das „Gerhard – Möbius – Institut für Schlesienforschung“ an der Universität Würzburg in einem Anerkennungsschreiben Görlichs kleine zweisprachige Musik-Geschichte seiner Heimatstadt Głogówek/Oberglogau als „großartig“. „Ich bin sehr glücklich, dass es Ihnen gelungen ist, die Musiktradition von Oberglogau so dicht darzustellen“, schreibt Institutsdirektor Prof. Dr. Dr. Gundolf Keil. „Dieser wichtige Titel“ werde in die Institutsbibliothek eingliedert werden. Ein ähnliches Schreiben erhielt Görlich zuvor von der bekannten „Forschungsstelle Ostmitteleuropa“ der Universität Dortmund.

Peter Karl Szczepanek

PS:

„Der erste Plan eines vereinigten Europas stammte aus der Feder vom Polenkönig Stanisław I. Leszczyński!“

Stanislaus I. Leszczyński (*1677 – Lemberg, +1766 Luneville) Wojewode von Posen wurde nach der Absetzung Augustus II. des Starken, 1704 unter schwedischem Druck von einer Minderheit zum König gewählt. Er musste aber nach der Niederlage Karls XII., König von Schweden, bei Poltawa/Ukraine (1709) Polen verlassen und ging ins Exil nach Zweibrücken in Saarland.

Durch die Ehe seiner Tochter Maria mit Ludwig XV. König von Frankreich wuchs sein Einfluss. Im Jahr 1733 wurde Leszczyński erneut zum König gewählt, und wieder nach 3 Jahren durch August III. Brandenburg, mit Russland (Peter I.) und Österreich (noch mit Schlesien) gestürzt. Mit den Herzogtümern Lothringen (Frankreich – 1766) und Bar wurde er in den Jahren 1735/38 abgefunden.

In der Zeit regierten in Preußen der Große Kurfürst als Friedrich I. (1701) und sein Sohn Friedrich Wilhelm I. (1713), genannt „Soldatenkönig“, obwohl er keine Kriege geführt hat.

Die schwedische Ära, die siegreiche Kämpfe mit fast allen europäischen Ländern geführt hat, war nun zu Ende. Vorpommern und Stettin kamen von Schweden nach Preußen.

Die neue Ära begann mit dem neuen preußischen König, Friedrich II. dem Großen, s.g. „Alter Fritz“ ab 1740. Mit den Kriegen um Schlesien seit 1742 bis 1763 wurde die Stadt Gleiwitz preußisch.

In der Konstellation Europas plante S. Leszczyński mit Frankreich ein vereinigtes Europa.

P. K. Szczepanek

„Pierwszy plan zjednoczonej Europy wywodzi się z dążeń polskiego króla Stanisława I. Leszczyńskiego!“

Stanisław I. Leszczyński (ur. 1677 w Lwowie – zm. 1766 w Luneville) jako Wojewoda Poznania zostaje w 1704 roku wybranym na króla polskiego po zniesieniu z tronu Augusta II. Mocnego, pod naciskiem szwedzkim i polskiej mniejszości. Musiał jednak po porażkach Karola XII, króla Szwecji pod Poltawą/Ukraina (1709) opuścić Polskę. Udał się na exil do Saarlandu –Zweibrücken.

Poprzez małżeństwo jego córki Marii z królem Fracji Ludwigiem XV., jego rola na arenie europejskiej wzrasta. W roku 1733 ponownie powołuje się Leszczyńskiego na króla polskiego. Po 3-ach lata został znów zdetronizowany, kiedy w Brandenburgii panował August, w Rosji car Piotr I. a Śląsk jeszcze znajdował przy Austrii. Byłego króla S. Leszczyńskiego zrekomensowano w latach 1735 / 38 Księstwem Lotaryngii i Bar.

W tym czasie rządili w Prusach kolejno –Wielki Elektor Pruski z Brandenburgii jako pierwszy król Fryderyk I. (od 1701) i jego syn Fryderyk Wilhelm I. (od 1713) zwany „Król Żołnierzy“, chociaż prawie żadnych walk nie prowadził. Szwedzka era już się kończy – ich zwycięskie walki prawie z każdym w Europie. Pommerania i Szczecin przechodzą z Szwecji do Prus.

Nową erę zapoczątkował od 1740 roku następny król Prus – Fryderyk II. Wielki, pospolicie zwanym „Starym Fricem“. Od wojen o Śląsk (od 1742 roku do 1763 roku) - miasto Gliwice stało się pruskie.

W takiej to konstelacji europejskiej planował z Francją były król polski Stanisław Leszczyński – zjednoczyć Europę.

P. K. Szczepanek

KORPORACJA PRASOWA REGIOPOLIS - POCZĄTEK DROGI

Im bardziej globalizuje się świat, tym mniej niezależne stają się media. Ba, one same są dziś narzędziem globalizowania, kto wie czy nie najskuteczniejszym. Odpowiedzią na istniejący stan rzeczy jest rozwój tzw. mediów niezależnych, w przypadku prasy – niskonakładowych i elitarnych. Nie dotyczy to stron www, do których dotrzeć może praktycznie każdy użytkownik Netu – o ile zna potrzebny adres...

W Polsce pojałtańskiej względną niezależność prasy zgnieciono po 1948 roku – a powróciła ona dopiero z „nielegalnymi” wydawnictwami, wiązany od 1976 roku z KORem¹⁾, ROPCziO²⁾ a nade wszystko z ruchem „Solidarności” i konsekwencjami stanu wojennego. Wydawało się w roku 1989, iż *status quo* ulegnie zmianie. Startowała przecież „Gazeta Wyborcza” – niespełniona nadzieja na sensowny dziennik – a wielu działaczy podziemnej „S” zakładało periodyki lokalne. Dwa z nich: Tygodnik Gdański „Solidarność” i lubelski Tygodnik Współczesny błysnęły nawet jasnym światłem rzetelnej i obrazującej zmiany w kraju dziennikarki, by... szybko upaść. Już wówczas kształtujące się „elity” po-okragostołowe nie pozwalały na odslanianie kulis afer, firmowanych przez „dogadany” establishment z tzw. prawnicy i lewicy. Dogadany – skutecznie.

III obieg³⁾, twór stanu wojennego, z początkiem XXI w. marginalizuje się, zaś nawet jego „zasłużone” tytuły (np. trójmiejski „NIErząd” kończy właśnie 25 lat, a mielecki „Inny Świat” lat 10) tworzą krąg coraz bardziej ghettowy. Jednocześnie nabrzmiewają (nie tylko w Polsce, w całej Europie Środkowej) problemy lokalne, będąc z jednej strony schedą po RWPG i Układzie Warszawskim, z drugiej zaś obrazując bezsilność centralnych władz wobec wyzwań gry rynkowej. Silne tendencje ku lokalnemu rozwiązywaniu krajowych (czy wręcz globalnych) wyzwań, owocują z wolna nawiązywaniem kontaktów przez grupy dziennikarzy, tworzących niewielkie acz WOLNE od nacisków redakcyjne i reprezentujących interesy społeczności danego regionu albo określonej grupy zainteresowań.

Po konferencji w Wilnie () powiedzieć można, że porozumienie ponadnarodowe niezależnych mediów – jako konieczność chwili – ma szansę nabrać większych rozmiarów.

Środkowo-Europejska Korporacja Prasowa RegioPolis powstała u schyłku roku 2002, skupiając działające od pewnego czasu redakcje w Niemczech, Polsce i na Litwie. Ich członkowie najpierw wymieniali pomiędzy periodykami i zamawiali teksty dziennikarskie, następnie akceptując różnice programowe i specyfikę swoich pism i stron www – postanowili działać wspólnie, pod jednym szyldem, nie zmieniając zbyt wiele w dotychczasowej pracy. Dorzucili do niej tylko, redagowany autonomicznie przez poszczególne ośrodki, portal internetowy „”, którego pomysłodawcą i koordynatorem jest dr Bruno Nieszporek.

Wszystkie publikacje, firmowane przez Korporację RegioPolis cechuje niezależność sądów, brak jakiegokolwiek dofinansowania i „zaplecza” politycznego, rezygnacja z prezentowania postaw skrajnych (tak z lewej jak i prawej strony, cokolwiek to dziś – gdzie – znaczy), lansowanie dzieł i postaci godnych szerszego przybliżenia, a pomijanych przez mass-media oraz próba ukazania RZECZYWISTYCH problemów, jakimi żyją mieszkańcy „regiopolisowych” społeczeństw lokalnych. Mogą to być problemy globalne (Irak, „wojna” w Necie, socjotechniki władzy) jak też dotyczące niewielkich grup ludności – mniejszości narodowych i etnicznych, niszczenia środowiska społecznego i naturalnego, kosztownych – a nieudanych reform.

Jednocześnie fachowość zawodowa szefów regionów, od lat zaangażowanych w rozliczne inicjatywy kulturalne i prasowe, ich >>>

PRESSEKORPORATION REGIOPOLIS - AM ANFANG DES WEGES

In Folge der Globalisierung verlieren die Medien immer mehr ihre Unabhängigkeit. Sie werden sogar als die eigentlichen Werkzeuge der Globalisierung verwendet. Wer weiß, ob sie nicht DIE wirksamsten Mitteln dieses Prozesses sind. Als Antwort auf diesen Zustand bietet sich der Ausbau von so genannten unabhängigen Medien, im Falle von Presseerzeugnissen führen solche Randbedingungen zu geringen Auflagen und kleinen Leserkreisen. Dies gilt jedoch nicht für das Internet, denn die Inhalte im Netz sind für alle gleich zugänglich, vorausgesetzt die entsprechende Adresse ist bekannt...

In Polen nach Jalta gab es eine gewisse Presseunabhängigkeit, die im Jahre 1948 abrupt zerdrückt wurde. Zurück kam sie wieder mit „illegalen“ Verlagen, die seit 1976 mit KOR¹⁾, ROPCziO²⁾ und vor allem mit der Bewegung „Solidarität“ zusammenhängen und verstärkt als die Reaktion auf den Kriegszustand gegründet wurden. Im Jahr 1989 schien es so, als ob dieser *Status quo* eine Wende erfahren wird. Damals wurde auch die „Gazeta Wyborcza“ ins Leben gerufen – die unerfüllte Hoffnung auf eine sinnvolle Tageszeitung – und viele aktive Mitglieder von „S“-Gruppen haben lokale Periodika gegründet. Zwei von Ihnen: Danziger Wochenzeitung „Solidarność“ und Lubliner „Tygodnik Współczesny“ blitzten sogar mit hellem Licht gewissenhafter Arbeit, die den Wandel im Lande publizistisch begleitete, um ... schnell unterzugehen. Schon damals erlaubten die sich neu formierten „Eliten“ nach dem „Runden Tisch“ nicht mehr hinter die Kulissen der Affären zu blicken, was im Einvernehmen zwischen den Rechten und Linken geschah, im wirkungsvollen Einvernehmen versteht sich.

III-ter Lauf³⁾ – das Werk des Kriegszustands, anfangs des XXI Jh. wird marginalisiert, sogar seine „verdienten“ Titel (z.B. das Danziger Blatt „NIErząd“, das 25 Jahren lang lebte, oder „Inny Świat“ aus Mielce mit 10 Jahren) nehmen immer mehr ein Gettocharakter ein. Gleichzeitig wachsen (nicht nur in Polen, auch in ganzen Mitteleuropa) viele lokale Probleme, die einerseits als Konsequenz der vererbten Wirtschaftsstrukturen des ehemaligen Ostblocks erfasst werden sollen, andererseits die Unfähigkeit der zentralen Machtstrukturen ausdrücken, sich in der Marktwirtschaft zu behaupten. Starke Bemühungen zugunsten von lokalen Lösungen spezifischer Probleme eines Landes (auch globaler Natur) führen zur Knüpfung von Kontakten zwischen Gruppen von Journalisten, die kleine aber FREIE von fremden Einflüssen Blätter herausgeben. Die Redaktionen repräsentieren die Interessen lokaler Gesellschaften oder bestimmten Zielgruppen.

Nach der Konferenz in Vilna (siehe kann erwartet werden, dass der Verständigung zwischen den übernationalen und unabhängigen Medien – als ein unvermeidbarer Ausdruck der entstandenen Lage – ein größerer Stellenwert gegeben wird.

Mitteuropäische Pressekorporation RegioPolis wurde Ende 2002 ins Leben gerufen. Sie bündelt zur Zeit Redaktionen aus Deutschland, Polen und Litauen. Die Teilnehmer tauschten (oder bestellten) zunächst die Textbeiträge zwischen den eigenen Periodika, erst mit der Zeit entschieden sie sich – bei der gegenseitigen Akzeptanz der programmatischen Unterschiede und des spezifischen Charakters eigener Blätter und der Webpräsenzen – unter einem Schild zusammenzuwirken, ohne viel von eigener Arbeitsweise zu ändern. Es kam nur ein neues gemeinsames Portal hinzu, das autonom durch die einzelnen Redaktionen gemacht wird. Sein Ideengeber und bisheriger Koordinator ist Dr. Bruno Nieszporek. >>>

otwarcie na nowe pióra i nowe style myślenia, są w założeniu gwarancją odpowiedzialności za słowo wydawnictw Korporacji RegioPolis. Rzecz inna – czy owo słowo będzie miało dla wszystkich przyjazne konotacje...

Chcemy, by firmowane przez Korporację Regiopolis teksty oddawały złożoność rzeczywistości bez zafalszowań, by pokazywały „nisze tematyczne”, skrzętnie omijane przez tytuły mass-medialne. Istnienie RegioPolis dowodzi, że porozumienie, nawet między redakcjami działającymi w różnych krajach, JEST MOŻLIWE, jeśli tylko nad interes własny ekipy dziennikarskie przedłożą dobro społeczne. Które w wydaniu każdego regionu portalu i każdego ze skupionych jako Korporacja RegioPolis pism – będzie miało niepowtarzalną, tworzoną przez problemy – nie potrzeby polityków – oblicze.

Do współpracy zapraszamy wszystkich myślących i piszących Europy Środkowej, którzy pod TAKIM charakterem działań zechcą się podpisać. Celem Korporacji RegioPolis jest, o ile warunki na to pozwolą, budowa niezależnej od ośrodków władzy agencji informacyjnej – a na razie wymiana doświadczeń i przybliżanie Czytelnikom tego, czym żyją Wasze (i nasze) społeczności.

Stoimy na początku drogi i nie tylko od grupy inicjatywnej zależy – jak szybko (i dokąd) nią podążymy.

Lech „Lele” Przychodzki

(„Double Travel”, red. „Ulicy Wszystkich Świętych”,)

Przypisy:

1) KOR – Komitet Obrony Robotników, powstała w 1976 r. organizacja opozycyjna, rozwiązana w 1989 r. Działalność KOR to głównie nielegalne wydawnictwa, finansowane przez Zachód i wykłady z historii najnowszej. Praca na rzecz autentycznych robotników była tylko marginesem zainteresowania członków KOR (m.in. Adam Michnik, Jacek Kuroń, Marian Piłka, Janusz Rożek), nastawionych na działalność polityczną. We współczesnej Polsce podobną, choć skierowaną GŁÓW- NIE na pomoc bezrobotnym i zwalnianym z fabryk ludziom, prowadzi Inicjatywa Pracownicza (Maciej Hojak, Dominik Sawicki, Marek Cienciała i in.);

2) ROPCziO – Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, niezależne ugrupowanie, utworzone w marcu ‘77 przez A. Czumę i L. Moczulskiego (także: gen. M. Boruta-Spiechowicz, A. Pajdak, W. Ziemiński). W 1979 r. przekształcona w kilka odrębnych ugrupowań: KPN, Ruch Młodej Polski czy Komitet Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu. Ze względu na ostrzejszy, niżli KOR, antykomunizm – Ruch nie otrzymywał z Zachodu tak znacznego poparcia, jak gotowi na kompromis z władzą koledzy Michnika.

3) III obieg – termin stworzony przez weterana polskiej kontrkultury, Edwarda „Lu” Sorokę z „Double Travel”, w l. 80-tych. Określa się nim do dziś wydawnictwa tzw. środowisk wolnościowych, nie związanych z żadną opcją polityczną ani tzw. organizacjami pozarządowymi. W chwili powstawania – III obieg był już w większości w opozycji do sztandarowych działaczy podziemnej „S”, podejrzewanych (i słusznie, czego dowiódł rozwój wydarzeń) o potajemne rozmowy z PZPR. Twórcy III obiegu przeciwni byli np. rozmowom „okrągłego stołu”.

Alle Publikationen, die auf RegioPolis erscheinen, kennzeichnet die Unabhängigkeit der Ansichten. RegioPolis erfährt keine finanzielle Unterstützung und kennt keine politische „Hintergründe“, verzichtet auf extreme Positionen (so aus dem linken wie rechten Spektrum, unabhängig der jeweiligen Länderperspektive), hebt Werke und Personen hervor, die mehr Aufmerksamkeit verdient haben und trotzdem in den Massenmedien keine angemessene Beachtung finden. RegioPolis stellt ein Versuchs dar, die REALEN Probleme der lokalen Gesellschaft eigener Region realitätsnah wiederzugeben. Das können auch Probleme globaler Natur sein (Irak, „der Krieg“ im Internet, Methoden der Einflussnahme durch die Machtinhaber), wie auch die Behandlung der Themen über die nationalen und ethnischen Minderheiten, über die Zerstörung sozialer und natürlicher Umwelt, oder über die kostspielige aber nicht gelungene Reformen.

Gleichzeitig wirkt sich das berufliche Erfahrungspotential der Chefs einzelner Regionen, die seit Jahren in zahlreichen publizistischen Initiativen wirken, positiv aus. Ihre Offenheit auf neue Ideen und Gedanken ist gute Voraussetzung für die Übernahme der Verantwortung für das auf RegioPolis veröffentlichte Wort. Eine andere Sache ist die Frage, ob auf dieses Wort alle freundlich reagieren werden ...

Wir wollen, dass die Texte, die auf RegioPolis.net veröffentlicht werden, die Vielschichtigkeit und die Widersprüchlichkeit der Realität wiedergeben, ohne Verfälschungen, und dass sie auch wenig bekannte Themen behandeln, die von den meisten etablierten Medien verschwiegen werden. Die Existenz von RegioPolis beweist, dass die Verständigung zwischen den Redaktionen, die in verschiedenen Ländern wirken, MÖGLICH IST, wenn es nur gelingt, das übergeordnete gesellschaftliche Interesse über das Interesse der eigenen Redaktionen zu stellen. Dadurch behält jede Region dieser Webpräsenz und alle Blätter, die sich um RegioPolis gruppieren, weiterhin ihr unverwechselbares Gesicht, das durch die realen Probleme und nicht durch Politiker geformt wird.

Wir laden alle schreibenden und denkenden Zeitgenossen aus Mitteleuropa, die sich unter DIESEM Aktivitätsprofil wohl fühlen, zur Zusammenarbeit ein.

Zu den längerfristigen Zielen der Korporation RegioPolis gehört – so weit es uns die Umstände erlauben - der Aufbau einer von der politischen Einflussnahme unabhängigen Informationsagentur, zunächst aber der Austausch von Erfahrungen und die Darstellung des Alltags in unseren und Ihren Regionen.

Wir stehen am Anfang des Weges, und es hängt nicht nur von den Initiatoren ab, wie schnell wir gehen werden und wohin wir ankommen.

Lech „Lele” Przychodzki

(„Double Travel”, red. „Ulicy Wszystkich Świętych”,)

Fußnoten:

1) KOR – Das Komitee zur Verteidigung der Arbeiter (Komitet Obrony Robotników), wurde 1976 gegründet, eine oppositionelle Organisation, die 1989 aufgelöst wurde. Um KOR gruppieren sich illegale Verlage, die durch den Westen finanziert wurden, ebenso wie die Vorlesungen zur Zeitgeschichte. Die eigentliche Arbeit zugunsten der Arbeiter fand nur am Rande des Interesses der KOR-Mitglieder statt (unter anderen Adam Michnik, Jacek Kuroń, Marian Piłka, Janusz Rożek), die vor allem politisch wirkten. Gegenwärtig eine ähnliche Funktion, die VOR ALLEM den Arbeitslosen und freigesetzten Arbeitern hilft, bündelt „die Arbeiterinitiative“ (Maciej Hojak, Dominik Sawicki, Marek Cienciała und anderen);

2) ROPCziO – Die Bewegung für die Bewahrung der Menschen- und Bürgerrechte (Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela), eine unabhängige Gruppe, die im März 1977 durch A. Czumę i L. Moczulskiego (także: gen. M. Boruta-Spiechowicz, A. Pajdak, W. Ziemiński) gegründet wurde. Im Jahr 1979 wurde sie auf mehrere einzelne Gruppen aufgeteilt: KPN, Die Bewegung Junger Polen (Ruch Młodej Polski) oder das Komitee der Verständigung zugunsten der Unabhängigkeit des Volkes (Komitet Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu). Wegen der verfolgten schärferen als KOR antikommunistischer Linie, wurde diese Bewegung nicht so stark durch den Westen unterstützt, wie der eher zu Kompromissen bereite Gruppe um Michnik.

3) III Rundlauf – eine Bezeichnung, die durch den Veteranen polnischer Kultur Edward „Lu” Soroka aus „Double Travel” in den 80-er Jahren eingeführt wurde. So werden bis heute Verlage aus den so genannten „Freiheitskreisen“ genannt, die sich mit keiner der politischen Optionen verbündet haben. Die Erfinder des „III Rundlaufs“ waren gegen den „Runden Tisch“.

WIR SIND EIN VOLK

Oberschlesier in Polen fordern Anerkennung

Warschau/Katowitz. Jahrelang wurden sie belächelt, als regionale Merkwürdigkeit oder folkloristische Besonderheit abgetan. Diejenigen Oberschlesier, die sich um Anerkennung als eigenständige ethnische Minderheit bemühten, weil sie sich weder als Polen noch als Deutsche betrachten, eckten gleich mehrfach an: In Warschau wurde die Existenz einer nach Autonomie strebenden "schlesischen Nationalität" schlicht geleugnet, in Oberschlesien selbst befruchteten die Vertreter der deutschen Minderheit, dies könne zur Spaltung führen. Spätestens seit der Volkszählung des vergangenen Jahres aber ist es offiziell. In den Fragebogen zur Nationalität gaben 173 000 Menschen an, sich als (Ober-)Schlesier in Polen zu fühlen. Damit stellen sie die größte nichtpolnische Gruppe. Zur deutschen Minderheit in Polen bekannten sich in der Volkszählung knapp 153 000 Menschen, von denen die ganz große Mehrheit ebenfalls in Oberschlesien beheimatet ist.

Jerzy Gorzelik der Vorsitzende der "Bewegung für Autonomie Schlesiens" (RAS) will es nun ganz genau wissen. Die Organisation, die seit mehr als zehn Jahren für die Anerkennung der Schlesier als ethnische Minderheit kämpft, hat eine Klage vor dem Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte in Straßburg eingereicht, um rechtliche Anerkennung durchzusetzen. Eine Entscheidung wird bis zum Herbst erwartet.

Mit den Schlesiern sind in diesem Fall die Oberschlesier gemeint. >>Wir sind immer von allen Seiten geschlagen worden<<, meint Andrzej Rajman aus Kattowitz. Während manche Oberschlesier sich vor allem als Deutsche oder Polen empfanden, gab und gibt es viele, die eine Entscheidung für eine der beiden Nationalitäten ablehnen. Schließlich sprachen ihre Familien beide Sprachen, dazu das so genannte

Wasserpölnisch, eine mit zahlreichen deutschen und tschechischen Ausdrücken durchsetzte Umgangssprache. Nach 1945 wurden auch die Oberschlesier, die sich geweigert hatten, während des Krieges die deutsche Volksliste zu unterschreiben, als >>fünfte Kolone<< der Deutschen verdächtigt. Im kommunistischen Polen seien die Oberschlesier als Bürger zweiter Klasse behandelt worden, meint der Regisseur Kazimierz Kutz, der sich in der Volkszählung ebenfalls zur schlesischen Nationalität bekannt hat: >>Aborigines, die zur Polonisierung bestimmt waren.<<

>>Wir sind ein Volk<<, meinen mittlerweile nicht nur die Autonomisten unter den Oberschlesiern. >>Wir waren 600 Jahre außerhalb Polens, bei den Tschechen und den Deutschen<<, sagt Jerzy Bogacki, der Vizevorsitzende der RAS. >>Unser Erbe liegt in der westlichen Kultur.<<

RAS-Chef Jerzy Gorzelik schwärmt gern von den Autonomie-Erfolgen der Wallonen oder Schotten. Vom Beitritt Polens zur Europäischen Union erhoffen sich viele Oberschlesier deshalb mehr Eigenständigkeit für ihr >>kleines Vaterland<<.

Eva Krafczyk

aus "Hildesheimer Allgemeine Zeitung", vom 8 VIII 2003
(wysznu pou Szwager)

Eduard August Schroeder 1852 – 1928 in Teschen (Cieszyn)

dokończenie

Das Recht der Freiheit

W poprzednich odcinkach Schroeder **chce: Samodzielnego i Neutralnego Teschner Landes** – pod „sympatycznym“ protektoratem Zjednoczonych Stanów Północnej Ameryki; **zмага sie ze zjawiskiem – plagóm alkoholizmu; jest wielkim uczoneym i shlonzokiym z głowóm i charakterym!** (kuknij: Echoslonska Nr. Nr. 3, 7, 11, 13)

Tym razem będzie trocha o najważniejszym Jego Dziele (w tytule), poznomy Go też jako organizatora-budowniczego i Poete, Dichtera.

Schroeder był głównym inicjatorem i organizatorem – Er war spiritus rector – die I. schlesische Gewerbe-, Industrie-, Land- und Forstwirtschaftliche Ausstellung in Teschen 1880, (I-sho Shlonska Krajowo Wystawa Przemysłowo i Rolniczo w Teschynie) – miała być przeglądym sukcesów całej Monarchii Austro-Wyngierskiej. Při jej otwarciu, 5. September przez prezydenta krajowego (Aleksander Freiherr von Summer), Chór wykonał hymn „Mein Schlesien“ do słów E.A.Schroeder'a, muzyka A.Korab? Mein Schlesien – tekst pełen poetyki i zaangażowania był później wykonowany na Festynach śpiewanych od Bielska przez Mistek do Ostrawy.

Niżej próba przełożenia I. zwrotki (E.B.) und (i) Mein Schlesien

Kaj tych Beskidów cymne wierchy
Wznosóm sie nad tyn Wisły brzeg
Kaj tych Sudetów zieleń' wdziynki
Kieruje na tyn odry bieg.
Tu nad toum Olzóm kamień' brzegach,
Oh! Naród zacny cotu tworzył,
z Ren-Menu, Frankonii rodem
z nami tyn piykny kraj zdoził.
Kaj na tych hal, juhasa songi
Ksóund dudniom koła, młotów klang's,
/: Tam tyn shlonzków Haym-matland :/

W tym roku też (1880) Kaiser (Cysorz) Franciszek Józef I odwiedził Cieszyn już po Wystawie, 17. Oktober. Był to najokozalszy z pobytów monarchy w Cieszynie, a Kaiser był tu przejazdem już w 1851 a bydzie jeszcze w 1890 i 1906 roku. **Shtyry dni bół Teschyn stolicóm c.k. Monarchii. Kaiser przyjechoł na Bahnhof – dzisio stacja w Czeskim Sieszynie ze swej wyngierskiej rezydencji w Gödöllö i bół przyjmowany na zómku przez Arcyk-siyncia Albrecht'a.** Zużywane dziennie 300 świec plus całe zaopatrzenie dworu było z Wiednia razem z beczkami wody z Schönbrunnu jakóm jedynie piół Kaiser. „Gwiazdka Cieszyńska“ zachwycała się w opisie tych dni. Kaiser znołoz też czas na odwiedziny Hrabów Larisch-Mönnichów w Karwinie – Frysztacie (Freistadt). Kaiser był bardzo zadowolony z całej wizyty.

Schroeder był zapewne świadkiem tej i dwóch kolejnych wizyt Kaisera. W 1910 roku kupcy cieszyńscy ufundowali Kaiserowi pomnik w Parku miejskim – 80.ta rocznica urodzin. Pomnik ten później nacjonałisci polscy w 1920 r. zdestawowali i przerabiali na swoje modły.

Schroeder tymczasem zajmuje się społecznie dlo Cieszyna i naukowe . Szczególnie interesuje się problemami na pograniczu Prawa i Socjologii. Opracowuje i wydaje kolejno:

1) Das Recht im Irrewesen – Zurich 1890 (Mylne rozumienie Prawa (?))

1a) Zur Reform das Irrewesen- Zurich 1896

2) Das Recht in der geschlechtlichen Ordnung – Berlin 1893 (Upórządkowanie (?) rodzajowe Prawa)

3) Das Recht der Wirtschaft (Leipzig 1896) – Prawogospodarcze

3a) Das Heimatstättenrecht (Leipzig), (Prawolokalne – miejscowe (?))

4) Das Recht der Freicheit (Leipzig 1901)

>>>

Ta ostatnia pozycja zawiera sedno poglądów Schroedera na istotę Prawa, została przetłumaczona też na jynyk japoński, a w wersji angielskiej swoje oddziaływanie przeniosła na poglądy późniejszego prezenta U.S.A. – Woodrowa Wilsona.

E.A. Schroeder jest twórcą nowego kierunku polityki socjalnej tzw. Socjalizmu Prawa. W tej Idei Państwo Prawa dopiero w pełni stosunki gospodarczo – socjalne może prawie budować.

Schroeder ist der Begründer der neuen sozialpolitischen Richtung des sogenannten Rechtssozialismus, welcher der Idee des Rechtsstaates erst den vollen wirtschaftlichen – sozialen und rechtlichen Ausbau zu geben bestrebt ist.

Das Recht in der geschlechtl. Ordnung

„Das Recht der Freiheit“ Poniosło nazwisko Schroeder'a na wszystkie kontynenty! Najwywnkszo japońsko gazeta „Kokumin Shimbon“ w Tokio, w dwóch felietonach 23 i 26. Jänner (Styczeń) 1904 r. wyraził się z wielkim uznaniem na temat tej pracy. (Felietony-kuknij: Der Alkoholismus und die soziologischen Grenzen seiner Bekämpfung-E.A. Schroeder Książnica Cieszyńska TL 7708 – tłumaczenie niemieckie).

Nie udało mi się zebrać prac - dzieł wierszy Schroedera. Nie wiem co stało się z cieszyńskimi bibliotekami Schroedera. **W ogólnie dostępnym Książnicy Cieszyńskiej shtyry pozycje**, w Bibliotece Śląskiej-Katowice, dwie. Może jest coś w Bibliotece Parafii Katolickiej Cieszyna? Raczej niedostępna. Zagraniczne źródła o bibliografii. – Pozostawiam młodszym badaczom.

Na miejscu – Cieszynie: Niestety, po obaleniu „żelaznej kurtyny” między Wschodem (Polskóm też) i Zachodem – w 1989/91 r., Macierz Cieszyńska, która jest dysponentem politycznym polskiego Cieszyna zainstalowała tam (w cieszyńskim) szczelnóm **kurtyne nacjonalizmu polskiego**. (Przepuszczo tylko pielgrzymki do „Żwirki i Wigury“ do Cierlicka w Czechach).

Tylko przypadkiem zatem w Kalendarzu Cieszyńskim z 1991 r. znalazł się artykuł pt. „Uczony spod Beskidów” (J.S.) – dotyczący E.A. Schroedera. **Autor, jak się wydaje ma (miał) dostępnym do archiwów Muzeum Cieszyńskiego, do których ja nie móm dostępnym, a w (niedawno otwartej) ekspozycji muzealnej nie ma o Schroederze, J. Koźdoniu, Haas'ie, Demel'ach – nic!**

Podobnie w Książnicy Cieszyńskiej (zbudowanej z pomocą fundacji polsko – niemieckiej!) **stosunek dyrektora – ob. Szeląga do uczonego E.A. Schroedera oceniam jako wrogi – wynika to nie tylko z treści mojej z ni, rozmowy ale i sposobu dostępnym i dbałości o spuściznę Schroedera** oraz zbiorów sprzed 1920 roku.

Milczeniem zbyt też moją prośbę w cieszyńskim Urzędzie Stanu Cywilnego gdzie zapytowałem o Familie uczonego. O rozbitych grobach Schroedera i innych pisałem już wcześniej. W tym miejscu muszę cytować fragment z kal. Ciesz. 1991 (j.w)

Mein Schlesien.
Gedicht von Eduard August Schroeder
Komponist unbekannt

Getragen

No der Bes-ki-den dunk-le Hüp-ter sich he-ben an der Reich-sel
Ein Land das klein und arm an Saa-ten, doch reich in sei-nes Soh-nes
Strand, wo der Su-de-ten grün' Ge-sen-ke hin-ein-zieht in das O-der
Fleiß der aus der Er-de tie-fen Schach-ten des Ei-sens Kraft zu för-dern
Land, wo an der Ol-sa stein'gen Bor-den ein Völ-ker-frie-de einst ge-
weiß, der Koh-le Glut zum ra-schen Stäh-len, der aus der Wäl-der Göt-ter-
wor-den der an der Süd-west-mark des Reichs mit uns ein schö-nes Land ver-
sä-len her-ab-schaft Stäm-me in das Tal und rol-let in des Han-dels
band, wo in den Ber-gen Hir-ten singen, wo dröh-nend Rad und Ham-mer
Kreis, er baut die schles'schen wei-ßen Lin-nen und trägt sie in die Welt von
Klein-gen dort ist des Schlesi-ers Hei-mat-land, dort ist des Schlesi-ers Hei-mat-land!
hin-nen, der nir-gend glei-che schles-scher Fleiß, der nir-gend glei-che schles-sche Fleiß!

„Socjalizm prawa Edwarda (sic!) Augusta Schroedera w dużym stopniu odbijał warunki panując na przełomie wieków w Monarchii Austro-Węgierskiej, także w Cieszynie. (...) Schroeder akcentuje naturalne i niezbywalne prawo każdej osoby do wolności. Ograniczone ono może być tylko wymogiem pogodzenia interesu jednostki z pomyślnością zbiorowości, co jednak bezwzględnie musi się odbywać na gruncie prawa. Prawo bowiem jest dla niego maksymalizacją dobra i minimalizacją zła. Powinno też szczególnie bronić systemu prawno-ekonomicznego i prywatnej własności gdyż nosicielką rozwoju i pomyślności społecznej jest gospodarczo zaangażowana „wielka własność”. Prawo musi też zapanować w stosunkach międzynarodowych, powinno być oparte o zasady Wolności, Prawa, Prawdy i Postępu”.

Das Recht der Freiheit

kritisch, systematisch und kodifiziert,
sozialwissenschaftliche Rechtuntersuchungen
von

Eduard August Schroeder (657 Seiten)

nijez we fragmencie recenzji:

Österreichisches Zentralblatt für die juristische Praxis, Wien.

Herausgegeben von Dr. Leo Gfeller.

Schroeder jako wybitny uczony został członkiem wielu między narodowych stowarzzeń – m.i. Internationaler Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre w Berlinie, został też odznaczony orderem Bundes deutscher Forscher.

J.S. w Kalendarzu cieszyńskim 1991 (j.w.) napisał też „Cieszył się także uznaniem (E.A. Schr.) ze strony cieszyńskich współobywateli, z wyjątkiem polskich narodowców. Atakowała kilkakrotnie Schroedera np. Gwiazdka cieszyńska”, któr pomijając milczeniem jego zasługi na polu podnoszenia kultury gospodarczej Śląska Cieszyńskiego wytykała mu propagandę na rzecz niemieckości. (...) Rozkochany w swoim podbeskidzkim kraju, który znał na wylot jako jeden z pierwszych propagatorów turystyki, także młodzieżowej na tym terenie **dawał temu wyraz w licznych wierszach, które składał mimo swojej**

naukowej renomy.” (podkreślenie moje)

Ze swej strony potwierdzam w pełni piyrwszóm czynść cytytu – bo przewerotowałem “Gwiazdkę cieszyńską” rocznik 1880 kaj opisano w.w. wystawa Cieszyńsko, wizyta Kaisera F.J. i nie zno-
loziłem wzmianki o Schroederze – “spiritus rector” wystawy.

Schoeder rozpoczął właściwie od poezji, bowiem artystyczne uzdolnienia pokazał już w czasach szkolnych i **w roku 1874 wydał tomik poetyckich liryk pt. “Tropfen aus Mimer”** pod pseudonimem Eduard August von der Olsa, a w 1878 das Lustspiel „Das Christkindl”.

Był też aktywnym budowniczym (jeszcze z Ojcem) budował wodociągi (Oldrzychowice, Tyr), Gazownie, Elektrownie, elektryczne oświetlenie w czasie Wystawy cieszyńskiej (j.w.) „aber noch nicht ganz gut funktionierte“, budował Cieszyński Teatr – ale „Macierz“ po 1920 roku poszukała „opiekuna“ na Litwie i nazwała go im. A. Mickiewicza!, wprowadził tramwaj do Cieszyna ..., wreszcie przebudował gruntownie swój dom, który zwionzoł go na dobre i złe z Cieszynem. Pisał też do wielu czasopism: “Central-Anzeiger für den Österr.-ungarischen Papiehandel“, „Silesia“, „Mitteilungen des Beskidenvereins“ E. A. Schroedera „znalazłem“ też w **Meyers Konversationslexikon** Tom 18. str 46 – 6 wydanie 1907 r., **ale nie ma go w współczśnie up. W Schlesien Lexikon** – Klaus Ullmann (Flechsigt-Buchvertrieb-Würzburg) – **daczego? Warum? – apeluja by tam sie znalaz obok Eichendorffa, mógłby tam być i Jósef Koźdoń (1873-1949). E.A.Schroeder nie ma też np. w Neues Grosses Lexikon in Farbe** (Buch und Zeit Verlagsgesellschaft mbH – Köln) – **daczego? Warum? Chociaż jest tam kilkanaście! Nazwisk polskich znacznie mniej ważących!** Nie wiem jak jest w innych wydawictwach austriackich czy niemieckich – o polskich nie wspominam z wiadomych względów. **O Schroederze pisał w Beskiden – Kalender (1958) Heimatbund Beskidenland e.V., München p. Anton Gruda.** Myśle też, że tam w innych rocznikach było jeszcze o Schroederze.

W tym miejscu zwracóm sie do Pana, Dr. Bruno Nieszporek, z prośbóm by Pan jako Wydawca „EchoŚlonska“ wystómpił do wym. wyżej wydawnictw o zainteresowanie i zamieszczenie tamże odpowiednich informacji.

Na koniec przypómnna też za tekstem z “Kalendarza Cieszyńskiego” że dlo E.A. Schroedera hasło „Śląsk dla Ślązaków”, (Schlesien den Schlesien), kiere publicznie głosiól po upadku Monarchii Austro-Węgierskiej było przeciwstawne rywalizacji zbrojnej dwóch obcych cieszyńskiemu ludowi mocarstw – Polsce i Czechom. Dał temu wyraz w oddzielnych publikacjach (kuknij Echoslonska Nr. 7). Tam dowodził, że większości ludności tego terenu nie jest ani polskiej ani czeskiej narodowości, lecz posiada odrębnóm świadomość narodowóm, w dużym stopniu określonóm przez zwionzki z kulturóm austriacko-niemieckóm. **Odwołujónc sie do swoich teorii a szczególnie postulatu Prawa dp Wolności domagoł sie respektowania prawa Śląska Cieszyńskiego (ostschlesischen Heimat) – (wschodnia czynść Śląska austriackiego), do samodzielnego bytu. Domogoł sie od aliantów utworzynio na tym terytorium niezależnego państwa pod protektoratem Stanów Zjednoczonych, zbieżnie ze stanowiskiem Józeffa Kaźdonia i jego Śląskiej Partii Ludowej. Osobistóm tragedióm Schroedera było w końcu pozostanie w polskim Cieszynie po tragicznym podziale w lipcu 1920 roku, zamiast przeniesienie sie do Wiednia czy chciożby na strone Czeskóm, (jak zrobił to J. Koźdń). Jego, po stronie polskiej zatrzymała na pweno okazała kamienica i groby Ojca i Matki.**

Umiera w 1928 r. zapomniany i niechciany. Cieszynem (polskim) zarzónzdzo ks. Londzin, z Katowic wojewoda Grażyński a w Warszawie po zamachu, Piłsudski.

Nad grobem nie było przedstawicielei władzy – na Ratuszu nie było też Trauerfahny, pomniki – oznaki kultury austriacko-szlonskiej rozbi-
te. Jyno okazałe kamierzice cieszyńkie zajyla “galicja i kongresówka”. “Faktyczny układ sił, jaki wytworzył sie w powersalskiej Europie, przekreślił jednakże wszelkie powyższe koncepcje (w tym k.E.A. Schr.-p.EB) jako sprzeczne z ówczesnymi interesami Francji – czołowego mocarstwa kontynentu, jej młodszych partnerów – Polski i Czechosłowacji, eksponentów francuskiej linii politycznej w Europie Śródkowej”. **I dalej pisze inny wielki naukowiec Śląska cieszyńskiego-prof. J. Chlebowczyk** – którego też należy przypómnac - **“Najdotkliwiej ugodził podział Śląska Cieszyńskiego w sam Cieszyn.** Odcięty od najżywiej dotąd pulsujących **ośrodków życia publicznego,** narodowego oraz oświatowo-kulturalnego, **nie osiągnął Cieszyn nigdy więcej swego rozmachu i dynamiki z okresu poprzedzającego wybuch pierwszej wojny”.** Zdanie to inteligentnie dwu-jednoznacznie napisane w 1971 roku (“Nad Olzą” – Śląski Instytut Naukowy, Katowice). Tym “ośrodkiem” był zapewne, dlo Chlebowczyka, **Wiedeń, Ołomuniec, Praga** może troche i galicyjski Kraków.

Tym kóncze krótkie brulionowe szkice o Schroederze. Myśle, że Jego życie i twórczość zostanie jednak opracowane dogłymbnie. Konieczny jest, chociaż bardzo pracochłonna, przeglónd dzieinnika “Silesia” oraz innych czasopisu z tego okresu, wybranie całej poezji. Nie jest też klarowne co zostało napisane przez Schroedera po 1920 roku, czy zostały jakie0 pisma? Rynkopisy? Czy Sein letztes Werk wartet der Veröffentlichung? (Nie udało mi sie znaleźć “Tropfen aus Mimer”).

Póty przy Rynku Głównym 7 w Cieszynie stoi Jego kamienica – Jego Teatr, elektrownia, Jego dokonania – może i tramwaj wróci?, po maju 2004 (wejście do Unii Europejskiej), **chochiaz Jego kości rozrzucono szeroko – obecny jest duchem w mieście!**

P.S. Myśle, że teraz wypadnie przypómnac młodszego syna Ziemi Karwińsko-Cieszyńskiej-naukowca, głównie zajmującego sie sprawami narodowościowymi – Józeffa Chlebowczyka (1924-1985).

Ewald Bienia

Juli 2003

Ślonskie kalyndarjum

77 lot tymu 28 siyrpnio Polsko czynść Górnygo Ślonska dostóła nowygo gospodarza...

Reden www.reden.republika.pl

Autonomia Śląska

II. Kompetencje ustawodawstwa i samorządu
śląskiego

Art. 4.

Dla ustawodawstwa Sejmu Śląskiego są zastrzeżone sprawy następujące:

W następujących sprawach prawa wydawać może tylko Sejm Śląski. W sprawach tych nie wolno obowiązujących dla Śląska ustaw uchwalać Sejmowi Polskiemu, ani też w sprawach tych nie może rozporządzać rząd warszawski.

1) Ustawodawstwo o używaniu języka polskiego i niemieckiego w służbie zewnętrznej wszelkich cywilnych władz i urzędów na obszarze Śląska.

Sejm Śląski stanowić będzie o używaniu języka polskiego i niemieckiego na Śląsku. Nie wolno więc przepisów takich wydać ani władzom państwowym ani wojewódzie lub Radzie Wojewódzkiej. Nim się sejm pierwszy zbierze, może na mocy art. 29 Tymczasowa Rada Wojewódzka wydać tymczasowe przepisy, ostateczne przepisy jednak wyda Sejm Śląski. Sejm Śląski na mocy traktatu międzynarodowego z dnia 28 czerwca 1919 roku winien uwzględnić art. 7 tegoż traktatu, który w tłumaczeniu podany jest w uwagach do art. 3 niniejszego statutu. Sejm Śląski będzie się mógł wzorować na przepisach językowych w Poznańskim i na Pomorzu, o których mówi adwokat dr. Kollenscher (Die polnische Staatsangehörigkeit. Berlin 1920. str. 48), że dotąd wydane przez Polskę przepisy nadawają Niemcom więcej praw, aniżeli tego wymaga wymieniony traktat. Sejm Śląski może jednak wydać tylko przepisy dla władz i urzędów cywilnych. O używaniu języka niemieckiego wobec władz wojskowych i przez władze wojskowe stanowią Sejm Polski i rząd polski.

2) Ustawodawstwo o ustroju śląskich władz administracyjnych i o samorządzie powiatowym i gminnym, tudzież podział administracyjny Śląska.

Sejm Śląski mocen będzie uznać dotychczasowy podział Śląska na powiaty, ale taksamo będzie mógł powiaty podzielić i potworzyć inne powiaty.

Gminy zatrzymują dotychczasowe prawa, ale Sejm Śląski może gminom nadać inny ustrój, inne prawa, i może władzę amtowych znieść (art. 4 lit. 4) i oddać sołtysom albo może wogóle zaprowadzić w miejsce amtowych inne władze. Sejm Śląski będzie też mógł i musiał poznać okręgi dworskie (Gutsbezirke), i to już ze względu na reformę rolną. Ponieważ do Sejmu Śląskiego będą należały tylko osoby zamieszkałe na Śląsku i przez mieszkańców Śląska wybrane, należy się spodziewać, że Sejm się pod tym względem będzie kierował względami na potrzeby ludności śląskiej.

Taksamo może Sejm Śląski prawa starostów (landratów) ścieścić lub rozszerzyć.

Sejm Śląski ustanowi, w jaki sposób będzie się wybierało sołtysów, starostów radnych gminnych i sejmiki powiatowe. Sejm Śląski też uchwali ustrój urzędu wojewódzkiego, to znaczy, że określi prawa wojewody i rady wojewódzkiej. Nie wolno jednak ścieścić tych praw, które statut organiczny władzom tym już nadał (uwagi do art. 26 i 27). Dalej winien Sejm Śląski utworzyć te urzędy, które statut organiczny przewiduje, a więc Skarb Śląski (art. 5), Izbę obrachunkową (art. 14) i pewne sądy administracyjne (art. 39).

Streścić można lit. 2 tak: Sejm Śląski będzie stanowił o prawach gmin, o prawach powiatów i prawach wojewody i Rady Wojewódzkiej.

3) Ustawodawstwo sanitarne w zakresie higieny publicznej i samorządowych urządzeń sanitarnych z wyjątkiem przepisów o zwalczaniu chorób zaraźliwych i zaraz zwierzęcych.

Polskie prawo o zwalczaniu chorób zaraźliwych i zaraz zwierzęcych będzie obowiązywało także na Śląsku. Dotąd w Polsce obowiązuje ustawa z dnia 25 lipca 1919 r. {Dziennik Ustaw 1919 poz. 402}. Pozatem przeisy

dotyczące zdrowia wydaje Sejm Śląski. Sejm Śląski określi więc prawa lekarzy powiatowych, o ile im praw nie nadaje wymieniona ustawa z 25 VII 19 r. Sejm Śląski stanowi o zakładach leczniczych, o szkole akuszerki, o domach obłąkanych itd.

4) Ustawodawstwo o organizacji sił policyjnych i żandarmerji.

Dotychczasowa policja i żandarmerja niemiecka nie cieszyła się zaufaniem ludności polskiej. Sejm Śląski może policję i żandarmerję taką zaprowadzić, jak to będzie uważał za potrzebne. Sejm Śląski wyda przepisy, jak się urzędnicy policji i żandarmerji powinni zachowywać wobec ludności, wyda przepisy, czego się każdy urzędnik powinien nauczyć, jak będzie uzbrojony i umundurowany, jakie będzie pobierał pobory, jakie policjant i żandarm będzie miał prawa. Polska zaprowadza policję na system angielski. Śląsk może system ten przejąć ale może i inny system wybrać.

5) Ustawodawstwo o policji budowlanej, ogniowej, drogowej i o utrzymywaniu dróg lądowych.

Przepisy, jak i gdzie wolno budować, jak się każdy powinien zabezpieczyć na wypadek pożaru i przepisy o straży ogniowej, przepisy policyjne o drogach Sejm Śląski może zmienić wedle upodobania.

Taksamo może Sejm Śląski zmienić dotychczasowe przepisy o utrzymywaniu szos i dróg i zastąpić je innymi przepisami.

6) Ustawodawstwo w zakresie szkolnictwa ogólnokształcącego oraz zawodowego wszelkich typów i stopni.

Wszelkie prawa dotyczące szkół oddano Sejmowi Śląskiemu. On więc uchwalić może, od którego roku dziecko winno uczęszczać do szkoły, jakie mają być szkoły uzupełniające (Fortbildungsschule), gdzie ma być gimnazjum lub seminarjum. Sejm Śląski może utworzyć własny uniwersytet śląski akademią handlową, politechnikę, akademię górniczą itd. Wyższe zakłady naukowe koniecznie trzeba na Śląsku utworzyć, by dzieciom biedniejszych mieszkańców ułatwić studia. Sejm Śląski też będzie stanowił, jakie wykształcenie w przyszłości otrzyma nauczyciel, jak się będzie uczyło w szkołach, i jakie mogą być szkoły prywatne.

Że językiem wykładowym w szkołach będzie język polski, jest rzeczą jasną. Ale dla dzieci niemieckich trzeba będzie także utrzymywać szkoły niemieckie.

Art. 8 traktatu międzynarodowego z dnia 28 czerwca 1919 r. obowiązuje i Sejm Śląski. Art. ten opiewa, że obywatele polscy, którzy należą do jakiej narodowej, wyznaniowej lub językowej mniejszości, cieszyć się powinni równym wymiarem praw i temi samymi prawami i rzeczywistymi gwarancjami co i inni polscy obywatele. Przysługuje im mianowicie prawo na swój koszt utworzyć instytucje dobroczynne, instytucje religijne i socjalne, szkoły i zakłady wychowawcze, temi instytucjami kierować i je dozorować, i mają też prawo w tych instytucjach dowolnie używać swej mowy i wykonywać obowiązki swego wyznania.

Niemcy, protestanci i żydzi mogą więc, o ile im nie wystarczy to, co im państwo da, założyć własne lazarety, budować własne kościoły, mieć własne cmentarze, mieć własne szkoły wszelkich typów i stopni. Muszą atoli sami te instytucje finansować.

Pozatem przepisuje art. 9 wym. traktatu, że rząd powinien się starać, by tam, gdzie mniejszości narodowe mieszkają w większej liczbie, były także szkoły z językiem wykładowym tych mniejszości, i że przy podziale środków publicznych na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne trzeba odpowiednio uwzględnić i te mniejszości.

7) Ustawodawstwo w sprawach wyznaniowych z wykluczeniem spraw kościelnych, wchodzących w zakres polityki zagranicznej (konkordat).

Z ustawodawstwa w sprawach wyznaniowych zatrzymała Polska te tylko sprawy, których ze względu na prawo narodów nie można oddać do kompetencji Śląska. Wszelkie traktaty międzynarodowe, które dojdą do skutku pomiędzy Polską i papieżem (konkordaty) lub innym państwem, może tylko Polska zawierać, ponieważ to jest przyjęte przez prawo narodów, a za wykonanie takich traktatów odpowiada rząd polski, cała Polska, ale nigdy tylko część Polski. Wszelkie ustawodawstwo państwowo-

kościelne jest przekazane Sejmowi Śląskiemu. Sejm ten będzie stanowił w przyszłości o prawach gmin kościelnych, o prawach zakonów, o święceniach niedzieli i świąt tak katolickich jak protestanckich, o stosunku kościoła do szkoły, o udzielaniu religii w szkołach, o prawach towarzystw wyznaniowych, o prawach księży, o budowie kościołów, i cmentarzy, o zarządzeniu majątkiem kościelnym, o prawach parafian itd.

Sejm Śląski będzie właściwą władzą do uregulowania praw i obowiązków patronatu i do zarządzenia zniesienia patronatów. Wszelkie zmiany tutaj nastąpić będą tylko za zgodą kościoła, który jest stroną interesowaną. Zniesienie patronatów często będzie musiało nastąpić, by umożliwić szybsze przeprowadzenie reformy rolnej. Trudno parcelować majątki wielkie, które są obciążone patronatem, ponieważ patronat ma szereg obowiązków względem kościoła, a te obowiązki musieliby nabywcy parcel gruntu patronackiego przejąć, co się ani ze względu na kościół ani na nabywców nie zaleca. Musi się więc wyszukać sposoby, by odszkodować kościół i by ludność mogła nabywać grunt bez ciężarów.

Żydom zastrzega art. 11 międzynarodowego traktatu z dnia 28 VI 19 prawo, że w soboty nie potrzebują stawać przed sądem, i że na sobotę nie wolno ustanawiać wyborów, w których żydzi brać mogą udział. Do pełnienia służby wojskowej, obrony kraju i utrzymania porządku publicznego atoli Żydzi i w sobotę są zobowiązani.

8) Ustawodawstwo o zaopatrzeniu ubogich i o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa.

Wszelkie ustawodawstwo dotyczące troski o biednych przekazano Sejmowi Śląskiemu. On więc wydać może nowe albo zmienić dotychczasowe prawa, może uregulować obowiązki gmin wobec biednych i niezdolnych do pracy, może wybudować schroniska dla takich biednych. Sejm Śląski może wydać lub zmienić prawa o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa, może uchwalić, w jaki sposób takich ludzi można zmusić do pracy, jakiej podlegają karze i kiedy i na jaki czas ich można umieścić w domu pracy, gdzie będą musieli ciężkie wykonywać prace. Taksamo może Sejm Śląski zarządzić, że takich ludzi sąd może przekazać do rot, które pod dozorem policji będą musiały naprawiać i budować drogi w okolicach, gdzie jest trudno o robotnika albo gdzie jest praca ciężka.

9) Ustawodawstwo we wszystkich sprawach, których przedmiotem jest ustawowa organizacja zawodowa rolnicza. organizacja kredytu rolniczego, komasacja gruntów, wytwórczość rolnicza lub leśna oraz uprawianie i używanie przeznaczonych na nie obszarów, jako to: leśnictwo, polowanie, rybołówstwo, chów bydła, ochrona pól (policja polowa) i zarządzenia celem tępienia szkodników rolnych i leśnych.

Zawodową organizacją rolniczą, nazywamy, zrzeszenie się obywateli ziemskich lub malarolnych lub też robotników rolnych w celu obrony swych interesów albo celem kształcenia się. Ustawową jest taka organizacja, o ile dla niej wydano prawo, dające jej możliwość występowania wobec władz jako prawem powołanej zastępczyni praw danej warstwy ludności. Na Górnym Śląsku mają obywatele izbę rolniczą (Landwirtschaftskammer). Sejm Śląski tę instytucję może zatrzymać, ale może zmienić jej ustrój, a taksamo może zaprowadzić podobną instytucję dla malarolnych.

Taksamo może Sejm Śląski organizować kredyt rolniczy. Obywatele ziemscy mają ziemstwo (Landschaft), które im ułatwia kredyt pod dozorem rządu. Taką instytucję może Sejm Śląski stworzyć również dla chłopów, a jej kasę zasilać z funduszy wojewódzkich w myśl lit. 15 art. 4.

Taksamo może Sejm Śląski wydać przepisy lub zmienić dotychczasowe o komasacji gruntów. Gospodarze często mają grunta podzielone na mniejsze kawałki w różnych częściach gminy. Zagospodarowanie jest w tych wypadkach często połączone z trudnościami, a często trzeba utrzymywać niepotrzebnie drogi i miedze, które nie przynoszą korzyści. Na żądanie gmin albo gospodarzy, można podzielić grunta we wsi w inny sposób i przydzielić gospodarzowi każdemu jeden cały szmat ziemi. O ileby ktoś miał ponieść szkodę, musi otrzymać wynagrodzenie w pieniądzu. Prawo, które postępowanie takie reguluje wydać może Sejm Śląski. Może naturalnie i dotychczasowe prawo zatrzymać albo zmienić.

Sejm Śląski może uchwalić prawa i fundusze na podniesienie wytwórczości rolniczej i leśnej. Jest to ze względu na wielką liczbę robotników

na Śląsku rzeczą ważną. Sejm Śląski może upoważnić urzędy lub jakieś towarzystwa do sprowadzenia nasion za pośrednictwem władz, może osobie lub instytucji powierzyć wypróbowanie nasion, może utrzymywać stadniny, może wydać przepisy o rybołówstwie i przyczynić się do podniesienia rybołówstwa. Może prawo o polowaniu uregulować wedle własnego uznania.

10) Ustawodawstwo o melioracjach rolnych.

Melioracją nazywamy ulepszenia, które regulują nawodnienie ziemi w celu polepszenia wydajności ziemi. Ulepszenia takie n. p. drenowanie mogą zaprowadzić gminy, tworząc spółki, na mocy praw i pod kontrolą a zwykle i pomocą władz. Ustawodawstwo, dotyczące melioracji oddano do właściwości Sejmu Śląskiego.

11) Ustawodawstwo wodne łącznie z ustawodawstwem o budownictwie wodnym z wyjątkiem ustawodawstwa o sztucznych drogach tudzież regulacji rzek żeglownych i granicznych.

O budowie i utrzymywaniu kanałów, o rzekach splawnych i rzekach granicznych decyduje państwo. Kanały i rzeki splawne mają służyć interesom całego państwa, a za rzeki graniczne odpowiada wobec sąsiedniego państwa Polska. Dlatego o tyle przechodzi prawodawstwo na Polskę. Ustawy dotyczące jezior, stawów, rzek mniejszych itd. będzie wydawał Sejm Śląski. Do jego kompetencji też będzie należało prawodawstwo dotyczące młynów wodnych.

12) Ustawodawstwo o zaopatrzeniu ludności śląskiej w energię elektryczną dla celów prywatnych i publicznych.

Sejm Śląski stanowiąc ma, w jaki sposób wyzyskać zakłady elektryczne dla potrzeb ludności, gmin, powiatów i województwa, by ułatwić zaprowadzenie światła elektrycznego, prądu elektrycznego dla maszyn i dla urządzeń rolniczych. Jednym słowem: o wyzyskaniu energii elektrycznej wytwarzanej na Śląsku stanowi Sejm Śląski. On zmienia i wydaje wszelkie prawa dotyczące energii elektrycznej.

13) Ustawodawstwo o kolejach drugo- i trzeciorzędnych (lokalnych) oraz o komunikacji elektrycznej i motorowej.

Wszelkie prawa o budowie tych kolei, ich utrzymywaniu i używaniu, o kolejkach elektrycznych lub motorowych, o połączeniu miejscowości jakąkolwiek komunikacją elektryczną lub motorową wydaje Sejm Śląski. O głównych kolejach decyduje art. 11.

14) Ustawy przeciwko lichwie ¹⁾, tudzież ustawodawstwo, zmierzające do ukrócenia spekulacji ²⁾ na każdym polu (spekulacji nieruchomościami, skup towarów, kwestja mieszkaniowa itd.)

1. Lichwa jest wyzyskiem ludzi opartym na nieświadomości, trudnym położeniu, lekkomyślności, niedoświadczeniu życiowym itd, wyzyskanego. Lichwiarzem jest, kto w czasie, gdy brak pewnych towarów, towary takie sprzedaje z zarobkiem zbyt wysokim, albo kto wyzyska biedę innego, by na nim zarobić nieuczciwie. Sejm Śląski może prawa obowiązujące przeciwko lichwie zmienić, obostrzyć, może nawet zaprowadzić karę śmierci na lichwiarzy.

2. Spekulacją nazywamy zakup lub sprzedaż, każde wystaranie się o rzeczy ludności potrzebne, w nadziei, że się podniesie albo że się uda sztucznie podnieść cenę tych rzeczy, by w ten sposób zarabiać. Spekulacji wytepić nie można, ale ją trzeba zwalczać tam, gdzie szkodzi ogółowi. Można uniemożliwić skupowanie gruntów, by grunt jak najprędzej z zyskiem sprzedać można uniemożliwić nieusprawiedliwione podwyższenie komornego, można przeszkodzić, by ktoś skupił ten lub ów towar i potem sprzedawał po cenach wygórowanych. Nie każdy jednak, kto podnosi cenę, jest lichwiarzem, bo może mieć na to słuszne powody. Zwalczając wolno tylko nieuczciwość. Spekulacja jest często także lichwą. Zwalczanie lichwy i spekulacji może nastąpić w różny sposób. Można ustanowić ceny maksymalne, można zaprowadzić gospodarkę przymusową pod kontrolą władz, można kontraktem lichwiarskim odmówić ważności prawnej, można przedmioty lichwy i spekulacji skonfiskować i można lichwiarzy i spekulantów karać. Ale rząd też może zakupić towarów, jakie ukrywa kilka jednostek, za granicą i rzucić nawet z stratą na rynek po cynach niskich i zrujnować w ten sposób materialnie lichwiarzy i spekulantów. Te sposoby walki można także połączyć. We wszystkich tych sprawach ma >>>

rozstrzygać dla Śląska Sejm Śląski. On też musi wyposażyć w potrzebną władzę urzędy, by mogły, skutecznie lichwę zwalczać.

15) Ustawodawstwo w sprawie zakładów użyteczności publicznej względnie w sprawie robót publicznych, dokonanych na koszt Skarbu Śląskiego, tudzież w sprawie dotowanych z Skarbu Śląskiego spółek akcyjnych lub kooperatyw.

Śląsk może na mocy uchwały Sejmu Śląskiego w sposób przez ten sejm uznany utrzymywać i budować zakłady, które mają służyć celom publicznym, bądź to zakłady dobroczynności, bądź też inne zakłady, które dla dobra ogółu są potrzebne. O sposobie zarządzania tymi zakładami stanowi Śląsk.

Roboty publiczne wolno Śląskowi dokonywać na koszt Skarbu Śląskiego. Są to roboty wyznaczone dla zmniejszenia bezrobocia albo dla wykonania prac, z których korzystać może cała ludność albo które są dla dobra ludności potrzebne lub korzystne. Nie koniecznym jest, by Skarb Śląski kosztu tych robót ponosił, ale musi roboty te finansować, musi kosztu wyłożyć. Można zarządzić komunikację, która się zaleca i która się będzie opłacała w przyszłości, albo można wybudować kosztem Skarbu Śląskiego domy na uniwersytety ludowe, które co prawda nie będą przynosiły zysków w pieniądzu, ale się będą przyczyniały do kształcenia ludu.

Województwo Śląskie może się posługiwać do zaopatrzenia ludności w towary, nasiona, sztuczne nawozy itd. lub też do polepszenia uprawy roli albo do zaprowadzenia jakiej gałęzi przemysłu towarzystwem akcyjnym lub spółką. Województwu wolno za uchwałą Sejmu Śląskiego takiemu towarzystwu albo takiej spółce udzielić dogodnej pożyczki albo też na czas jakiś przejąć udział w stratach. Prywatny kapitał nie zawsze jest zbyt silnym lub odważnym i potrzebną mu jest pomoc rządu, a rząd tej pomocy udziela, gdy czynność dotowanego towarzystwa służy dobru ludności. W tych wypadkach ostateczne rozstrzygnięcie o udzieleniu pomocy, jej formie, udziale w zarządzie towarzystwa lub spółki i dozowaniu jej przysługuje Sejmowi Śląskiemu. Naturalnie może Polska w takich wypadkach także udzielić pomocy, ale wtedy decyduje Sejm Polski, a o ile pomocy udzieliła i Polska i Województwo, musi stanąć równobrzmiąca uchwała tak Polskiego jak Śląskiego Sejmu.

16) Ustalenie rocznego budżetu śląskiego i zatwierdzenia zamknięć rachunkowych, zaciąganie pożyczek wojewódzkich, zbywanie, zamiana i obciążanie nieruchomości majątku wojewódzkiego i przejęcie gwarancji przez Skarb Śląski.

Sprzedaż publiczna rent i innych obligacji wojewódzkich śląskich może być dokonywana poza granicami Śląska tylko za zezwoleniem Ministerstwa Skarbu.

O wydatkach Śląska stanowi Sejm Śląski. On ustala co rok, jakie Śląsk będzie miał dochody i rozchody, co będzie trzeba pokryć podatkami i opłatami. Jemu też przysługuje prawo kontroli, czy nie wydano pieniędzy, które przez Sejm nie były uchwalone. On też zatwierdza zamknięcie rachunków. Nie zawsze można pokryć wydatki z dochodów zwyczajnych, gdy trzeba budować wielkie zakłady albo gdy z innych przyczyn są wydatki nadzwyczajne. Wtedy wolno Sejmowi uchwalić zaciągnięcie pożyczki, którą można pomalutko spłacić. Można zaciągnąć pożyczkę zwyczajną albo przez wydanie obligacji lub rent, papierów na pewną sumę za wyznaczonym procentem a płatną w czasie przez Sejm określonym. Renty te i obligacje wolno jednak sprzedawać tylko na Śląsku, a za pozwoleniem Ministra Skarbu w całej Polsce. Sejm ten może własność wojewódzką sprzedać, darować, zamieniać i obciążać i może przejąć gwarancję. I to są prawa tylko Sejmu, nie zaś wojewody lub innego urzędu lub innej władzy.

17) Nakładanie podatków i opłat publicznych śląskich stosownie do przepisów ustawy przewidzianej w art. 5.

Autor: **Wolny**

Ustawa Konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r.
(ciąg dalszy w następnym numerze)

Die oberschlesische Frage(VI)

Der Bund der Oberschlesier Seine spätere innere Wandlung

Um die Interessen Oberschlesiens zu wahren, den Selbstständigkeitsgedanken im Volke zu pflegen und die Selbstständigkeitsbewegung einheitlich zu leiten wurde vom oberschlesischen Komitee im Februar 1919 der Bund der Oberschlesier mit folgendem Programm begründet:

1. Sofortige Aufhebung der gesamten gegen die polnischen Oberschlesier gerichteten preußischen Ausnahmegesetze.
2. Unverzügliche Einführung der Gleichberechtigung der polnischen mit der deutschen Sprache vor Gerichten, Behörden, in Kirchen und Schulen jeder Art.
3. Unverzügliche Besetzung der Staatsämter mit Oberschlesiern, die beider Sprachen mächtig sind und aus den in Oberschlesien vorhandenen Religionsbekenntnissen entnommen werden in dem Verhältnisse, als diese in Oberschlesien vertreten sind.
4. Freiheit der Religionsübung. Keine Trennung von Kirche und Staat. Keine Einziehung der Kirchen- und Klostergüter. Errichtung einer besonderen Delegatur (Weihbischof), deren Inhaber ein oberschlesischer doppelsprachiger katholischer Geistlicher sein soll.
5. Weitester Ausbau der sozialen Gesetzgebung (Arbeiterfürsorge). Hebung der Volksbildung.
6. Unteilbarkeit Oberschlesiens. Im Falle der Abtrennung Oberschlesiens vom Deutschen Reiche durch die Friedenskonferenz: die Gründung eines neutralen selbständigen oberschlesischen Freistaats mit einer aus allgemeinen, gleichen, direkten, unmittelbaren, geheimen Wahlen nach dem Verhältniswahlsystem hervorgegangenen Volksvertretung und einer Verfassung, die insbesondere auch den Forderungen 1 bis 5 und den Schutz der nationalen Minderheiten Rechnung tragen muß.

Wie tief die Selbstständigkeitsidee im Volke bereits Wurzel gefasst hat, geht aus den Zehntausenden von Mitgliedern hervor, die schon im ersten Monat dem Bund der Oberschlesier sich anschlossen. Es waren beide Nationen und alle Schichten der Bevölkerung vertreten. Der „freiheitlichen“ sozialdemokratischen preußischen Regierung war natürlich der Bund ein Dorn im Auge und, wie ihre Vertreter in einer Versammlung in Kattowitz erklärten, gefährlicher als die polnischen Hochverräter selbst. Man sah in ihm nur eine geschickte Maskierung einer gefährlicher polnischen Agitation. Von polnischer Seite verdächtigte man ihn gleichfalls, im Dienste des deutschen Kapitalismus und früheren reaktionären hakatistischen Regierung zu stehen. Unter diesen Verhältnissen hatte der Bund schon bei seiner Gründung recht viele Schwierigkeiten zu überwinden und war manchen Schikanen ausgesetzt. Doch trotz Anfeindungen und Verdächtigungen hat er die ersten Monate hindurch eine der polnischen Bevölkerung wohlwollende Haltung gewahrt und ist warm für die Interessen der polnischen Oberschlesier eingetreten. Später jedoch trat zum Teil unter dem Zwange der Verhältnisse eine Aenderung ein, die seine bisherige Neutralität und Aufgabe, auf die zweisprachige oberschlesische Bevölkerung versöhnend einzuwirken, gefährden konnte. Da zudem seit März 1919 in großindustriellen Kreisen Bestrebungen einsetzten, eine deutsch-amerikanische Vertrustung der oberschlesischen Industrie herbeizuführen und mit Hilfe des internationalen

Kapitalismus ihre deutschen Interessen zu wahren, sah der Verfasser darin eine Gefährdung der oberschlesischen Arbeiterbevölkerung und zog sich vom Bunde der Oberschlesier, dessen Gründung er nahe stand, ganz zurück. Als die freie Vereinigung, die zum Schutze der deutschen Interessen in Oberschlesien gegründet infolge ihrer maßlosen hakatistischen Hetze in Oberschlesien viel Unheil angerichtet hatte, dann sang- und klanglos im August 1919 aus Oberschlesien verschwand, übernahm der Bund Der Oberschlesier die meisten ihrer Mitglieder und erhielt dadurch noch mehr ein nur deutsches Gepräge. >>>

Die Autonomie Oberschlesiens und die auswärtigen Diplomaten

Im April traf der Verfasser gelegentlich einer Privatreise nach der Schweiz mit verschiedenen auswärtigen Diplomaten zusammen, die der oberschlesischen Frage ein lebhaftes Interesse entgegenbrachten. Da sie mit der Friedenskonferenz in naher Verbindung standen und Gelegenheit hatten, indirekt ihre Entscheidungen zu beeinflussen, sollen hier einige ihrer Äußerungen verzeichnet werden. Viele äußerten die Befürchtung, dieses reiche Ländchen Mitteleuropas, das jetzt so heiß umworben sei, könnte einst der Zankapfel für die drei Nachbarreiche werden. Da zudem das Teschener Gebiet und die deutschen Sudetenländer erhebliche äußere und innere politische Verwickelungen veranlassten, war man nicht abgeneigt, eine Vereinigung dieser drei strittigen Gebiete anzuregen. Es wäre damit ein autonomer Staat von ca. 40 000 qkm und 4,5 Millionen Einwohnern geschaffen worden, in dem ähnlich wie in der Schweiz den drei Nationen, die sich hier begegneten, freiheitliche Entwicklung ermöglicht worden wäre. Die Polen sollten wirtschaftlich in Oberschlesien, die Tschechen im Teschener Gebiet entschädigt werden. Zugleich sollte diese neugeschaffene Staat, um ihm eine größere Rückversicherung zu ermöglichen, mit Polen und Tschechen in einem Wirtschaftsbund vereinigt werden. Dadurch wären die Differenzen zwischen den Polen und Tschechen, die auf einander angewiesen sind, in friedlicher Weise gelöst, ihre gegenseitigen Interessen in den strittigen Gebieten gewahrt und der betreffenden gemischten Bevölkerung freiheitliche Entwicklung verschafft worden. Es sollte die Balkanisierung dieser reichen Gebiete Mitteleuropas für die Zukunft verhindert und Deutschland die Gelegenheit geboten werden, den schweren Verlust Oberschlesiens, die Schädigung seiner wirtschaftlichen Interessen durch soweit wie möglich sich erstreckende Konzessionen eher zu verschmerzen und über Oberschlesien hinweg sich mit Polen und Tschechen wirtschaftlich zusammenzuschließen.

Die polnische Friedenskommission und ihr Autonomieentwurf.

In dieser Zeit traf jedoch von Paris die Nachricht ein, dass das Schicksal Oberschlesiens bereits entschieden sei. Anfang April kam der Verfasser mit einer Kommission der Friedenskonferenz, die von Paris heimkehrte, zusammen und erfuhr da schon die Lösung der oberschlesischen Frage, wie sie, abgesehen von kleinen Grenzänderungen, nach einem Monat in Deutschland bekannt gegeben wurde. Auf seine Bedenken hin, Oberschlesien mit seiner kulturellen und nationalen Eigenart ohne weiteres mit Polen zu verschmelzen, hat man schon damals auf polnischer Seite die Absicht kundgetan, den abgetretenen preußischen Provinzen eine ziemlich weit gehende Autonomie zu gewähren. Es sollte ein Verfassungsentwurf in dieser Hinsicht ausgearbeitet und möglichst bald dem Landtag in Warschau und der Pariser Friedenskonferenz unterbreitet werden. Leider scheint dieser Entwurf in Warschau viel Schwierigkeiten gefunden zu haben, was bei der dort herrschenden Unkenntnis über Oberschlesiens Volk und Verhältnisse nicht verwunderlich war. Wenn schon bei der preußischen Regierung nach hundertfünfzigjähriger Herrschaft wenig Verständnis für Oberschlesien zu finden ist, wie sollte man es in Warschau erwarten, das sich früher wenig um Oberschlesien gekümmert hat. Außerdem schien die polnische Regierung die erste Zeit auch dem „preußischen Nationalismus“ zu verfallen, der im „Staatsinteresse“ alles zu zentralisieren und das Prinzip der Freiheit und Gerechtigkeit rücksichtslos zu vergewaltigen sucht. Als endlich nach vier Monaten, mehr unter dem Zwange der veränderten Verhältnisse und der Vorgänge in Posen der sogenannte Korfantysche Verfassungsentwurf bekannt wurde, der den von Preußen abgetretenen Gebieten kaum die rechtliche Stellung einer preußischen Provinz einräumte, wurde er

selbst in dieser ganz verwässerten Form als viel zu weitgehend und darum unannehmbar von der linksgerichteten polnischen Presse abgelehnt.

Die oberschlesischen Polen

Da trat aber im oberschlesischen polnischen Lager selbst eine Wendung ein. Während die oberschlesischen Nationalpolen anfangs jede Sonderstellung Oberschlesiens innerhalb Polens ablehnten und eine völlige Verschmelzung anstrebten, um möglichst bald mit der Vorherrschaft des Deutschtums und der deutschfreundlichen Zentrumsparterie aufzuräumen, wurden sie durch die deutschen Demonstrationen, die schwankende Haltung eines Teiles ihrer Anhänger, durch die verschiedenen Bestrebungen der industriellen Kreise, die eine Verschmelzung Oberschlesiens mit Polen verhindert wollten, nachdenklich. Zugleich waren die Differenzen zwischen Warschau und Posen deutlich genug, um selbst den Extremsten die Augen zu öffnen, dass man auf politischem Gebiete auf Liebe und Dankbarkeit nicht zu rechnen habe, sondern von vornherein seine Interessen festlegen müsse. Viele von den verstiegenen Idealisten, die für den besonnenen Oberschlesier nur zu bald den Vorwurf eines „Renegaten“ bereit hatten, wenn er nicht voll und ganz in das Lob Polens einstimmte und – die Interessen seiner Heimat zu wahren wagte, haben sich allmählich zu der nüchternen Realpolitik des „do ut des“ bekehrt. Voll Anerkennung muß hier vermerkt werden, dass schon Mitte Mai, als durch den Friedensvertrag Oberschlesien ohne Weiteres Polen zuerkannt worden war, von einflussreicher maßgebender polnischer Seite trotz widerstreitender Meinungen vieler radikaler oberschlesischer Heißsporne die Berechtigung der Sonderstellung Oberschlesiens zugestanden und eine dementsprechende Denkschrift nach Warschau und Posen eingereicht wurde. Mit der gewaltsamen Auflösung des oberschlesischen polnischen Unterkommisariats wurde diese wichtige Vermittlung unterbrochen.!

Th. Reginek

Die oberschlesische Frage (VII)

Der erste Korfantysche Verfassungsentwurf

Ein weiterer Schritt auf diesem Wege bedeutete dann der sogenannte Korfantysche Verfassungsentwurf, der jedoch in Warschau als zu weitgehend, in Oberschlesien als ungenügend betrachtet wurde. Es ist von der oberschlesischen Bevölkerung mit Freude empfunden worden, dass Korfanty für die Interessen seiner Heimat in Warschau so warm eingetreten ist, und allgemein gab man sich der Hoffnung hin, dass er nicht auf halbem Wege stehen bleiben, sondern als der geborene Vermittler zwischen Polen und Oberschlesien seiner schwer heimgesuchten Heimat zu der lang ersehnten, wohl an Polen angelehnten, aber sonst selbständigen freiheitlichen kulturellen Entwicklung verhelfen wird. Der Dank eines jeden Oberschlesiers aber auch jedes weitblickenden Polen wäre ihm gewiß.

Die Autonomie und die „Gazeta Ludowa“

Besondere Beachtung verdient ein Artikel der „Gazeta Ludowa“ vom 5. August 1919, eines Blattes, das die extreme polnische Richtung vertreten hat. Ausgehend von dem Autonomieprojekt Korfantys und dessen Bekämpfung durch die Presse in Polen erhebt der Verfasser gegen diese Opponenten im oberschlesischen wie auch polnischen Interesse entschiedenen Widerspruch. Diese Opposition in Polen könne unberechenbaren Schaden für Polen haben. Je mehr Freiheit die Autonomie Oberschlesiens enthalte, desto größer seien die Aussichten, daß Oberschlesien bei der >>>

Abstimmung Polen treu bleibe. „Ihr Herren, (sich an die Warschauer Adresse wendend) die ihr die bei uns herrschenden Verhältnisse nur teilweise kennt, könnt anscheinend die Gefahren nicht übersehen, die dem polnischen Volke seitens der Deutschen – und wahrscheinlich in allernächster Zeit – drohen.“ Die Gefahr bildeten zwei Faktoren: Die Vorbereitung für eine Selbständigkeit Oberschlesiens von deutscher Seite und die Aufteilung des Grundbesitzes. Schließlich erwähnt dieses auch sonst über die geheimen Vorgänge in Oberschlesien so gut informierte Blatt die großen Gefahren, welche Oberschlesien von Seiten des allmächtigen internationalen, insbesondere amerikanischen Großkapitals drohen. Diese wichtige Tatsache, die sich mit den Nachrichten aus dem Ausland und den ober-schlesischen Zeugenaussagen deckt, verdient später besondere Erwähnung. Mit einer Aufforderung an Warschau, die Autonomie Oberschlesiens möglichst schnell durchzuführen, schließt dieser Artikel mit richtigen Mahnung: „Warschau in deinen Händen liegt das Los Oberschlesiens!“

Die Zusammenkunft der ober-schlesischen poln. Akademiker

Noch bedeutsamer in dieser Hinsicht ist eine Zusammenkunft vom 8. Juli 1919 von zweihundert polnischen ober-schlesischen Akademikern, die unter anderen zu der Autonomie Oberschlesiens Stellung nahmen und in einer Resolution die Vereinigung aller an Polen abgetretenen oder abzutretenden preußischen Gebiete unter der Oberherrschaft Polens und eine weitgehende Autonomie für diese Gebiete forderten. Die Resolution ist den Zentralbehörden in Posen und Warschau zugeschickt worden. Es ist bezeichnend, daß endlich auch diese Kreise, die bisher der Autonomie, abgeneigt schienen, die Unmöglichkeit einer völligen Verschmelzung Oberschlesiens mit Polen offen zugaben und bestrebt waren, die Interessen ihrer Heimat zu wahren. Zwar ging auch jetzt noch ihre Absicht dahin, Oberschlesien mit Posen und Westpreußen zu verschmelzen, ohne die großen völkischen und kulturellen Unterschiede zu beachten, die zwischen Oberschlesien und Posen bestehen und stets trennend und hemmend auf die gegenseitige Entwicklung dieser beiden Gebiete einwirken würden.

Anschluß an Polen

Schon das Selbstbestimmungsrecht Oberschlesiens weist auf eine Sonderstellung hin, der auch die Pariser Friedenskonferenz, besonders Lloyd George, Rechnung trägt, wenn er warnt, aus Oberschlesien ein neues Elsaß-Lothringen in Polen zu schaffen. Die Gefahren, die seit kurzem diesem Selbstbestimmungsrecht von seiten des internationalen Kapitalismus drohen, der den Oberschlesier in seiner eigenen Heimat seiner völkischen Eigenart berauben und dadurch entwurzeln möchte, um ihn desto rücksichtloser ausbeuten zu können, ferner der notwendige Zusammenschluß aller gemäßigten deutschen Einwohner vor der Abstimmung, um von vornherein eine absolute Mehrheit zu sichern, werden hoffentlich läuternd einwirken. Das gemeinschaftliche Interesse Oberschlesiens wie auch Polens selbst erheischt das Zusammenstehen aller ober-schlesischen Kräfte und Fähigkeiten – mögen sie aus den Kreisen der polnischen Intelligenz stammen – das Zusammenarbeiten in einem selbständigen auf der Gleichberechtigung und Freiheit des polnischen und deutschen Volksteiles aufgebauten und an Polen angeschlossenen Oberschlesien. Solange noch die Bodenschätze Oberschlesiens in den Händen der einheimischen Großindustriellen waren, und der Friedensvertrag noch nicht unterzeichnet war, konnte man hoffen ein solches Ideal vielleicht auch in einer ganz selbständigen neutralisierten Republik Oberschlesien zu verwirklichen. Nachdem aber ein Teil der Industrie Oberschlesiens in die Hände des allmächtigen internationalen Großkapitalismus übergegangen sein soll, und dieser in Mitteleuropa eine solche Vorherrschaft erlangt hat, wäre es fürwahr ein Verbrechen das ober-schlesische Volk, besonders die Arbeiterbevölkerung, durch Schaffung eines solch kleinen Staates der unumschränkten Herrschaft dieser egoistischen Geldmächte auszuliefern. Mit dem Teschener Gebiet zu einem Herzogtum vereinigt und an Polen angeschlossen, zugleich Glied des mitteleuropäischen Wirtschaftsbundes und in Verbindung mit Frankreich vermag das Herzogtum Schlesien nicht nur der Erdrosselung durch den übermächtigen Geldkapitalismus zu entgehen, sondern es kann auch vermöge seiner friedlichen und freiheitlichen Entwicklung durch die Entfaltung seiner früheren Energie und Arbeitskraft seinem schwer bedrängten Mutterstamm Polen den größten Dienst erweisen. Die freiwillige Gewährung dieser Autonomie wird den heißersehnten Zusammenschluß der meisten polnischen und deutschen Oberschlesier bewirken und eine für Polen günstige Abstimmung in jedem Falle sichern. An Warschau liegt es also, das, was Preußen Oberschlesien trotz seiner Aufopferung bis jetzt versagt hat, freiwillig zuzugestehen und dem erwachsenen Sohne, der nach 600 Jahren zu seiner natürlichen Mutter zurückkehrt, diese Rückkehr dadurch zu erleichtern, daß es ihm die freiheitliche Stellung im Rahmen des polnischen Reiches einräumt, die seiner bisherigen eigenartigen Entwicklung entspricht.

Th. Reginek

Dalij bydzie juzas.

* * *

język nasz jest niemy
dlatego uważają nas za Niemców
und Verdünt wie Wasser
halten sie uns als Polen
zatem – cooż
rzykomy w tyj naszym godce
kero tako kropowato i puklato
co jom żodyn mondry istny
na papierze gryfnie nie zagro
co je w ainfarcie i na placu
a nawet w antryju i kuchni
ale kaj wyzi
- niy ma ii
ani w urzyndzie ani kościele
ani u rectora – nikaj
mojglich że beztooż
rzykomy po cichu
przeca i tak dobry Poonbooczek
such mo absolutny
i wiy uo co nom idzie

* * *

godajom że nos jeszcze niy ma
i nigdy niy bydzie
godajom że wymyśleli my samych
siebie
jakby nos za mało
na tyj umynczonyj planecie było
godajom - a larmo jest wielkie
i kiedy tak suchom tego
ida na kerchow
siadom przy grobie uojca
i uosprawiom mu uo tym wszystkim
a po tym ida do dom
i elkeruja się to
może uoni majom racja
i jo już całkym zgupioł

Krystian Gałuszka

Albin i Kleopatra

W każdym gospodarstwie na wsi, każdy szanujący się pampoń, trzymie kota. Małe dzieciaka już wiedzom, że som dwie zorty kotow : koczki i kocury. Koczki to te robotniejsze, a kocury? –lepiej niy godać. Cołkimi dniami sie poradzom lynić. Leżom se wysztrekowane na wiyszce, abo na leżance na zegłowku swinyte w kłymbek. Ku wieczoru sie dziepiyro z chałupy wynoszm i cołko noc sie smykajom, koczkom pod łoknami mrauczom i wielki „kacynjamer” wyśpiywujom. Zolycyni i haje miyndzy sobom, to jejich niejwinykszo robota.

Tam kaj som koty, nigdy myszy tyż niy brakuje. Czamu tak jest?, bo koty te myszy cichtujom. Ludzie myślom, że jak w chałupie jest kot, to im myszy po komorkach niy szkłodzom i chleba ani wyndzonki niy zeżyrajom. Koty sie juzaś takie maszketne zrobiły, że zamiast myszy chytać, same wolom wyndzonka zeżrić, mlykym popoić i na myszy swalić. Ludzie se ich tak sami zbestwili. Co nojlepszego pod pysk im cisnom, a potym chalatajom, jak pecynek chleba w komorce bez ojszczotki łostanie.

Jak kot chyci mysz na polu, abo w stodole, to jom żywo dudom prziniesie i puszczo jom potym w pywnicy, na gorze, abo w kuchni pod leżankom. Byda jom miot na potym – myśli kot – jak mi ludzie nic lepszego niy dajom do zmaszkecynio. Kataćtam ludzie niy dajom, za dużo im dowajom. Myszy sie tak przez to spanoszyły, że po cołkim gospodarstwie sie roztopyrzczajom i kocom sie jak najyn-te, kaj popadnie. Pod delinom, w leżance, w szranku i starych filco-kach. To nima nic do śmichu; roz jednego parobka, kery se chciot guminioki łobuć i trefiył na gnozdzo z młodymi, o mało krymfy niy wziyny. Wszyndy sie łoklane myszy wciskajom.

Tak tyż było kedyś u Kasperczykow w Rudziczce. Mieli łoni wielki gospodarstwo; pora krów i koni, a krom tego chowali wieprzki, gynsi, kury i dużo inkszyj gadziny.

Mieli tyż łoni kocura kerymu „Albin”godali. Niczego mu u nich niy brakowało, czuł sie jak u „Ponboczka za piecym” – jak to godajom. Zdało mu sie, że jest nojważniejszy z cołkij gowiedzi na gospodarstwie. Tak tyż sie zdało jednyj staryj przemądrzałyj myszy, kero rządzyła wszystkimi myszami.

Kocur „Albin” był taki spasiony i zgnyły, że myszy sie śniego nic a nic niy robiły. Niyroz mu lotały na wyścigi pod samym nosym. Kocur ani niy dyrgnył, yno lyniwie za nimi łoczami wodziył, tak choby im w tych wyścigach syndziwoł. Ta najstarszo była już tak zbestwiono, że na spaniu „Albinowi” szkuty z fonsa pougryzała i gnozdzo, kere pod delinom miała, nimi se wymoścyla. Wszystkie myszy i skuli tego zowiścyla. W nocy, jak „Albin” był na zolytach u somsiadow, to dziepiyro miały raj te myszy. Rostoliczne breweryje se robiły i wymyślały nojprzedziwniejsze bawynie. Było by tak długo jeszcze twało, keby niy jedne zdarzyni. Nojmłodszo cera od gospodorza, Zofijka, kero już ze szkoły wyszła, prziniosła se książka z biblijotyki i czytała jom jak zawsze na leżance w kuchni. Była tak fest przemynczono, bo musiała przy skludzaniu pomagać, że yno pora szkartek przeczytała i usnyła przy tym. Książka i z rynku wypadła i wleciała pod leżanka, kaj cołko noc przeleżała. „Albina” niy było w doma, toż myszy juzaś nowo graczka miały. Śleciały sie wszystkie z cołkigo gospodarstwa. Kożdo była ciekawo, co tyż tam w pojszczotku jest napisane? Jednak żodno czytać niy poradziyla, krom tyj nojstarszyj. Nauczyła sie czytać doś downo tymu. Było to wtedy jak gospodorzowi w tym samym miejscu gazeta śleciała, a łona prawie nowe gnozdzo pod delinom robiyla. Szrotowała ta gazeta i literki przy tym łykała aże sie nauczyła czytać. Zarozki tyż ta Zofijczyna książka łotwarła i zaczęła głośno czytać myszom, kere obstopiły jom nałokoło. Co konszcek przeczytała to ugryzła i na kupka ciepała. To mi sie na gnozdzo przido! – prawila.

Była to książka o jakijś tam Kleopatrze, kero sie w oślim mlyku kompała, żeby wiecznie młodo być.

Od dzisioj mi bydziecie „Kleopatra” godać! Jutro sie tyż okompia! Ale niy w mlyku, yno w czymś lepszym! – kludziyla ta przemądrzałka.

W pywnicy stoi pełno maśniczka śmietonki, tam sie okompia!

Wszystkie myszy zaroz zaczęły piszczeć z uciechy, że tyż bydom miały swoja królowa „Kleopatra”, yno jeszcze ważniejszo, bo prze-ca w śmietonce sie bydzie kompać.

Jak staro mysz pedziała, tak tyż zrobiyla. Z samego rana poszła do pywnicy z cołkom chormijom mysij bandy, tam kaj stoła maśniczka. Wskoczyła wezgiernie na nia, dźwigła korluszko i do śmietonki wskoczyła. Myszy zaroz: hura! nych żyje „Kleopatra”!

Niy twała ta uciecha długo, ktoś zaczon ślazować po schodach do pywnicy. Myszy zaroz zaczęły piszczeć: Wylaż „Kleopatro”! Gdoś idzie do pywnicy! – i gibko sie po kątach pochowały. Była to Kasperczyzno, kero prawie po ta maśniczka szła, żeby masła nadziałać.

„Kleopatra” była tako niebowziynto przez te kompani, że ani nic niy słyszała i uciyc niy zdążyła. Ani sie niy spodziola, jak sie w kuchni znojdła przy piecu. Jak gospodyni poszła po ryczka do lauby, to szprytno „Kleopatra” fuk z maśniczki, cołko śmietonkom oblepiono, prosto na „Albina”. Kocur tam prawie społ po zolytach, ale sie zaroz łobudziył. Chociż niy był głodny, ale mysz w śmietonce; tego jeszcze niy próbował. Drabko jom capnył pazurami i nim Kasperczyzka prziszła z ryczkom, rozdraszczył miło „Kleopatra” i z wielkim smakiym schrustoł.

Tak to już jest, jak sie komu „Kokocigo mlyka” zachce!

Z kszionki Bogdana Dzierżawy "Z biegiem Rudy" (ciong dalszy w nastampnym numerze ...)

NA PYNZYJO

Z kszionki Rudolfa Pacioka - Fyrcok za briftryjgra (kontynuacja z poprzedniego numeru)

Fyrcok już se też szykuje na pynzyjo. Kupiyl se mopik. Tak godajom na motorower. Jeździył se tym mopikym nie jyny do Pszowa, kaj na Annie w kożdy piontek odwjydzol warzita, żeby se porzondnie pod brałzom wykompac i z kolegami-bergmonami se spotkać, przy piwie pogodać, ale nawet tym mopikym do bratrań-ca Hajnela, co był nauczycielem na Opolszczyźnie, se jeździył w odwjydziny.

- A tak rychtyk - jak mi kiedyś padoł Fyrcok - to chca se na własne oczy i uszy przekonać, czy prowdom było coś ty mi o na-uczaniu dzieci na Śłońsku opowiadał, jakeś jeszcze na tym przelo-mie lot sztyrdziestych i pjińrdziesiontych tym nauczycielem w Gosławicach był. Hajnel też je takim nauczycielem i to niedaleko od tych Gosławic.

- No, i co? - byłech ciekawy, jak też Fyrcok po blisko trzydzie-stu latach widzi to, coch jo tam przeżywoł. - Cyganiotech, abo go-dolech wtedy prowda?

- Prowda, synek, prowda - jyny tela odpowiedziol Fyrcok. Jakech se nieskorzij dowjedziol, to Fyrcok i do Gosławic zaje-choł. Ni miołbych u niego marki, jakby se okazało, żech choćby jyny w jednej rzeczy cyganiyl. On cygonów - znaczy, takich, co nie godajom prowdy - ni mioł w zocy.

Roz też na grubie jego kolega, z kierym dzielył trud roboty, na-wa-lył i nie prziszol na szychta. Poszol tyn kolega do sztajgra Maksa Hojki zgłosić nieobecność. Faktycznie, to se tyn chłop popjył na urodzinach syna i nie był zdolny na drugi dziyń do roboty. >>>

Ale sztajgrowsi nie chcieli powiedzieć prawdy. Przez to się wymyśliły, że umrzył mu teść i miał pieronym mocka starości, bo to i trumna, kopidola, fardoza trza załatwić. - Co jo wom byda godo! - padoł tyn żalobnik, co mu teść umrzył - sami wycie, wiela je chodzynie wele spraw, zwionzanych ze śmierciom szwagra.

- Ja, tóż nie byda ci pisać bumelki - padoł sztajger Maks Hojka. - Prziniyś jyny z gminy metryka zgonu i wszystko bydzie jak trza. Ja, tóż tom metrykom sztajger żalobnika zastrzelił. Skond jom terozki wzionć? Przeca żodyn w gminie mu takigo papiórka nie wystawi, jak szwiger - na kierego rychtyk po polsku godo se „teść” - żyje.

Nie znejd żalobnik po teściu wyjście i poszoł uzaś do sztajgra Maksa Hojki. Stanoł przed nim taki jakiś pokorny, co wynikało z tego, że był jakiś pochylony i padoł: - Panie sztajger, szwiger se spamjynto! i uzaś je na nogach.

- A ty pieronowy cygonie - padoł jyny sztajger i ledwo udawalo mu se nie ryczeć ze śmijchu - idź do roboty. Jo ci bumelki pisać nie byda, ale jedyn dziyrń mosz z urlopu wek.

Fyrcok, jak se dowiedział, że jego kolega od roboty wskrzesiył szwagra, to go nazwoł Łazarzym, i tak już mu zostało do dzisioka. Ja, tóż Fyrcok był trocha nieufny. Jak by se tak okazało, żech jo go w czymś ocyganiył, to pieron wjy, jak by mnie nazwoł? On cygonów ni miał rod.

I terozki - obejdzijcie se, jak to je - żeby nie Fyrcok, żeby nie te jego wycieczki mopikym do Gosławic i Ozimka (kaj mjyszko mój niejserdecniejszy przyjaciół Janek Broll, ziyń od Dudów, u kierych żech mjyszkoł w Gosławicach), to nawet by mi do głowy nie prziszło, żeby o tych ludziach z Gosławic, Zowady, Luboszyc i Kępy (to wszystko należało do gminy Gosławice) dzisiej pisać. Eli dzi-siak o tych ludziach pisać, to wdziynczność należy se Fyrcokowi. On mi otworzył oczy. On nauczył mie oglondać ludzi rodzinnych stron, Opolan, wehrmachtowców, obrońców Warszawy, kościusz-kowców, andersowców, tych od gen. Maczka, powstańców, polonu-sów, heimatów sprawiedliwymi oczami. Fyrcok mie tego nauczył. Ale - jest i było dycki jedno „ale”. Trza było chcieć se uczyć od takich Fyrcoków. Trza było chcieć poznawać życiorysy tych, co nom ich Fyrcok dycki podpowiadał. TRZA BYŁO CHCIEĆ! Joch chcioł i nadal chca.

Przez to mom jeszcze w głowie śwżyżo słowa Fyrcoka: - Synek, takich, o kierych trza nom jeszcze bydzie pamjyntać w przyszłości, bydzie coraz myni. Ale bydom. Oni abo jeszcze chodzom do szpil-szuli, abo se jeszcze nie narodzyli. Jo ich nie znam i nie bydzie mi dane ich poznać, ale ty ich poznosz...

Chca pamjyntać i poznawać takich jak: Kominek, Lepiarczyk, Gruszka, Mrowiec, Kucharczyk, Karwoł, Kozieł. Wszyjscy doktory, rybniccy naukowcy. A i artystów mamy: Starzyński, Botor, Kajzer, Masorz, Jędrzejczyk. Momy malyrzy: Podleśny, Chromik, Franke, Tomala. Richuś Węglorz je konserwatorym dzieł sztuki. Momy Szafranków: Karola i Antka. Jejich dziełom je szkoła muzyczna w Rybniku i Filharmonio ROW. Oni pomogli se wybić takim jak: Michał Karwoł, Paweł Święty, Lidia Grychtołówna, Piotr Paleczny, Henryk Górecki z Rydułtów - wybitny kompozytor.

O tym wszystkim trza było chcieć wiedzieć. Joch chcioł i nadal chca.

Fyrcok godoł prowdą: „jo ich nie znam i nie bydzie mi dane ich poznać, ale ty ich poznosz”. Niewiela ich jest, ale som. Jyny w Krziżkowicach przibyło dwoje. Ewelina Szarowska to talynt do malowania, fotografowanie i rysowanie piórky. Jest też Maks Hojka - tyn sztajger, odkrywca Łazarza - artysta malyrz. Uznany przez prof. Mariana Raka, szpeca od uczynio takich nieodkrytych talyntów jak Ewelina i Maks. Oni majom swoji wystawy nie jyny we Wodzisławiu i Libomi; nawet za granicami kraju takowe majom.

Gdyby nie Fyrcok, jo bych tych ludzi nie poznoł, bo bych ich nie szukoł. A on mi kozoł. Nawet jak go nie bydzie na świecie, mom to

to robić, bo zza światów przyjdzie mnie straszyć, jak go nie postu-chom. Eli go słuchom - bo strachów se nie boja - to jyny przez to, że chłop mo recht. Trza nom ratować od zapomniyno wszystkim, co sławiom nasza śłońsko ziyemia i ludzi tej ziyemi.

Tak samo pisał Józef Musioł, co je doktorym prawa, pisorzym i jakiś czas był we Warszawie wicyministrem sprawiedliwosci. W 1989 roku zalozył w tej Warszawie Towarzystwo Przyjaciół Śląska.

Ale, przeca te wszystkie towarzystwa i ruchy powstały dziepjr-ko niedowno, jak już Fyrcoka nie było na świecie. Na razie som my w latach siedymdziesiontych i Fyrcok mo se jeszcze dobrze. Jeździ tym swoim mopikym po Śłońsku, zwjydzdo, konfrontuje, sprawdzo, demaskuje cyganów, uzaś tych, co prowdą dycki godali i godajom, namowio, żeby to spisali dlo pamjynti potomnych.

Staro se chłop jak umi. Nie chce umrzyć jak tyn chrobok zdep-tany szkarbołym przez nieuważnego i chrobokom nieprzychylnego piechura.

Czym tak rychtyk chce Fyrcok być? - spytolech se kiedyś som, przy okazji rozważanio nad życiym tego chłopca. I oto odpowjydz prziszła sama i colkim przypadkowo.

Wyczytolech w „Skandalach” o tym, jak to jedyn młody Amery-kon przejechoł na śmierć dziolszka w szkolnym wieku. Był po oży-roku i jechoł autym. Ta dziolszka szła ze szkoły, a tyn pieron prze-jechoł jom swoim autym.

Wtedy rodzice podali go do sondu i... posłuchajcie uważnie. Niczego wjyncyj od tego młodego ożyroka nie chcieli, jyny, żeby w każdy piontek, każdego tydnia przisył na jejich adres po jed-nym dolarze, i to przez osminości lot. Po roku tyn synek kierowca -oży-rok już miał dość. Przeszoł płacić, a jak se znejd uzaś w sondzie, to padoł: - Moga zapłacić tej rodzinie tela pinyndzy, wiela jyny bydzie chciała, ale każdego tydnia, w każdy piontek po jednym dolarze, ni... Tego nie wytrzymia.

Fyrcok prorokym u siebie nigdy nie był, ale jest takim JEDNYM DOLAREM. Nawet, ludzie, pojnyćcio ni mocie, jak to nikiedy bierze tych na wjyrchu.

Jo som wolołbych dostać od niego roz a porzondnie w zymby i mieć potym pół roku spokoju, niż być dycki gotowym na pytani: - Co tam nowego w tej Warszawie? Jak po starymu, to nie róbnic, żeby nie zepsuć, a jak po nowymu, to lepszy wola nie wiedzieć.

Pewnego razu opowiadał mi Fyrcok, jak był u tego bratrańca rectora, co też niedaleko Opolu w szkole dziecka uczy. Mopikym se tam Fyrcok zajechoł. Trocha owocu bratrańcowi prziwjoz, jajek, mjynsa, bo se zabjył świnia. Co tam słyszol i widziol, to mi opowie-dziol uzaś jak my se spotkali kieregoś letnigo dnia za stodołom od Cichego.

- Afera w szkole se zrobjyla - padoł Fyrcok. - A skyrsz czego? Skyrsz głupoty tych, co ta afera rozpyntali. Hajnel, jak już było po dzwonku na pauza, padoł, tak niewiela myślonc, do jednego z uczniów „synek, podej mi sam tyn dziynnik”. Słyszaly to dzieci nie-tubylców i poskarzyły se na pana nauczyciela, że w szkole po śłońsku godo. Miał poważne ostrzegawcze rozmowy z kierownikym szkoły. Miał mocka przikości w wydziale oświaty w Opolu, a nawet w kuratorium se o „aferze” dowiedzieli.

- On w tej szkole za wszystko musioł płacić. Dokładnie miał tak, jakżeś ty mi opowiadał i to prawie trzidziyści lot tymu. Za to, że jak na wsi było świnibici i dostał od gospodory cołko tasza z mjynsym i roztomańtościami, musioł płacić ciyrpliwym wystu-chiwańjym od kierownika pretensyj, bo nauczyciel nie powiniyn być zebroky i przyjmować od wieśniaków prezenty, bo za tym idzie spodufalyni, klepani po ramjyniu, godani na ty i... co tam jeszcze.

Na imieniny dzieci z klasy Hajnela wystrojły se jak na śwjynto, wyrecytowały fajny wierszyk, ofiarowały tort - to uzaś afera, co se aż w kuratorium echym odbjyla. Jak Hajnel sied na furmanka, żeby pogodać se z ojcem o uczniu, to uzaś afera, co se o kuratorium>>>

otrzyma.

Dzieci we wsi miały Hajnela rade. Niekiedy wypucowały mu koło. Niekiedy njęły mu tasza, jak szoł piechty ku szkole. Niekiedy rówieśnicy prosili go na wesela, a nawet pora razy na przedniego družby był proszony. Tak se według nietutejszych nauczycieli nie należało. Wszystko było źle.

Należało być hernyrn, trzimać dystans, nie spodufalać se, cho-dzić - jak już musioł - do kościoła w inkszej parafiji.

Roz też była w szkole wizytacja z powiatu. Taki coś je w szkole wydarzyniym, jak jaki odpust prawie. Ludzie we wsi uzaś se po-skłodali, napjykli kołocza z rudzynkami, nawarzyli piwa z chmielu - na co godało se tukej „malzbier” - pora młodych dziełch, co już wyszły ze szkoły, przirychtowało jedna klasa na sala jak w gospodzie ludowej.

Mogli by to wszystko urzondzić w tej gospodzie, ale przeca to by nie było wychowawcze dlo dzieci. Nie pasuje nauczycielom i inszpechtorom z wydziału oświaty ucztować w gospodzie.

W szkole - ja; tóż to je co inkszego. Tam se tako ucztą nazywo „podsumowani wizytacji”. Na takim podsumowaniu jednego na-uczyciela pochwolom, drugigo zganiom, trzecigo zapiszom do oznaczynio na najbliższego 1-go moja abo 22-go lipca, szczwor-ty-mu nagodajom tela, że... a tym szczwortym był Hajnel.

Jak prawie byli w jego klasie, to pora uczniów zaciyno se w odpowiedi i ani jednego słowa nie umieli wydukać. Wtedy Hajnel padoł (przi tych inszpechtorach): - Synek, powjydź to po swojimu. Przeca wjym, że umisz, jyny se boisz, żeby uzaś nie przekrycić jakigo słowa. Pon inszpechtor je wyrozumiały i za to cie nie sprzezywo.

Synek zrobiył oczy wielki jak kółka od kary i prawie bezbłyn-dnie wyrecytowoł odpowiedź - też prawie na piontku.

Ale, na podsumowaniu przi tych tortach i jeszcze inkszym jedzy-niu, zapijanyim ciymnym piwem, co se malzbier nazywało, a przi otwyraniu flaszek szprycowało jak szampan, pon inszpechtor Haj-nela nie pochwołył, choć dzieci odpowiadały jak z nut (ale dziepjr-ko po Hajnelowym zapewniniym uczniów - gwarom - że nie bydom przezywani za godka z miejscowym akcyntym). Na podsu-mowaniu Hajnel padoł tym inszpechtorom czysto po polsku, jakby pochodził z Czynstochowy abo Krakowa: - Te dzieci za parę lat opanują poprawny język w stopniu, jaki będzie wymagany na za-jmowanych przez nie stanowiskach. Mówię to z przekonaniem, po-nieważ w moim przypadku było podobnie.

Fyrcok w ogóle pszoł dzieciom, a Hajnelowi dziepjrko. Przeca to jego krewniak. Nie było mu wszystko jedno, jak tyn synek mo pouklodane w głowie.

Hajnel uzaś, jak prziszły feryje, to wyjechoł do tych lepszych Njymiec i tamtyk - bo mu se to wszystko zmierzło - już zostół.

Pod koniec tych lot siedymdziesiontych wszystko szło już na ser-mater. Jakiś nowe słowa se rodziły: cyny komercyjne, cyny wolno-rynkowe, czorny rynek... Nawet prostym ludziom, co z Pon Boczkym chcieli se przeżyć cołki zyci, zrobiły se jakoś nieswojo. Staro Dudzino z Gosławic chciała cołki zyci przeżyć wedle przika-zań kościelnych. Ale, jak jom przicisło, to i w Opolu na rynku ocy-ganic musiała, bo inakszy nie szło.

Żodnego nie obchodziło, co ta baba przeżyła, jak prziszło ji ocy-ganic bliźnigo. Dziepjrko feroż jom uspokozył rozgrzeszy-nim. Jak-by nie to, to chyba do Czynstochowy by Dudzino poszła na ko-lanach o przeboczyni prosić.

Otóż to - padaliby wielcy filozofowie tego świata. Staro Dudzino z Gosławic i jeszcze mocka takich jak ona, urodziyli se w latach, jak se jeszcze pisało „achtcyjhundert”. Ona nie była dewotkom, jak to padajom na tych, co Pon Boczkowi na kark wlazujom. Ona żyła według dziesiynciorga przikazań. Przez to tak ciyrpiała moralnie, jak ji prziszło - bo potrzebowała piniyndzy - ocyganic bliźnigo.

Dzisiok taki ciyrpjyni zastompjyło słowo BIZNES. Ona tego słowa nie znała; ja tóż można i znała, ale pod pojrynciym: cygaństwo abo złodziejstwo.

Śmiejemy se, śmiejemy, a - tak doprawdy - to by nom trza było płakać. Weznymy se jyny ta robotą na grubach.

Od pyndziałku do piontku nie zarobiało se tela, wiewa szło zaro-bić w sobota - prawie w cołkij Polsce: wolno - i niedziela, nie pra-wie a w cołkij Polsce - wolno. Płacyli od rynki, pod szybym, jak po szychcie se z dołu wyjechało. - Czy to było ludzki? - pytoł se Fyrcok. - Piniondz, to jak dłułtko w rynkach, powjydźmy, artyśty. Berg-mony, to jak tyn wongel, w kierym idzie rzeźbić dłułtkym co se jyny chce.

- Opowiadół mi taki jedyn istny - godoł Fyrcok - co se dwa lata w Ameryce dorobioł, że za piniondze możesz murzinowi kocać zabić twojigo wroga. Dwajścia dolarów ci na taki coś styknie.

- Piniondze umiom człowiekowi pomjyszać w rozumie. Bydziesz chory, a do doctora nie pójdziesz, bo ci bydzie straconej prymiji żoł. Pod szybym w soboty i niedziele bydom ci migać pa-piórkyim wartym tela, co twój zarobek od pyndziałku do piontku, pójdziesz na szychta, zamiast z dzieckym na karasol. Ujrzyś w kantine to-wor, kierego ni ma w normalnych sklepach, pójdziesz na szychta zamiast do kościoła, bo cie zdopinguje karta górnika.

A to, żeby Pon Boczek se na ciebie nie obraziył, załatwiom faro-że, a partyjo im pomoże, bo tych narodowców, co se partyji słuca-jom, przibywało z kożdym niedzielom.

I co? Nie było to przestawiani mebli w głowach bergmonów i górników. Jyny górnicy - a ni bergmony - z tego nowego, zbudo-wanego za Gierka Jastrzymbio nie dajom se tak za festy w łepetynach przestawiać i przez to protestujom. Śłoźzoki som przizwycza-jone jyny do słuchanio władz. Mało kierymu przijdzie do głowy, żeby władzom nie dować spokojnie spać.

Te Jastrzymbioki z nowych bloków to nie Śłoźzoki. Przez to nie bergmony a górnicy. Bergmony miały po szychcie w głowach jyny to, żeby wydoić swoji kozy, nasiyc trowy uzaś dlo tych pod-miejskich krów na jutro, pozamiatać plac i szosyjo przed chałupom, gdy tymczasym górnicy zbjyrali se po szychcie w cechowniach i ... sami przeca pamjyntocie lata ozimdziesionte, kaj se słyśzało jyny o Gdańsku i Jastrzymbiu.

Z poczontku to se nazywało - niepokoje. Potym - sztrajki. Jesz-cze nieskorzj godało se o zbuntowanych wrogach władzy lu-dowej i socjalizmu. Wjym od samego Fyrcoka, że te rychtyk Śłoźzoki miały ta cołko szarpanina kandyś. Jak górnicy naprawiały na dole i na wyjrchu kopalni cołki świat, to bergmony wykorzysty-wały prze-stoje w robocie na szukani po kątach roztomańtości, co by im se przi chałupach przidało.

Te nowe Jastrzymbioki nie idom na oślep w soboty i niedziele pod szyb. Ci górnicy z Jastrzymbio stawiajom władzom na kopal-niach i we Warszawie roztomańte pytanie, na kiere odpowiedzieć nie je lekko. „Nasze” pierony - jakby tak kiery, nie dej Boże, otwo-rzył te gitra, a szoli by jeszcze nie było - powpadajom do szybów prosto w rzompie.

Jak już Hajnel w tych lepszych Njymcach jako tako se urzondziył, to prziszół też zaproszyni dlo Fyrcoka i jego kuzyna Gustla. Gustel mioł auto i to se z Fyrcokym pojechali jednego razu do Warszawy, kaj je ta ambasada RFN. Po wiza i jakiś inksze papióry tam po-jechali.

Trzi dni ich nie było, bo szlanga - na co rychtyk Poloki godajom: kolejka - była tako, że dziepjrko na tyn trzeci dziyr prziszli dran. Gustel siedziół w aucie i wachowoł kolejki. On we Warszawie słu-żył przi wojsku, kaj wozył jakigoś gynerała i przez to miasto nie było mu w zocy. Fyrcok Warszawy uzaś nie znoł, przez to wykorzy-stowoł kożdą chwila, żeby se z miastym zapoznać. >>>

Chwolył Gierka za to, że kozół odbudować Zamek Królewski, że zbudował ta trasa szybko przelotu do Katowic. Portu Północnego w Gdańsku też mu ni miół za złe, ale dwie rzeczy od Gierka mu se nie podobały. Pjyrzo - to ta huta Katowice, i drugo - to Dworzec Cyntralny we Warszawie. O hucie padoł, że to była najda-lij na zachód wysunyto rusko huta. Dworzec Cyntralny mu se nie podobał, bo niby nowoczesny, ale z ordeków padze deszcz, choć to je pod ziy-miom. Użaś wylazujom te 1-sze moje i 22-gi lipce, co to dycki w te dni trza było pora szlajfek nożycami poprzecinać...

Joch w tym czasie som był świadcym, jak w WSK na Okęciu komisyo odbjyrała pjyńc nowych samolotów Wilga.

Stoły se paradnie wele siebie jak do oznaczynio. Ale, jyny jedyn miół zamon-towany motor, co ryczoł za tych wszyjstkich pjyńc fli-grów. Jakby tak - nie dej Boże - kieryś z tej komisyje odbioru kozół se zapuścić motor z inkszego fligra, to dziepjrko wyszłoby na wyjrch, że to pic na woda, jak to padajom we Wars-zawie. Ale, żodyn nie kozół, bo ci, co mieli prawo kochać, też byli w tyn „pic” wtajmniczoni. A cołki tyn cyrk był jyny dlo prasy i telewizyje. Znaczy: ciuli z ludzi w cołkij Polsce jyny zrobjyli. Fyrcok takigo czegoś też ni miół rod, a tyn Cyntralny Dworzec to pieronym mu te wszyjstki „pice” przypomniół.

Według Fyrcoka nie noleży tak norodu cyganić. Nie noleży po-kazować jyny Polski z lotu ptoka. Warszawa z wyjrchu - dlo przy-kładu z tego Pałacu Kultury - wyglondo fajnie. Chodzi o to, żeby tak samo fajnie, jak te nikiere zagraniczne hotele, wyglondały te nie zagraniczne. - Czy taki Libomiok, jak jo - rozwożoł se głośno Fyr-cok - musi po przyjechaniu do stolice zarozki na pjyrze spojrzyni odróżniać kultura bizantyjsko od europejski? Tam, kaj se zaczyno maras... We Warszawie to momy czyste szaufynstry wele zamara-szonych, od miesiyncy nie mytych, i co? W tej Warszawie Europa przypomino jyny ruzynki w cieście. Taki kołocz z ruzynkami mo lepszy szmakować, ale jyny tym, co go ni muszom jeść.

Pieronym podobały se Fyrcokowi we Warszawie parki. Mocka tego, ale jak kiery mo słabo pacharzina, to jyny krzoki w tych par-kach są ratunkym. Przez to stolica je drogo, bo za odlani se w parku milicyjok wyjncyj liczy niżby se zapłaciło w takij budce z „trój-kontym”. - Co jeszcze tam mi se nie podobało? Tyn pieronowy ruch dpołednia w sklepach. Som żech słyszoł, jak jedna pamiczka do drugij padała: „dzisiaj mom bilans, to już z tobom do cyntrum nie po-jada. Na jutro se umówjymy”.

- Pieronym żech se zdziwył - padoł Fyrcok - bo jakech był z Gustlym u Hajnela w tym RFN-ie, toch na własne oczy oglondoł listy, co Hajnel dostowół od tych nauczycieli, co śnimi uczył dzieci. Niepjrwr zrobjyli śniego Njymca. Obr-zidziyli mu żywot, że wyje-choł z rodzinnego domu, a terazki do niego pizsom listy, żeby ich zaprosiły do RFN i jako robota im załatwił.

- Już pjyńc takich zaproszyń wysłół. Przeważnie jadom nazod używanymi au-tami. Hajnel ukrywoł przedy mnom te listy, bo se boł, że go spieronia.

Fyrcok można by se i nie prziznoł do tego, co oprócz zwjydzanio Warszawy - jak tam z Gustlym po wiza był - jeszcze pohoł.

Jak przyjechoł z tych Njymiec nazod, to niechłodniej przijyna go własno baba. Niewiela brakowało, a miętóm by go przywitała. Prawie, jak go nie było doma, to prziszoł z Warszawy rachunek do zapłacynio na 160 tysiyncy złotych. I to skond? Z jakigoś hotelu, co se tak nazywo, że tego wypowiedzieć nie sposób.

Fyrcok nie padoł żodnymu ani słowa, że choć roz w życiu chciół se na chwila posiedzieć w takim fajnym i czystym miejscu, kaj se idzie wypić lampka wina, zjeść krepel i jyny do tego wszyjstkie-go jeszcze kawa. Nic wyjncyj.

Zarozki, jak tam wloz, to jakoś fajno frelka przywitała go, nie wiadomo czamu, po njymiecku. No, toch jo ji też po njymiecku podziynkowół za grzecność i obsztelowołech se to, coch jyny padoł. Można to wszyjstko przez ta moja bióło koszula i szlips. Wyglon-dolech jak panoczek. Dobrze, że mi jeszcze rynki nie podała, bo jakbych jom ścisnył mojimi stwardnytymi od roboty plyńsky-rzami, to by se można kapnyła, żech nie je żodnym panoczkiem. Tak tymu musiało być, a nie inakszy.

- No, toch se tam tego panoczka udowół można przez pół godzi-ny. Jakech potym kiwnył, dołech znać, że chca zapłacić, to na tacy, takij jak faroż używo przy dowaniu komunije, dała mi tyn rachunek. Óma mi se przed oczami zrobjyło, jakech przeczytoł: 160 tysiyncy. Przeca jyny roz tela miółech pynzyje.

- Gańba mnie było, ale przeca musiołech powiedzieć cołko prowda. Od Gustla też mnie było gańba pożyczac. Padołech prowda. Dołech adres i tak to tyn rachunek prziszoł do Libomi pra-wie, jak mnie nie było doma.

- Joch prosił briffregera, że jak taki coś przijdzie z Warszawy, to ni mo tego zanosić do chatupy. Jak przija-da z Njymiec, to se som odbiera. Ale tyn briffryger zło-moł noga i zastympowół go inszy. Przez to moja staro dowiedziała se, jak to jo w tej Warszawie ucztowół. Do dzisioka żodyn mi nie wierzy, że to było jyny za lampka wina, kawa i krepel. Wszyjscy se myślom, że jo tam kondowół jak za karlusa.

Ale, że mo Frycok w zegrodzie pora stromików ze śliwkami i inkszymi owocami, to kieregoś dnia zalado-wół owocym rukzak - co to rychtyk po polsku „plecak” se nazywo - i pojechał mopikym do Pszowa na targ. Zebroł trocha grosza i jyny niewiela dołożył do tego rachunku.

Rudolf Paciok

(ciong dalszy w nastampnym numerze ...)

Ślonske wice

Maluski Karlik oglondo z mamulkom album ze bildami i sie narom pyto:

- A co to sam za fajny karlus kole ciebie stoi?

- Dyc to przeca twój tatulek Karliczku – pado mama

- No tosz co to je za ruby, glacaty chop, kery z nami miyszko?!

Na wieczor godajom se dwa ozynione ludzie:

- Karlik bydz taki dobry i powiydz mi przed spika-niym cosik fajnego, no tak do przikuadu “kochom cie”...

- Kochom cie...

- A dyc powiydz mi ino jeszcze “Moj ty noipiy-kniyszki kwioteczku”...

- Moj ty noipiykniejszy kwioteczku...

- A tera ku tymu jeszcze cosik tak od sia mozo powiydz...

- Gute Nacht!

Poduazi jedyn karlus do takij jednyj “lipsty”, kero sie opiyro o latarnia na Bahofsstrasse i sie jom pyto:

- No to wiela?

- Jak do ciebie to za 200 – pado ta “lipsta”.

- Tonio. Biera – pedziou tyn karlus, wyciong port-manyj, zapuaciou te dwiesta, wzion na pukel ta la-tarnia i poszou z niom do ogrodka.

Rechtor pytou sie roz bajtli we szkole:

- A powiydzcie mi tera ino wiela to lot bydzie miec czuówek, kery sie urodziou we 1960?

Karlik sie podropou po gowie i pado:

- A chop abo baba?

Czi goście u Abrahama

Potym pokazali mu sie Ponboczek pod ajchami Mamre, prawie jak Abraham siedziou przy drzwirykach ode celta, bo boua blank srogo hica. Abraham dzwignou slypia i uwidziou jak czi chopy stonyli kole niego. Kej ich ino uwidziou zaro poszou ich przywitac. Ukuoniou im sie aze do ziyimi i padou tak: O Ponboczku, ezi'scie mi rade som, to niy omijecie dyc tego, kery Wom je oddany. Prziniesia trocha wody, cobyscie se nogi umyli i siedniecie we ciyniu pod drzewym. Jo juzas prziniesia kawouek chleba, cobyscie siouy mieli na dalszo cesta. Bo poczamu mielbyscie ominonc tego kery Wom je oddany. A Oni mu padali: Rob jakes padou. Tak tysz Abraham poszou pryndko do celta od Sary i pedziou jyj: narob gibko i ukulej ze nojfajniejszyj monki fladynbrotow. Som juzas poleciau do oborki i wybrou nojwiyncyj tustego cielika i kozou go gibko przirychtowac. Potym wzion biouo kyjza, mlyko i przirychtowanego cielika, postowiou przed niymi, a kej oni jedli, stanou kole nich pod drzewym. Kej se juz pojedli, spytali sie go: Kaj je twoja kobyta, Sara? A on odpedziou: Je prawie dryny we celcie. Na to jedyn padou: Za rok przida sam juzas; we tyn czas twoja kobyta Sara bydzie miec synka. A Sara suchaua co godali, bo stoua we drzwirykach od celta, kere bouy zaroski za Abrahamym. Abraham i Sara byli stare i mieli „kupa lot na krzizu“; a Sara niy boua juz tako jako mode kobyty. Bezto smioua sie sama do sia i pomysla se:

Teroski kej'ch juz przekwitnoua i moj chop je stary, miaua bych wiedziec co to je miouosc?

Ale Ponboczek pedzieli do Abrahama: Poczamu Sara sie lacho i pojakymu se myśli: eli richtik byda mogua na starosc miec bajtla? Je cos co by bouo do Pona Boga onmyjglic?

We tyn som czas na drugi rok, przidymy sam nazod, a Sara bydzie miec synka. Ale Sara niy padaua prowdy: Jo sie wcale niy lachaua – rzekua tera couko we strachu. Na to Ponboczek padali: Niyprawda. Smiouas sie! Potym te czi goscie poszli furt ku Sodomie. Abraham juzas poszou mit, coby ich odkludzic, a Ponboczek godali se: Momy to skryc przed Abrahamym co momy for zrobic? Przeca Abraham mo byc fatrym fest srogego naroda ludzi, bez(tukej czyt. przez) kerego wszystkie inksze ludzie na ziyimi bydom buogosuawione. Dyc znodli My(se) go, coby nakozywou bajtlom, i te odnich bajtlom juzas dalyj, jako to majom dowac obacht na cescie, kero My-Ponboczek przikozali ku tynu co je sprawiedliwe i co je recht, tak coby dostou odnos Abraham couke to co mo odnos obiecane. Potym Pon Bog padali: Narzykanie skuli Sodomy i Gomory je choby larmo, bo grzychy tamtych ludzi som fest sroge. Bezto pondymy i obejzmy, eli to je richtik tak jako te narzykanie. I poszli ku Sodomie, a Abraham dalyj stou wele Ponboczka. Potym prziszou blizyj i padou do Ponboczka: Majom Pon Bog richtik for stracic tych, kere som sprawiedliwe cuzamyn do kupy ze tymi, kere som bezbozne? A keby tak bouo piyndziesiont sprawiedliwych tam dryny; to tysz wytracili by (Ponboczek) wszystkich, a niy mieli by odpuszczynio skuli tych piyndziesiont, do coukego miasta? To je niymozne coby Oni tak zrobili, ize sprawiedliwe umrzom ze bezboznikami za kara. To je onmyjglic, coby Poboczek pozwolyli, coby tyn som los trefiou tych, kere som bezbozne i tych, kere som sprawiedliwe. Niy moge to byc przeca, coby Tyn kery je richter do coukego swiata niy bou sprawiedliwy? Na to Pon Bog padali: Kej znondymy we Sodomie piyndziesiont sprawiedliwych, skuli nich odpuszczymy wszystkim dryny. I juzas godou Abraham: Uzwolom mi, Ponboczku, ize jeszcze roz se pozwoła odezwać do Nich, chocioz je zech ino pou i hasie. Keby tam kaj je tych piyndziesiont sprawiedliwych, brakuo ino piync, to ukorzom skuli nich couke miasto? Ponboczek odpedzieli: Niy ukorzymy jak znondymy dryna aby cztyrdziysci piync sprawiedliwych. Abraham juzas godou tak: A keby znoduo by sie ich tam cztyrdziysci? Ponboczek odpedzieli: Skuli tych cztyrdziysci, tysz im odpuszczymy. Na to Abraham pedziou: Niyh sie Pon Bog niy gniywajom, kej rzekna: a keby sie tam ich czidziysci znoduo? A na to Ponboczek padali: Niy zrobimy nic, jak znondymy tam aby czidziysci sprawiedliwych. Abraham godou juzas dalyj: Uzwolom Ponie Boze, ize se pozwoła spytac: keby bouo ino dwadziyscie soprawiedliwych? Pon Bog odpedzieli: niy zrobimy nic skuli tych dwadziyscia ino. A Abraham dalyj: Uzwolom jeszcze roz Ponie Boze i sie niy bydom gniywac, kej sie juzas spytom: keby znoduo sie tam ich ino dziesiync? Ponboczek odpedzieli: Niy zrobimy im nic skuli tych dziesiync ino. Na tyn czas Pon Bog skonczou rozprawiac ze Abrahamym i poszou, a Abraham poszou do sia.

Szwager

ajchy – dymby, czi – 3,
fladynbrot – podpuomyk,
dryny we celcie – w srodku we namiocie,
richter – syndzia,
pou – pyl (1 ze kreskom)

Ślonske konski

spacer po mieście, bez paryzola
kropelki dyszczu za kragiel lecom,
cicho liściami szumi topola,
miyndzy drzewami latarnie swiecom

Po Mysłowickim rynku dostojnie
lipcowy wieczór pomału kroczy,
odchodzi w ciszy, bezto spokojnie
mogiymy dyszczym sie zauroczyć.

Roz, dwa, trzy, śtyry - próba klawiatury,
juz ni ma hicy, cosik pyrsko z góry,
niebo chmurami szczelnie zaciagnione
nad klawiszami rynce ustawione.

Dyszcz kropelkami błyszczu jak diamenty
splywajonc struzkom miyndzy fundaminty
miłości moi. Ach przidź na spotkanie
bo czekom..... Idzie mi pisanie?

Roz dwa, roz, próba - to hica! Godołech!
ino sie skończyła rymy połapołech.
Teraz moga uklodać słowa rymowane
i posyłać na forum kaj bydom czytane

Moje miyjsce na Ziyimi

Kraina kaj hołda krajobraz łoszpeco,
kaj drzewa sadza całunym okrywo,
kaj promiyn słońca bez dymy przeświycy,
kaj brudno rzeka smutnie w dal odpływo.

Kaj prawi ludzie, kierzy wieki całe
Ślonskie tradycje jak skarb przechowujom,
na przekór obcym, kierym się wydaje
co Ślonsk to w sercu ino starzi czujom.

Cos mie tu trzimie jakby na kotwicy,
Kajkolwiek jestech to chca tukej wracać.
I niy zowiszczu tym, co kaś w stolicy
Mogom się miyndzy sławnymi łobracać.

Tu moje przodki leżom pochowane,
starzik i starta razym, kole siebie.
Czekajom teraz tak jak przykozane
Na tref łostatni, kiery bydzie w Niebie.

I choć som landy na świecie gryfniysze
Tu jest mój heimat, niy zmiynia go za nic.
Mało ojczyzna, to mi nojmilyjsze,
Teraz w Europie, kiero niy mo granic.

Kiyks

(ze Mysłowic)

Wir schmücken unsere Gräber

Nachdem wir unsere oberschlesische Heimat verlassen mußten, ist auch ein großer Teil unserer zurückgelassenen Gräber dem Verfall preisgegeben; nur in den Familien, in welchen noch ein Teil in Oberschlesien zurückgeblieben ist, werden die Gräber der Angehörigen weiter besucht und gepflegt. Unsere Friedhöfe, besonders die auf dem Lande, waren noch mehr mit der Natur verbunden. Selten war ein Grab mit einer Betonumrandung umgeben, nur auf wenigen Gräbern stand ein Marmor- oder Sandsteindenkmal. Die Wege zwischen den Grabreihen waren mit Naturrasen bewachsen. Das Wahrzeichen des Friedhofes, ein großes, hohes, meist aus Sandstein gemeißeltes Kreuz, stand in der Mitte. Wir richteten die Einfassung unserer Gräber meist selber her. Aus den Wegen wurden lange Rasenstücke herausgestochen und dieselben dann als Umrandung an die Gräber gelegt, welche eine durchschnittliche Höhe von 40-50 cm hatten. Durch diese Rasenumrandung wurde das ganze Erdreich des Grabes gehalten. Zusätzlich pflanzten wir ringsherum am Außenrand des Grabes fette Henne, welche durch ihren dichten Wuchs und verzweigte Wurzeln noch einen zusätzlichen Halt dem Grabhügel gaben. Astern, Veilchen, Vergißmeinnicht, Strohblumen und Winterastern, manchmal auch Schwertlilien oder Rosen, schmückten unsere Gräber. Sträucher oder Bäume waren seltener, einfache Holzkreuze mit Namen, Geburts- und Todesdatum kennzeichneten die Gräber.

Im Vergleich zu den hiesigen Gräbern mit ihrem äußerlichen Reichtum - oft sehen die Friedhöfe hier einer Steinwüste gleich - waren unsere Gräber einfach und bescheiden. Hier will einer den anderen im Schmücken der Gräber übertreffen. Viele Gräber werden von Friedhofsgärtnern bearbeitet; man wird das Gefühl nicht los, daß dieser ganze Prunk nicht so viel dem Toten, sondern mehr den lebenden Angehörigen gilt. Stand, Reichtum und Angebertum wird hier demonstriert. In Oberschlesien schmückten wir unsere Gräber selber; wir arbeiteten auf den Gräbern mit Spaten, Hacke und Rechen. Alles hatte eine persönliche Note. Man sah die große Anhänglichkeit und Herzlichkeit dem Toten gegenüber.

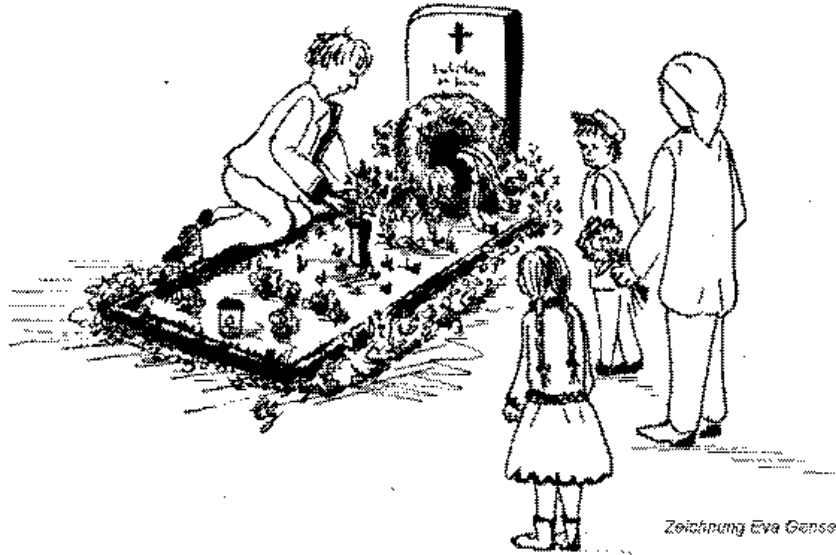
Am schönsten war es auf unseren Friedhöfen zu Allerheiligen. Dann, wenn alle Gräber schön hergerichtet und von sämtlichen Angehörigen besucht wurden.

Schon einige Tage vor Allerheiligen wurden in fast allen Häusern große Kränze aus Tannenreisig gebunden und mit Strohblumen oder Winterastern, oft auch mit selbstgemachten Blumen aus buntem Krepppapier und bunten Bändern geschmückt. Wir Kinder trugen dann die Kränze über die Schultern gelegt auf den Friedhof. In den Rocktaschen waren die Schachteln mit den Kerzen, in der Hosentasche ein Päckchen Streichhölzer. Mit der ganzen Familie gingen wir am frühen Nachmittag zu den Gräbern. Das Wetter war zu Allerheiligen öfters winterlich; oft war es empfindlich kalt. Schneeflocken mit Regen vermischt, manchmal starker Wind, Feuchtigkeit und Nebel wechselten einander ab. Um so eifriger waren wir dann beim Anzünden der Kerzen, an ihrer Wärme konnten wir unsere klammen Finger wieder ein wenig in Gang bringen. Es gab kein Grab, auf welchem nicht mehrere Kerzen brannten. Besonders um das große Friedhofs Kreuz leuchtete ein Meer von Kerzen und verbreitete Licht und Wärme. An dieser Stelle wurden für die in weiter Ferne begrabenen Toten Kerzen angebrannt und geopfert. Der Gräberbesuch zu Allerheiligen dauerte nicht nur einige Minuten; man blieb stundenlang auf dem Friedhof, bis die Dunkelheit hereinbrach. Man besuchte auch Gräber von Freunden und Bekannten, man unterhielt sich mit den Nachbarn, traf Bekannte und Verwandte. Es war ein großer Tag für die Toten. Die Lebenden richteten sich über den Gräbern der Toten mitunter zur Versöhnung - die Hand. Ein unvergeßlich schönes Bild bot der Friedhof in der Dunkelheit.

Auf hunderten von Gräbern leuchteten und glitzerten die unzäh-

ligen, brennenden Kerzen. Der helle Schein der einzelnen Gräber vereinigte sich miteinander, es entstand ein Lichtermeer, dessen Schein weit aus der Ferne schon zu sehen war. Der Himmel erschien an diesem Abend über dem Friedhof hell erleuchtet. Erst nachdem die letzten Kerzen ausgebrannt waren, begab man sich nach Hause; ausgefroren und hungrig, empfingen uns die warmen Stuben und heißer Kaffee ließ das ganze Kältegefühl in uns schwinden. Das schöne Erlebnis am Friedhof und die Wärme daheim ließen in uns ein Gefühl des Wohlbehagens und des Glücks aufkommen.

Das Grab unserer Großmutter lag zwei Ortschaften weiter in Fischgrund. Unter einem großen Lindenbaum fand sie ihre letzte Ruhestätte nach einem schweren und unruhigen Leben in der Stadt. Die heimatische Erde gab ihr wieder die verdiente Ruhe. Der Weg nach Fischgrund war weit, also nahmen wir jedes Jahr zu Allerheiligen die Droschke vom Bauern Durtschok. Es war eine halbgedeckte Kutsche, bespannt mit zwei Droschkenpferden. Fünf bis sechs Personen fanden in der Droschke Platz. Schon am frühen Morgen stand die Droschke vor unserem Haus. In Mänteln warm angezogen, Decken auf den Füßen, der Kranz am Kut-scherbock befestigt, die Gartengeräte zwischen den Sitzen verstaut, traten wir die Fahrt nach Fischgrund an. Für die ganze Familie reichte der Platz in der Droschke nicht aus, so daß außer den Eltern abwechselnd jedesmal drei von uns Kindern mitfahren durften. Zuerst ging die Fahrt entlang der Tschernitzer Straße bis

Zeichnung Eva Gansel

an die Kreuzung von Besuch, von da ab entlang der Rybnik-Ratiborer-Chaussee, im ersten Teil bergabwärts bis an die Abzweigung nach Fischgrund, von da ab führte eine gute Landstraße, auf beiden Seiten mit Bäumen bepflanzt, bis in die Ortschaft hinein. Der Friedhof in Fischgrund lag anschließend neben der Kirche, das Grab der Großmutter befand sich auf der rechten Seite unweit der Einfriedung, es war leicht zu finden, denn eine große Linde stand bei demselben. Am Grab

angekommen, wurde es mit Spaten, Hacke und Rechen hergerichtet, dann mit Blumen und Kranz geschmückt, die Kerzen wurden angezündet und wir verrichteten gemeinsam am Grabe der Großmutter ein Gebet. Nachdem die Kerzen soweit abgebrannt waren, gingen wir zu unserer Tante Marziana Niestroj, welche bei der Kirche eine kleine Metzgerei hatte. Es gab eine herzliche Begrüßung. Die Tante war ländlich gekleidet, ein weiter, langer Rock, darüber eine dunkle Bluse, die Haare mit einem schwarzen Kopftuch zusammengehalten, eine schwarze seidene Schürze um die Hüften gebunden, gaben ihr immer eine patriachalische Note. Das Beste bei dem Besuch aber war das Essen: ein Stück heiße Krakauer mit Semmeln und Mostrich und eine Tasse heißen Milchkaffee ließen eine fröhliche Stimmung unter uns aufkommen. Die vielen Kinder der Tante schlossen mit uns Freundschaft. Alles war für uns so neu und ganz anders. Die Kinder der Tante Marziana bestaunten und betasteten uns, da wir städtisch angezogen waren und ein reines Deutsch sprachen. Auch für uns war es nicht minder interessant, Kleidung und Sprache unserer jungen Verwandten zu betrachten und zu hören. Die Zeit mahnte zum Aufbruch, denn am Nachmittag mußten wir noch die Gräber unserer Geschwister besuchen. Zu schnell sind diese schönen, erlebnisreichen Stunden in Fischgrund vergangen. Ein herzliches „Aufwiedersehen“, Küsse und Händedrücken wurden ausgetauscht und manche versteckte Träne ist geflossen. Langsam setzte sich die vollbeladene Kutsche in Richtung Rydultau in Bewegung, begleitet vom Händewinken und Tücherschwenken, bis sie an der Biegung hinter Fischgrund den Blicken der Zurückgrübenden entschwand.

Leopold Walla

Aus dem Buch "So lebten wir in Oberschlesien"

Wrażenia z Kopic - ostatki po familji Schaffgotsch

(Fotos: Krystian Gałuszka)

Ślonske wice *** Ślonske wice *** Ślonske wice *** Ślonske wice*** Ślonske wice

Karlik, synek od Pytlikow to bou niymowa, nic niy godou, ani niy godou mama, ani papa. Stare Pytliki padali se ize tak juz musi byc i tela, momy niymowy. We jedyn dziyn siedli se do obiodu a sam odnich synek naroz sie odzywo:

- A kaj je kompot?!
- Dyc ty godosz!! – rykli ze uciechy oba stare Pytliki – poczamus to pryndzyc nic niy gogou??
- No bo zowdy bou kompot.

Farosz pyto sie bajtli " na religi":

- Na co dzielomy modlitwa rozanca?
- Na czynsci.
- Ja, to je prowda. Ale powidzcie mi tera na co sie te czynsci dzielom??
- Na kulki!!!

Mauy Karlik wloz do jednego geszeftu i pado do przedowaczki co tam robioua tak:

- Poprosza myduo do mycia gymby!
- Syneczku, tak niyfajnie sie niy godo, take myduo sie nazywo t o a l e t o w e ! Sam mosz jedyn konsek mydua i powidz no fajnie co to jesczce chcesz?
- No to jesczce mi ino dejcie czy rolki papieru!
- Toaletowego?
- Niy, to mo byc papier do ociyrania rzi-ci! – blank wartko odpedziou mauy Karlik.

Redaguje zespół związany z www.EchoSlonska.com

Kopiowanie i rozprowadzanie *Echa Ślonska* jest dozwolone a nawet wskazane przy zachowaniu jego redakcyjnej formy. Przejęcie fragmentów tekstów jest dozwolone po podaniu źródła.

Uwagi, spostrzeżenia, teksty do publikacji prosimy nadsyłać na adres: redakcja@EchoSlonska.com.

Zapraszamy wszystkich do współpracy.

Redagiert die Gruppe um www.EchoSlonska.com

Das Kopieren und Verbreiten der vollständigen Ausgaben von *Echo Slonska* ist erlaubt und so auch gewünscht. Die Übernahme von Textausschnitten ist bei der Quellangabe gestattet.

Bemerkungen, Anregungen und Beiträge zur Veröffentlichung bitte an die Adresse: redakcja@EchoSlonska.com richten.

Wir laden alle zur Mitarbeit ein.